

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
KÜTÜPHANESİ

Kayıt numarası: 42228

Demirbaş numarası: 39957

Kot numarası: R 151
67

Ek:

MÜHÜR

X

xcomp.

BEŞİKTAŞ MERKEZİNDE
TARİHSEL VE KÜLTÜREL DEĞERLER

Nükhet EZEL

Mimar

D.G.S.A.M.Y.O.

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
MİMARLIK FAKÜLTESİ
RÖLÖVE-RESTORASYON YÜKSEK LİSANS DİPLOMA ARAŞTIRMA TEZİ

İ Ç İ N D E K İ L E R

Sayfa

ÖNSÖZ

I. BÖLÜM

I. BEŞİKTAS'IN COĞRAFI KONUMU	1
1.1. YEREL SINIRLARI -----	1
1.2. TOPOĞRAFYASI -----	1
1.3. DENİZALTI TOPOĞRAFYASI -----	2
1.4. DENİZ AKINTILARI -----	3
1.5. JEOLojİK YAPISI -----	3
1.6. İKLİM ÖZELLİKLERİ -----	4
1.7. BİTKİ ÖRTÜSÜ -----	5
1.8. DERELER -----	5

II. BÖLÜM

2. BEŞİKTAS YAPI VE YERLEŞİMLERİNİN TARİHİ GELİŞİMİ	7
2.1. ESKİ ÇAĞ -----	7
2.2. BİZANS -----	7
2.3. OSMANLI -----	8
2.4. CUMHURİYET -----	15
2.5. GEÇİRDİĞİ DOĞAL AFETLER -----	16
2.5.1. Yangınlar -----	16
2.5.2. Zelzeleler -----	17
2.5.3. Seller -----	17

III. BÖLÜM

3. BEŞİKTAS'TA OSMANLI DEVRİ YAPILARI	18
3.1. SOSYAL YAPILAR -----	18
3.1.1. Camiler, Mescitler -----	18

Sayfa

3.1.2. Türbeler -----	27
3.1.3. Tekkeler -----	30
3.1.4. Su Yapıları -----	31
3.1.5. Hanlar -----	41
3.1.6. Mezarlıklar -----	41
3.1.7. Azınlık Dinî Yapıları -----	42
3.1.8. Mesire Yerleri -----	42
3.2. KÜLTÜREL YAPILAR -----	45
3.2.1. Medreseler -----	46
3.2.2. Diğer Eğitim Kurumları -----	46
3.2.3. Azınlıklara Ait Mektepler -----	47
3.2.4. Kitaplıklar -----	47
3.2.5. Müzeler -----	48
3.3. ULAŞIM YAPILARI -----	48
3.4. SARAY YAPILARI -----	50
3.4.1. Sahilsaraylar, Köşkler, Kasırlar -----	50
3.4.2. Hasbahçeler -----	65
3.4.3. Saat Kuleleri -----	69
3.5. SİVİL YAPILAR -----	70
3.5.1. Konutlar -----	70
3.5.2. Dükkanlar -----	70

IV. BÖLÜM

4. BEŞİKTAŞ'TA MEVCUT DURUMUN ETODU	71
4.1. ÇEVRE ÖZELLİKLERİ -----	71
4.2. BEŞİKTAŞ İLE İLGİLİ KORUMA AMACINA YÖNELİK RESMÎ ÇALIŞMALAR -----	72
4.3. BEŞİKTAŞ YILDIZ MAHALLESİNDE MEVCUT DURUMUN ANALİZİ -----	

V. BÖLÜM

5. SONUÇ	75
5.1. BEŞİKTAŞ MERKEZİ KORUMA ÖNERİSİ -----	75

FOTOĞRAF LİSTESİ
VE
FOTOĞRAFLAR

Ö N S Ö Z

Çalışmanın amacı, genelde Beşiktaş merkezinin kültürel ve tarihsel değerlerini, gelişimleri doğrultusunda incelemek, günümüze kalabilmiş olanları geleceğe aktarabilmek için sağlıklı koruma tedbirleri alınmasına katkıda bulunmaktır.

Özelde Yıldız mahallesinde yapılan analizlerin değerlendirilmesi ile sorunları ortaya koymak, alınan önlemlere rağmen girilen yanlış uygulamaları belirlemek, bundan sonra yapılabilecek çalışmalara yardımcı olmaktır.

Birinci bölümde, Beşiktaş'ın Coğrafi Konumu, yapı ve yerleşmeleri ile çevrenin tarihi gelişimi ele alınmıştır.

İkinci bölümde mevcut durum ve çevre özellikleri belirlenmiştir.

Sonuç bölümü ise konuyla ilgili yönetmelik ve koruma önerisinden oluşmaktadır.

Bu çalışmanın yürütülmesinde önerileriyle bana yardımcı olan sayın hocalarım: Prof.Turgut Övünç, Doç.Özden Süslü, Öğretim Görevlisi Y.Mim.Nevzat İlhan, Öğretim Görevlisi Y.Mim.Arkeolog Lemi Meray, Öğretim Görevlisi Dr.Y.Mim Reha Günay'a ve çalışmalarında bana yardımcı olan arkadaşlarım Mimar Faruk Tuncer ile Mimar Can Binan'a teşekkürü borç bilirim.

Nükhet Ezel

Eylül, 1982

I. BÖLÜM

I. BEŞİKTAŞ'IN COĞRAFİ KONUMU

Beşiktaş ilçesi, Boğaziçi'nin Rumeli kıyısında, Dolmabahçe ile Ortaköy arasında bulunmaktadır. Karşı sahilde yer alan Üsküdar ile birlikte Boğaziçi'nin güney sınırını meydana getirir¹.

1.1. YEREL SINIRLARI

Beşiktaş önceleri Beyoğlu ilçesine bağlı bir bucak iken imar ve nüfus yoğunluğu bakımından gösterdiği gelişme üzerine 1930 yılında ilçe haline getirilmiştir.

Sarıyer, Şişli ve Beyoğlu ilçeleriyle, İstanbul Boğazı tarafından çevrili olan ilçenin yüzölçümü 12.6 Km² dir. Sahil uzunluğu ise 8.375 m kadardır².

Beşiktaş, Merkez, Ortaköy ve Arnavutköy bucaklarından meydana gelir. Merkez ilçeyi, Abbasaga, Cihannüma, Dikilitaş, Levent, Muradiye, Sinanpaşa, Türkali, Vişnezade ve Yıldız mahalleleri teşkil ederler. Ortaköy'ün mahalleleri, Ortaköy ve Mecidiye; Arnavutköy'ün mahalleleri ise Arnavutköy, Kuruçeşme ve Bebek'tir³.

1.2. TOPOĞRAFYASI

Boğaz yöresinde topoğrafyanın esas unsurunu, 100-200 m. arasında yüksekliği olan alçak bir plato meydana getirir. Bu plato yükselti basamakları bakımından Boğazın her iki yakasında asimetrik bir durum gösterir⁴.

1. İstanbul İl Yıllığı 1973, s.

2. ibid.

3. Haritalı Şehir Rehberi İstanbul, 1955, s.138.

4. Erinç, "Doğal Ortam ve Sonuçları", İstanbul Boğazı ve Çevresi Sorunları Simpozyumu, s.34-35.

Boğaziçi'nde sahilden itibaren batıda meyil % 10 dan daha yüksek değerlere erişir, yer yer % 30 u aşar. Anadolu yakasında ise meyil % 5 den başlar kuzeye çıkıldıkça artar. Dik olan yamaçlar, makiler ve korular ile kaplıdır. Vadiler her iki yakada da genellikle kuzeybatı-güneydoğu yönünde ve birbirine paraleldir.

Boğaz oluğunun uzunluğu 28,5 km, genişliği 550 m. ile 3 km. arasında değişir. Derinliği orta kısımda -35 m. ile -95 m., kıyılarda -2 m. ile -70 m. arasındadır¹.

1.3. DENİZALTI TOPOĞRAFYASI

Boğaziçi'nin ilk haritası 1853 de Fransız, 1872'de de İngiliz Amiralligi tarafından yaptırılmıştır. Dr.Besim Darkot'un hazırladığı harita da, bu haritalara uygundur. Buna göre Boğaziçi'nin denizaltı topoğrafyası şöyle tanımlanabilir:

- a) Sualtı zemini kum, çakıl ve birtakım enkaz ile örtülü olup, bu yüzeyde birçok engebeler, çukurlar, tümsekler bulunmakla beraber güneyden kuzeye doğru 0,001 kadar genel bir meyil vardır.
- b) Boğaziçi'nin her iki ucunda derinlikleri en çok -50 m. olan birer eşik bulunur.
- c) Ortalama derinliği -70 m.yi bulan bir oluk Boğaz'ı baştan başa geçer. Oluk güneyde Beşiktaş ile Üsküdar ve Kuzguncuk arasında bulunan -25 ve -30 m. nivosundaki bir sırtla ikiye ayrılır. Bu bölgede her iki oluktaki derinlik -50 m. den azdır.
- d) Boğazın genişlediği yerlerde derinlikler daha azdır. Da-

1. Aysu, "Boğaziçi ve Çevresinin Doğal Yapısı", İstanbul Boğazi ve Çevresi Sorunları Simpozyumu, s.51-52.

raldığı yerlerde ise derin çukurlar bulunur. En derin yeri Bebek camii ile Kandilli burnu arasındaki -120 m. kodundaki yerdir. Boğazda denizaltı sığılıklarına çok az rastlanır¹.

1.4. DENİZ AKINTILARI ve BOĞAZ SUYUNUN ÖZELLİKLERİ

Boğaz akıntıları yüzde ve altta olmak üzere iki çeşittir. Esas büyük yüz akıntısı, kuzey-kuzeydoğudan, güney-güneybatı doğrultusunda gider. Kuzey girişinde Boğaz'ın ortasından geçen ana akıntı, boğaz darlaştıkça, özellikle burunlarda hızı artarak Rumelihisarı önünde "Şeytan" ve Vanıköy önünde "Mas-kara" akıntılarını teşkil eder. Bu akıntı koylarda yüzeysel anaforlar meydana getirir.

Şiddetli ve sürekli güney rüzgarlarının etkisiyle Boğaz suları ters istikamete akar. Güneyden kuzeye doğru giden ve Orkoz diye adlandırılan bu akıntının hızı, esmekte olan güney rüzgarının hızı ile orantılıdır. Bu akıntı kuvvetli kuzey rüzgarları ve gece ayazı ile son bulur.

Güneyden kuzeye doğru giden alt akıntı ise "Kanal" diye adlandırılır. Kanalin suları kışın ılık, yazın çok soğuktur².

1.5. JEOLojİK YAPISI

Boğaziçi'nin büyük bir kısmı 1. zaman ortaları Devon devri arazisidir (Killi şistler, kum taşları, kesif mavi kalkerler). Paleozoik'e (1. zamana) ait şistler, kuvarsitler ve kalkerler farklı aşınım maruz kalmışlardır. Şistler kolayca aşınmış ve özellikle Anadolu yakasında Çamlıca ve diğer tepeler ortaya çıkmışlardır. Rumeli tarafında şist ve mavi kalkerlerin mev-

1. Ağat, Boğaziçi'nin Turistik Etüdü, s.80-81.

2. ibid., s.81-82.

cudiyeti görülmüştür. Bunların üzerini Andezit damarları kat-eder. Kuvarsit oluşuna pek rastlanmaz. Vadi yataklarında alüvyonlar görülür. Buralarda toprak derinliği fazladır. Meyilli yamaçlarda ise yer yer ana kayalar yüze çıkmışlardır¹.

1.6. İKLİM ÖZELLİKLERİ

Boğaziçi ikliminde Akdeniz ve Orta Avrupa iklim özellikleri görülür. Kuzey kısmında Batı Karadeniz, güney kısmında ise Akdeniz iklimi görülür. Kış ayları genellikle yağışlı geçer. Yaz aylarında rüzgar sabit, yağış oldukça azdır².

Bölge iklimi 4 farklı devre halinde incelenebilir:

- a) Aralık Mart ayları arasında "Soğuk devre",
- b) Nisan Haziran sonu arasında "İntikal devresi". Bu devrede kuzey yönlü hava tipleri hakimdir. Yağış ihtimali oldukça düşüktür.
- c) Temmuz Ekim sonu arası "Sıcak devre" görülür. Eylül ayında yağış ihtimali artar.
- d) Kasım ayı "Kısa intikal devresi"dir. Yağış ihtimali % 70 kadardır. Bu devrede soğuk ve yağmurlu hava tipleri hakim durumdadır³.

RÜZGAR

İstanbul Boğazı rüzgarları yöneltecek bir oluk görevi görür. Rüzgar genellikle boğazın şekline uygun olarak, kuzeydoğudan eser. Ocak ayında ikinci bir rüzgar yönü hakim durumdadır. Bu ayda yön güneybatıya döner⁴. Bölgede fırtınalar yazın en

1. Ağat, Boğaziçinin Turistik Etüdü, s.72.

2. ibid., s.75.

3. Aysu, "Boğaziçi ve Çevresinin Doğal Yapısı", İstanbul Boğazı ve Çevresi Sorunları Simpozyumu, s.57.

4. ibid, s.59.

az, kışın en çok olup, kuzeydoğudan gelirler ve sabit yönlüdürler. Diğer mevsimlerde fırtına yönleri değişken olup poyraz kadar lodos da eser¹.

ISI

Bu bölgede ilkbahar serin, yaz sıcak, sonbahar ılık ve kış şiddetli geçer. Yılın en soğuk ayları Ocak, Şubat, en sıcak ayları Temmuz, Ağustos aylarıdır. Araştırmalara göre Nisan başından Kasım sonuna kadar ısı ortalaması +10 derecenin altına düşmez².

YAĞIŞLAR

Bölgede denizin etkisiyle rutubet yüksektir. Yıllık rutubet ortalaması % 74, aylık rutubet ortalaması ise % 71-80 dir. Temmuz, Ağustos ayları kurak aylardır. Sonbaharda şiddetli ve sürekli yağışlar olur. Yıllık yağışın büyük bir kısmı kışa aittir, yağışlar sürekli fakat az şiddetli olur. İstanbul'da sene içinde en çok 19-20 gün karlı geçer. Kar daha çok Ocak ve Şubat aylarında görülür³.

1.7. BİTKİ ÖRTÜSÜ

Boğaziçi ve çevresi genellikle Akdeniz ikliminden Karadeniz iklimine bir geçiş bölgesidir. Bitki örtüsünde iklimi yansıta-
cak karakterdedir⁴.

Eski devirlerde Boğaz'ın her iki tarafı da ormanlıkken, bugün tür bakımından zengin fakat alan bakımından zayıf bir görünüm

1. Ağat, Boğaziçi'nin Turistik Etüdü, s.76.

2. ibid.

3. ibid.

4. Aysu, "Boğaziçi ve Çevresinin Doğal Yapısı", İstanbul Boğazi ve Çevresi Sorunları Simpozyumu, s.64.

arzettmektedir. Boğaziçi'nin güneyi ve orta kıyısı arasında Akdeniz tipi ağaç türlerine, kuzeyde ise Orta Avrupa tipi türlere rastlanır. Boğazda en çok kestane ağacı görülür. Bunun dışındaki türler: meşe, karaağaç, gürgen, ıhlamur, akasya, dişbudaktır¹.

Korularda özellikle çam ve çınar yetişir. Bunlardan başka ceviz, akasya, armut, servi, meşe, söğüt ve ıhlamur görülür². Ayrıca erguvan, manolya ve akasya gibi çiçekli ağaçlarda bol miktarda görülür.

Tahrip edilen orman formasyonunun yerini çalı formasyonu alır. Toprağın taşınması tehlikesine karşı çok faydalı olan bu formasyonda, yakacak temini, tarla açmak, hayvan otlatmak yüzünden tahrip olup, gittikçe azalmaktadır³. Çalıdan sonra frigan ve çayır örtüsü gelir. Frigana 30-35 cm. dikenli ve az yapraklı bitki ve çalı öbekleridir. Bu bitki örtüsü daha çok yamaçlarda görülür⁴.

1.8. DERELER

Beşiktaş Deresi: Bugünkü Beşiktaş vapur iskelesi civarında denize dökülen Beşiktaş Deresi Akaretlerin inşası sırasında doldurulmuştur.

Fulya Deresi: Ihlamur mesiresinin içinden akan Fulya deresi Hayrettin İskelesi civarında denize dökülürdü.

Hasan Paşa Deresi: Günümüzde Mecidiye Caminin bulunduğu yerde, Orhaniye ve Yıldız sırtlarından gelen sular ufak bir dere halinde denize akardı⁵.

1. Ağat, Boğaziçi'nin Turistik Etüdü, s.79.

2. Aysu, "Boğaziçi ve Çevresinin Doğal Yapısı", İstanbul Boğaziçi ve Çevresi Sorunları Sempozyumu, s.64.

3. Ağat, op.cit., s.80.

4. Aysu, loc.cit.

5. Koçu, İstanbul Ansiklopedisi, s.2578-2583.

II. BÖLÜM

2. BEŞİKTAŞ YAPI VE YERLEŞİMLERİNİN TARİHİ GELİŞİMİ

Beşiktaş, doğal güzelliği ile çok eski zamanlardan beri rağbet gören bir semtti¹.

2.1. ESKİ ÇAĞ

Beşiktaş'ın ilk adı "İasonion" iken sonraları bu ad değişti. "Sergion" oldu². Bizans öncesinde toplu yerleşmelere rastlanmayan Beşiktaş'ta bu devirde Apollon Korusu, Çırağan'da Rodoslu gemicilerin sığınak limanı bulunuyordu³.

2.2. BİZANS ÇAĞI

Bizans zamanında Beşiktaş, Antakya'daki Daphneye benzetilerek bu isimle adlandırılmış, sonraları bu semte "Diplokionion" adı verilmiştir⁴.

Alexis Komnen tahtından indirdiği kardeşi Isaak'ın gözlerini kör ettirerek burada ikamet etmeğe mecbur etmiştir⁵. 13. yy. başlarında Dandalo komutasındaki Venedik kuvvetlerinin bir kısmı Beşiktaş'ta karaya çıkmış ve İstanbul'u sarmaya başlamıştır. Gillius, kendi zamanında Rhodakinion denilen Çırağan sarayı dolaylarındaki ağaçlı yamaçlara (Rhodion Periboloi) Dionysios adını vermiştir. Petra Thermastis veya Gillius'dan C.E.Arseven'in naklettiğine göre sonradan Barbaros'un türbesine konan Diplokionion sütunları beşiğe benzediği ve bunlara Kounella denildiği için bu semte Beşiktaş adı verilmiştir⁶.

1. Koçu, "Beşiktaş", İstanbul Ansiklopedisi, s.2562.

2., Meydan Larousse, C.2, s.327.

3. Yazıcıoğlu, Lütfü, "Boğaziçi Kıyı Yapıları...", s.

4., "Beşiktaş", Türk Ansiklopedisi, s.245.

5. Gökbilgin, "Tarihte Boğaziçi", İslâm Ansiklopedisi, s.674.

6., loc.cit.

Beşiktaş yöresine Bizans devrinde "Diplokionion" veya "Kionia" denmesinde öne sürülen bir başka neden de, kıyıda, o devirde bulunduğu varsayılan iki dikili sütun olabileceğidir¹.

Yöre adının kelime anlamının "taş" oluşu bu kanıyı kuvvetlendirmektedir. Bu çifte sütunun ilk çağa ait önemli bir yapının yahut mabedin kalıntısı olduğu düşünülmektedir². Bizans devrinde Beşiktaş yerleşme açısından varlık göstermiş, Tophane' den Beşiktaş'a kadar etkin bir yerleşim oluşmuş, buradan sonra etkinlik yavaş yavaş azalmıştır. Semavi Eyice'nin Bakırköy dolaylarında, Aya Mama çiftliğine bağlanabileceğini belirttiği "Hagios Mamas" adlı yerleşmenin Dolmabahçe ile Beşiktaş arasında bulunduğu genellikle kabul edilmektedir. Bizans devrinde Boğaziçi kıyıları arasında en büyük tek yerleşmenin burası olduğu sanılmaktadır³.

Bir yangın sonucu şehirden kaçarak buraya gelen 1. Leon'un uzun bir süre burada kaldığı, bu sayede bölgenin bir merkez haline geldiği rivayet olunmaktadır. Ayrıca 1956 yılında yıkılan Beşiktaş veya Köprü Hamamı yakınında 19. yy. a kadar bir köprü bulunduğu ve bu köprünün 18 Temmuz 1811 de yağan şiddetli bir yağmurun yarattığı sellerle yıkıldığı bilinmektedir. Bu köprü Bizans devrine ait değilse bile o devirde var olan köprünün yerini tutmak üzere Osmanlı devrinde yapılmış olabilir⁴.

2.3. OSMANLI

Hadikat'ül Cevami'e göre yöreye Beşiktaş adının verilmesinin nedeni, Barbaros'un gemilerini bağlamak için sahile beş taş

1. Eyice, Bizans Devrinde Boğaziçi, s.22.

2. ibid., s.23.

3. ibid., s.19.

4. ibid., s.20.

direk diktirmesidir. Bu adın, içi insan şeklinde oyuk bir taşın burada bulunmasından dolayı verildiğini söyleyenlerde vardır¹.

1453 yılında İstanbul fethedildiğinde, Beşiktaş küçük bir köydü. Fatih devriyle birlikte Türkler bu yörede de yerleşmeğe başlamışlardır². Bu tarihten sonra Beşiktaş, Türk, Rum ve Yahudilerin bir arada yerleştikleri bir köy halini aldı. Önce-leri burada Ermeniler vardı. 1759 yılında "Surb Asduadzadzin" kilisesinin yıkılmasıyla Ermeniler bu bölgeden yavaş yavaş çekilmeğe başladılar. Bugün mevcut olan aynı adlı kilise 1838 yılında Mimar Karabet Balyan tarafından yapılmıştır. Ayrıca "Panaia" adlı birde Rum kilisesi bulunmaktadır³.

İstanbul'un fethinden hemen sonra Fatih devri büyüklerinden ve padişahın Tuzcubaşısı "Tuz Baba"nın kabrinin ve Fatih'in Ekmekçibaşısının Mescidinin Beşiktaş'ta yapılması buranın Türkleşmeğe başlamasının ilk adımlarıdır⁴.

Fetihten sonra, Osmanlı Donanması sefere çıkacağı zaman Kaptan Paşa'nın emri altında, Dolmabahçe ve Beşiktaş önlerinden toplu olarak hareket ederdi. Bu yüzden Kaptan Paşa Yalısı da Beşiktaş'taydı. 2. Bayezid devrinde bu yalı (sonradan Cağaloğlu Yalısı) padişahların çok rağbet ettikleri, sonradan içinde çeşitli zamanlarda güzel köşk ve yalılar inşa edilen Beşiktaş Bahçesine dahil edildi⁵.

1546'da ölen Barbaros'un, donanma mensuplarının kendisini ziyaret edebilmeleri için Odun İskelesine defnedilmesini vasi-

1. Meydan Larousse, s.327.

2. ibid.

3. İncicyan, 18.Asırda İstanbul, s.114.

4. Ayverdi, Boğaziçi'nde Tarih, s.131-132.

5. Gökbilgin, "Tarihte Boğaziçi", İslâm Ansiklopedisi, s.674.

yet etmesi üzerine bu mevkide Barbaros Türbesi yapıldı. Rume-
li ve Anadolu arasında sevk olunan askerlerin geçit yeri ola-
rak önem kazanmış olan bu iskelenin başında yolcular için bir
han bulunmaktaydı. Donanma ile olan ilgisinden dolayı Kaptan
Paşa yalılarında bu semtte bulunurdu. 1553 yılında ölen Kap-
tan-ı Derya Sinan Paşa'nın yapımına başlattığı ve 1555 yılın-
da tamamlanan Sinan Paşa Camii, Mimar Sinan'ın bir eseridir.
Sinan Paşa burada camiden başka imaret, mektep ve büyük bir
çifte hamam yaptırdı. Evliya Çelebi'ye göre Sinan Paşa Camii'-
nin bir köşesinde de Şeriye Mahkemesi bulunmaktaydı¹. Evliya
Çelebi Beşiktaş'ın havasını methederek, zamanında bu semtte
birçok mühim yalılarının ve alçak bayırlar üzerinde kat kat ku-
rulmuş bağlı, bahçeli mahallerin bulunduğunu söyler².

Beşiktaş'ın güzelliğini ilk keşfedenlerden biri de Kanuni
Sultan Süleyman'ın süt kardeşi, Trabzonlu Şeyh Yahya Efendi
olmuş, güzel bir kuru ile kaplı bir sırt üzerinde yaptırdığı
tekkeye yerleşmiş ve burada yaşamış, öldükten sonrada vasiye-
ti gereğince buraya gömülmüştür. Bu tekke ve çevresi sonrala-
rı Hızırlık adı ile Beşiktaş'ın ünlü bir mesiresi olmuştur³.
Yahya Efendi Türbesi son zamanlara kadar herkesin, özellikle
2. Abdülhamit'e kadar, saray ve devlet ileri gelenlerinin zi-
yaret ettiği bir yerdı. Kubbeli ve kiremitle örtülü olan tür-
be Kanuni'nin torunu 3. Murat tarafından yaptırılmıştır. Be-
şiktaş'ın yüksek bir tepesinde, önceleri Selçuk Sultan tara-
fından inşa ettirilip, daha sonra 4. Mehmed'in Darüssaade
Ağası Abbas Ağa tarafından tamir edilerek, Abbas Ağa Camii
adını alan bir cami vardır⁴.

1. Koçu, "Beşiktaş", İstanbul Ansiklopedisi, s.2563.

2. Ağat, Boğaziçi'nin Turistik Etüdü, s.18-21.

3. Koçu, loc.cit.

4. Gökbilgin, "Tarihte Boğaziçi", İslâm Ansiklopedisi, s.675.

Hayrettin Türbesinin yanında bulunan Beşiktaş Bahçesi'nde güzel bir saray ve padişah köşkleri yer almaktaydı. 1. Ahmet'in yaptırdığı Çinili Köşk yedi kubbeli ve bu köşklerin en güzeliydi. Bu köşkün her penceresi önünde bulunan çeşmelerden akan sular şadırvanlı havuzlara dökülmekteydi¹. 2. Mahmut devrine kadar hemen her padişah döneminde onarım ve ilgi gören Beşiktaş Sarayı, Sultan Abdülmecit devrinde devletin geçirdiği zor günler nedeniyle gereken ilgiyi görmemiş ve diğer bütün kasırlar gibi harabolmuştur. Sultan Abdülmecit yerli mimari örneği olan bu sarayı yıktırarak, yerine batı mimarisi örneğini yansıtan Dolmabahçe Sarayını yaptırmıştır².

4. Sultan Murat'ın kızkardeşi Kaya Sultan'a hediye ettiği Çırağan Sahil Sarayı Boğaziçi abidelerinin en güzellerinden biriydi. Sonraları Damat İbrahim Paşa'nın karısı Fatma Sultan için yenilediği "Ferahabat" veya "Çırağan Kasrı", burada tertiplenen eğlencelerle ünlüydü³. Lale devrinin eğlencelerine sahne olan Çırağan Sarayı 1804'de 3. Selim tarafından yenilenmiş, daha sonra 2. Mahmut ilaveler ve onarımlar yaptırmıştır. Dolmabahçe Sarayı yapılana kadar Abdülmecit'de bir süre burada ikamet etmiş, Dolmabahçe Sarayının yapımından sonra da yerine yeni bir saray yaptırmak için eski sarayı H.1276 da yıktırmıştır (M.1859-1860). Yeni bir saray yapılması mümkün olmamış, ancak Abdülaziz devrinde Beşiktaş Mevlevihanesini de içine alan bir saray yapılmıştır. İstimlak edilen mevlevihane için padişah önce Maçka'da, sonra da Bahariye' de geniş bir arazi vermiş, burada yalnız sarayın altındaki mevlevi kabirleri kalmıştır⁴.

Çırağan sarayını tekrar yaptıran Abdülaziz, bir süre burada

1. İncicyan, 18.Asırda İstanbul, s.11.

2. ibid.

3. Ayverdi, Boğaziçinde Tarih, s.132-143.

4. Gökbilgin, "Tarihte Boğaziçi", İslâm Ansiklopedisi, s.675.

ikamet etmiş, daha sonra Dolmabahçe'de oturmayı tercih etmiştir. 4. Murat ölünceye kadar burada hapsedilmiş. Sonraları Meclis-i Mebusan'a tahsis edilen bina 1909'da kalorifer dairesinde çıkan bir yangın sonunda yandı. Çırağan sarayı karşısında, Yıldız Sarayının caddeye açılan kapısının dışında Mecidiye Camii (M.1843); Yıldız Sarayının önünde de Hamidiye Camii (H.1308-M.1890/91) vardır.

Beşiktaş'ın arkasındaki yeşil vadide bir zamanlar mesire yeri olan İhlamur'da padişahların sık sık gittiği İhlamur Kasrı vardır. Kasrın bulunduğu yer Hacı Hüseyin Bağı adıyla da tanınır¹.

Bu güzel mesire yerinde Silahtar Seyit Mehmet Paşa 1779 da bir namazgâh yaptırmıştı. Burada ayrıca üç nişan taşı, bir mermer havuz ve I. Abdülmecit'in bir çeşmesi vardı². Semtın sahil kesiminde Barbaros iskelesi başında bir han bulunmaktaydı. İskele ile Dolmabahçe Sarayının mutfak dairesi arasındaki sahil kısmına, kapısında çifte "vav" yazılı bir levha asılı bulunan bir sarayın varlığından dolayı, Çifte Vavlar denilmekte idi. Beşiktaşta birçok cami, tekke, ziyaretgâh, çeşme ve hamam mevcuttu. Camilerin adedi 20 olup, 15 i mahalle camii idi. Bunlar arasında Kazasker Vişnezade Mehmet İzzetî Ef.'nin yaptırdığı mescit, Çanakçı Limanı mescidi, Kılıç Ali Paşa İskelesi mescidi, Deli Birader şöhretiyle tanınmış Gazalî Mehmet Ef.'nin inşa ettirdiği mescit ile Beşiktaş'ta Çırağan Sarayına bitişikken bir ara Maçka'ya nakledilip, sonra yine bu sarayın arsasına getirilen ve Sadrazam Ohrilî Hüseyin Paşa tarafından kurulan Beşiktaş Mevlevihanesi ve mescidi bulunmaktadır. Bektaşilerden Karaabalı Mehmet Baba, Kanunî Sultan Süleyman'a rica ederek, Beşiktaş'taki Süleymaniye Camiini yaptırmış ve Süleymaniye mahallesi ile aşağısında Kara-Bâli bahçelerini tesis etmiştir³.

1: Gökbilgin, "Tarihte Boğaziçi", İslâm Ansiklopedisi, s.675.

2. Ağat, Boğaziçinin Turistik Etüdü, s.18-21.

3. Gökbilgin, loc.cit.

1. Sultan Ahmet zamanında bu bahçelere kadar uzanan koy git-tikçe dolmaya başladığından yöre şimdiki stadın bulunduğu ye-re kadar dolduruldu ve Dolmabahçe'de bahçeler meydana geti-rildi. Bu doldurma işlemi 2. Osman zamanında bitirilebilmiş-tir. Dolmabahçe'deki kasır ve sarayların yapımı da bundan sonra başlar. Burada, önce Çinili Köşk denilen küçük bir kasır daha sonra da 18. yy. ortasında Beşiktaş Sarayı denen büyük ve ahşap bir saray yapılmıştır. Sonraları 1853 yılında Sultan Abdülmecit'in emriyle bugünkü saray inşa ettirilmiştir¹.

Semtin uzun asırlar Beşiktaş Tepesi adıyla anılan Yıldız ke-simindeki koruluk, Hazine-i Hassa'ya ait olup hükümdarların özel av ve gezinti yeri idi. Özellikle Kanuni Sultan Süleyman ve onu takip eden birçok hükümdar bu yöreye pek rağmet etmiş-ler; kasırlar, köşkler, parklar, bahçeler ve çeşmeler gibi sanat eserleriyle bezemişlerdir. Zamanla Yıldız daimi ikamet-gah haline gelmiş ve Bayezid'deki Eski Saray, Topkapı Sarayı ve Dolmabahçe'den sonra Osmanogulları'nın İstanbul'daki dör-düncü ikametgahı olmuştur².

2. Mahmut, Abdülmecit, Abdülaziz sürekli Beşiktaş'ta oturmuş-lardır. 5. Murat'ın Beşiktaş'ta geçen 3 aylık padişahlığından sonra 2. Abdülhamit de Beşiktaş sınırından çıkmadı. Bu semtin üst kısmındaki Yıldız Sarayında yerleşti. Meşrutiyet devri padişahı 5. Sultan Mehmet Reşat Dolmabahçe Sarayında, son Os-manlı padişahı 6. Mehmet Vahdeddin de Dolmabahçe ve Yıldız Saraylarında yaşadılar. Son yedi Osmanlı padişahının Beşik-taş'ta ikamet etmeleri semtin önemini bir kat daha artırdı. Nüfusun büyük bir kısmını esnaf tabakası hariç, saray mensup-ları ve onlarla ilgili olanlar oluşturunuyordu. Özellikle 2. Abdülhamit zamanında bu bölgede asayiş ve düzen konusunda hayli titiz davranıldı³. Beşiktaş Karakolu ve burada yerleşen

1. İl Yıllığı, 1973, s.244.

2. ibid., s.242.

3. ibid., s.243-244.

Beşiktaş Muhafızı Hasan Paşa güvenlik konusunda İstanbul çapında isim sahibi oldular. Beşiktaş kabadayı ve bıçkınların içeri adım atamadıkları ve belediyecede temizliğine dikkat edilen bir semt oldu. Meşrutiyetin ilk yıllarında hayli kalabalık bir semt haline geldiyse bile, halâ kibar bir semtti. Şirket-i Hayriye ilk büyük, kagir ve zamanına göre konforlu vapur iskelesini, sokakları en düzgün ve en temiz olan Beşiktaş'ta yaptırdı¹. Böylece 16. yy. da padişahlar ve aileleri, yüksek devlet memurları ve zengin tüccarlar tarafından imar edilmeğe başlanan Beşiktaş, 17.yy. da büyük bir semt haline gelmiş, 18. yy. da Lale Devriyle birlikte bu semte rağbet hayli artmış, 19. yy.'da da devam eden imar hareketleri 20. yy.'ın başlarına kadar sürmüş ve fakat Meşrutiyet'ten sonra eski önemini süratle kaybetmeğe başlamıştır².

1896 tarihinde Ayazpaşa, Pangaltı, Osmanbey, Bomonti, Şişli ve Maçka henüz bostanlar ile kaplı iken, 1913 yılında ilk elektrikli tramvay Şişli'ye kadar uzanmış ve bölge gelişmeye başlamıştır. Beşiktaş'ın büyümesi, Abdülaziz zamanında kurulan Vişnezade mahallesiyle başlamış ve Yıldız'ın önem kazanmasından sonra, artarak Maçka'nın altından Dolmabahçe ve Teşvikiye'ye doğru sırtlara yayılma ve İhlamur çevresinin konaklarla dolması bu sıralarda meydana gelmiştir³. Akaretler bu son devrin tipik bir konut dizisidir⁴.

19. yy.'ın Türk mimarisine getirdiği yenilik, yeni mimarlık gereksinmelerinin bu yüzyılda ortaya çıkmasıyla olmaktadır. Klasik mimarlık işlevleri olan cami, külliye, saray, han, hamam ve benzeri yapılar yanında, yenileşme eylemlerinin gerektirdiği okul, kışla, yönetim yapıları, banka postahane, is-

1. Koçu, "Beşiktaş", İstanbul Ansiklopedisi, s.2570.

2., Türk Ansiklopedisi, s.174-176.

3. ibid.

4. Kuban, "Osmanlılar Çağında Boğaziçi Yerleşmesi", İstanbul Boğazi ve Çevresi Sorunları Sempozyumu, s.135.

tasyon gibi geleneksel Türk mimarlığının henüz tanımadığı yeni mimarlık işlevleri 19. yy.'da çözümleriyle birlikte geldi. Mimarlık alanında Türkiye'ye giren yeni işlevlerin yanısıra, konut konusunun sosyal bir sorun oluşturmaları ve önlem alınmaya başlanması da 19. yy. sonlarına rastlar. 1853 yılında karışık bir üslup döneminde inşa edilen Dolmabahçe Sarayı mensupları için yapılan Akaretler, planlanarak ve belirli bir amaç için yapılan ilk uygulamalardan biridir. Akaretlerin biçimlenişi, İstanbul'un sur içi ve geleneksel kesimlerindeki alışılmış bahçeli ev tipinden farklı ve böylece o dönem için değişik bir konut yapısı tipi olarak ortaya çıkmaktadır¹.

2.4. CUMHURİYET

İmar hareketleri giderek Beşiktaş ve civarının manzarasını değiştirmeye başlamış, Barbaros Türbesinin etrafını saran biner kaldırımlar, karşısına bu büyük denizcimizin heykeli dikilmiş ve çevresi meydan halinde düzenlenmiştir. Bu imar hareketleri sırasında birçok tarihi eserinde yok olduğu görülmektedir. Beşiktaş Köprüsü, aynı cadde üzerindeki 19. yy. yapısı bir çeşmenin yıkılması bunlara iyi bir örnek teşkil eder².

Ihlamur Mesiresinin parlak mazisinden bugün geriye sadece havuz ve çeşme kalıntıları, nişan ve namazgah taşları kalmıştır. 1956 yılında uygulanan istimlak ile Mimar Sinan yapısı olan Köprü Hamamı da ne yazık ki yıktırılmıştır. Bu bölgede, üzerinde bekar odacıkları bulunan bir sıra dükkan da kaldırılmıştır. Beşiktaş'ın cadde üzerinde bulunan Hasan Paşa Karakolu da Barbaros Türbesinin önü açılırken kaldırıldı³.

1. Yılmaz, "Akaretlerde Yenileme Sorunlarına Bir Yaklaşım", s.18-20.

2. Koçu, "Beşiktaş", İstanbul Ansiklopedisi, s.2569.

3. ibid., s.2570-2574.

Ayrıca Beşiktaş'ta büyük bir tramvay deposu bulunmaktaydı. 1 Mayıs 1960'da Beşiktaş tramvayları kaldırılınca bu depo Belediye otobüslerine tahsis edildi. Ortabahçe caddesi ile Sinanpaşa camii arasında üçer katlı birkaç kagir bina ile bir şekerçi dükkanı, Sümerbank satış mağazası, francala fırını, bir kırtasiyeci, tütüncü, ayakkabı boyacısı, saatçi, bakkal, kahvehane ve birkaç dükkan ile bir benzin istasyonu, karşı tarafta ulu bir ağacı çevreleyen bir meydancık, maliye şubesi binası, Barbaros parkı ve heykeli, Barbaros Türbesiyle 1960 yıllarının Beşiktaş'ı, bugünün Beşiktaş'ına hayli yaklaşıyordu¹.

2.5. GEÇİRDİĞİ DOĞAL AFETLER

2.5.1. YANGINLAR

Birçok yangın geçirmiş olan Beşiktaş'ın, Osman Nuri Ergin'in "Mecellei Umumi Belediye" adlı eserinden alınan kayıtlar şunlardır:

6 Nisan	1865	Yangını - Yenimahalle'de	40 ev yandı.
8 Ağustos	1868	"	Has fırında 38 bina yandı.
25 Mart	1872	"	Kılıçali'de 15 ev yandı.
4 Kasım	1874	"	Haseki tarlasında 40 bina yandı.
4 Haziran	1891	"	?
19 Mayıs	1892	"	Köyiçi'nde 166 bina yandı.
27 Ağustos	1899	"	Rumali Mahallesinde 20 bina yandı.
22 Mart	1905	"	Sinanpaşa'da 20 bina yandı.
26 Haziran	1921	"	Cihannüma Mahallesinde 80 bina yandı ² .

1. Koçu, İstanbul Ansiklopedisi, s.2570-2574.

2. ibid, s.2597.

2.5.2. ZELZELELER

1776'da büyük bir zelzele oldu, bütün İstanbul sarsıldı. Bu zelzelede Beşiktaş Sarayı oldukça büyük zarar gördü¹.

2.5.3. SELLER

18 Temmuz 1811'de Beyoğlu'nda çıkan yangında birçok bina yarken sabaha karşı başlayan yağmur tufan halini almış, dik yokuşlardan inen seller hemen bütün Beşiktaş'ı basmış, Beşiktaş Deresi üzerindeki taş köprüde bu sel olayında yıkılmıştı².

1. Cezar, "Osmanlı Devrinde İstanbul Yapılarında Tahribat Yapan Yangınlar ve Tabii Afetler", s.390.

2. Koçu, İstanbul Ansiklopedisi, s.2597.

III. BÖLÜM

3. BEŞİKTAŞ'TA OSMANLI DEVRİ YAPILARI

3.1. SOSYAL YAPILAR

Osmanlı İmparatorluğundaki sosyal kurumlar bütün halkın faydalanması için meydana getirilen imaret, darüşşifa, kervansaray, v.b. gibi yapılardır. Camiler, ibadet amacıyla yaptırılmış olmasına rağmen ayrı bir sosyal nitelik taşırdı. Burada, cemaate günlük yaşayışla ilgili konular ve memleket meseleleri de açıklanırdı. Hayrat olarak yaptırılan sosyal yapılar vakıf gelirleriyle yaşatılırdı. Büyük camiler, çevrelerindeki mektep, medrese, imaret ve vakfa gelir sağlayan dükkanlarla bir külliye meydana getiren sosyal hizmet merkezleri niteliğindeydiler¹.

3.1.1. CAMİLER

SİNAN PAŞA CAMİİ (Bkz. Resim 3, Çizim 1)

Beşiktaş Caddesi ile Barbaros Bulvarının kesiştiği yerde bulunan Sinan Paşa Camii bir Mimar Sinan eseridir. Kanuni Sultan Süleyman'ın damadı ve sadrazamı Rüstem Paşa'nın kardeşi Kaptan-ı Derya Sinan Paşa tarafından yaptırılmıştır. Tuğla ile küfeki taşından yapılmış olan yapı 1555'de Sinan Paşa'nın ölümünden iki yıl sonra tamamlanmıştır². Dikdörtgen planlı yapı altıgen şemaya göre inşa edilmiş bir klasik devir camiidir. Plan ve örtü sistemi açısından Sinan'ın Edirne Üç Şerefeli Camiinin küçük boyutlarda bir tekrarıdır³. Dikdörtgen planlı yapıda merkezi kubbe, dördü duvara yakın, ikisi koparılmış 6 sütuna oturur⁴. Orta kubbeyi yanlardan ikişer ufak

1., Meydan Larousse, C.9, s.666.

2. Ağın, "Saraylarımız", s.84.

3. Kuban, "Beşiktaş'ta Sinan Paşa Camii", Mimarlık ve Sanat 3.

4. Sözen, Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan, s.173-174.

	YAPILDIĞI TARİH	YAPTIRAN	MİMARİ	YERİ	BU GÜNKÜ DURUMU
SİNAN PAŞA	1555	KAPTAN-I DERYA SİNAN PAŞA	MİMAR SİNAN	BEŞİKTAŞ CAD.	+
ERTUĞRUL	1886 - 1887	ABDÜLHAMİT 2	D'ARANCO	MEHMET ALİ BEY SOKAĞI	+
ABBAS AĞA	1665	DARÜSSADE AĞASI ABBAS A.		A. AĞA CAMİ SOKAĞI	+
ASARIYE	? 1839 SON	KILIÇ ALİ PAŞA		ASARIYE CAD.	+
HAMİDİYE	1890	ABDÜLHAMİT 2		YILDIZ SARAYI KARŞISI	+
MECİDİYE		ABDÜLMECİT			+
DOLMABAĞÇE	1852 - 1853	BEZMİ ALEM VALİDE SULTAN	SERKİS BALKAN	DOLMABAĞÇE	+
SÜLEYMANİYE		KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN BAŞLATMIŞ			TAŞLIK MEYDANI OLMUŞ
VIŞNEZADE	1664	KAZASKER MEH- MET İZZET EF.			+
YAHYA EF.	1550 ?	SEYH YAHYA EF.			+
ORHANIYE	1884	ABDÜLHAMİT 2			+

MESCİTLER

	YAPIM TARİHİ	YAPTIRAN	MİMARİ	YERİ	BU GÜNKÜ DURUMU
AHMET DERAKİ- DOLMABAĞÇE		ÇAKIR DEDE		VIŞNELİ TEKKE SOKAĞI	AHŞAP EV
EBÜLHÜDA DERGAH	1907	SEYH E BÜLHÜDA		HASIRCI VELİ SOKAĞI	-
TUZ BABA	?	RUM ALİ AĞA		UZUNCAOVA SOKAĞI	+
TOPAL HOCA		NALBANTBAŞI HÜSEYİN AĞA		KILIÇ ALİ PAŞA MAHALLESİ	SATILMIŞ
EKMEKÇİBAŞI	1485 ?	EKMEKÇİBAŞI ALİ AĞA		VIŞNEZADE MAHALLESİ	+
MAÇKA ŞENLİK DEDE		ŞENLİK DEDE		ÇUKURÇEŞME SOKAĞI	+
BEŞİKTAŞ İSKELE		SADIK EF.			-
SORMAĞIR ODALARI	1622	KAPTAN İBRAHİM AĞA		KÖPRÜBAŞI SOKAĞI	+
SİNAN PAŞA		KAPTAN-I DERYA SİNAN PAŞA			-
GAZALİ	16. yy.	KADI MEHMET EF.			-
ÇANAKÇILIMANI		NAZIR HÜSEYİN AĞA			

kubbe desteklemektedir. Ortasında dört köşeli, yekpare beyaz mermerden şadırvanı olan avluyu medrese odaları çevrelemektedir. Şadırvanın üstündeki revak düz beyaz mermer sütunlar üzerindedir. Camiye 6 sütunlu, beş kubbeli bir son cemaat yerinden girilir¹. Tek minareli olan caminin Hünkar Mahfeli yıktırılmıştır. Kapıdaki arapça kitabeyle aynı tarihi taşıyan şadırvandaki türkçe kitabe yapının Sinan Paşa'nın ölümünden iki sene sonra tamamlandığını gösterir².

Evliya Çelebi yüksek kubbeli, ışıklı caminin kırmızı beyaz duvarlarından, narin bir minaresi olduğundan, dışı çınar ağaçlarıyla süslü olan avlunun bir köşesinde de şeriye mahkemesi olduğundan, ayrıca mihrabı önünde demir parmaklıklar içinde şehrin tanınmışlarından bazı kimselerin gömülü olduğundan diğer tarafında iskeleyle kadar geniş bir sahanın varlığından söz eder. Evliya Çelebi yapının tarihinden söz etmemiş, yalnız konumuna ve şekline değinmiştir. Diğer gerekli bilgiler Hadika'dan öğrenilmiştir. Yapının mihrap tarafında Evliya Çelebi'nin bildirdiği gibi şehrin tanınmış kişilerinin türbeleri yoktur. Günümüzde, mihrap tarafındaki yolun ötesinde Barbaros Hayrettin Paşa'nın, yapının yan tarafında da Neccarzade'nin türbesi vardır³.

Caminin iç tezyinatı tamamen kalem işidir.

YAHYA EFENDİ CAMİİ

Yahya Efendinin bahçesinin bir kenarına yaptırmış olduğu caminin tarihi kesin olarak bilinmiyor. Ancak buradaki H.945 - M.1538 tarihli çeşme bize bu konuda yaklaşık olarak fikir vermektedir. Fevkani olan yapının Hünkar ve Müezzîn Mahfelle-

-
1. Yoldaş, "İstanbul Mimarisi İçin Kaynak Olarak Evliya Çelebi", C.2, s.222.
 2. Öz, İstanbul Camileri, s.11-12.
 3. Yoldaş, loc.cit.

ri vardır. Minberini Velizade Ahmet Efendi yaptırmıştır. Sultan Abdülaziz H.1290, M.1873'de ve Sultan 2. Abdülhamit de H.1323, M.1905'de yapıyı tamir etmişlerdir¹.

KILIÇ ALİ PAŞA İSKELESİ CAMİİ (ASARİYE) (Bkz. Resim 4)

Çırağan caddesinden yukarı doğru çıkan Asariye caddesi üzerindedir.

Camiyi ilk yaptıran Kılıç Ali Paşa'dır. Nevşehirli Damat İbrahim Paşa zamanında onarılan cami son şeklini Sultan 2. Mahmut zamanında (H.1255 - M.1839) almıştır. Yapının duvarları kagir, kubbesi ahşaptır. Son cemaat yeri ve Hünkar Dairesi de ahşaptır. Minaresi yüksek olup taştandır².

HAMİDİYE CAMİİ (YILDIZ) (Bkz. Resim 5)

Yıldız Sarayı'nın karşısında bulunan cami Sultan 2. Abdülhamit tarafından H.1303 - M.1885'de yaptırılmıştır. Yapının belirli bir mimari üslubu yoktur. Yapı kagir, yüksek kasnaklı ve tek kubbelidir. Caminin Hünkar Mahfeli, Selamlık merasiminde kabul için bir dairesi vardır. Tek minarelidir. Yapının avlusunun sağ köşesinde dört cepheli saat kulesi üzerindeki kitabeye göre H.1308 - M.1890'da yapılmıştır³.

MECİDİYE CAMİİ (Bkz. Resim 6)

Çırağan Sarayı'nın arkasında bulunan cami Sultan Abdülmecit tarafından yaptırılmıştır. Sultan Abdülmecit bu yapıyı Yıldız, Dolmabahçe ve Çırağan Saraylarının merkez noktasına yaptırmıştır. Cami tek kubbeli olup, minberi somaki taşındandır ve Hün-

1. Öz, İstanbul Camileri, s.69.

2. ibid., s.41.

3. ibid., s.29.

kar dairesi vardır. Minaresinin şerefe üstü arabeske benzer bir tarzda yapılmıştır¹.

DOLMABAĞÇE CAMİİ (BEZM-İ ALEM VALİDE SULTAN) (Bkz. Resim 7, 8, Çizim 2)

Bu alan bir köy iken Sultan 1. Ahmet zamanında doldurulduğundan bu ismi almıştır. Cami, Sultan Abdülmecit'in annesi Bezm-i Alem Valide Sultan tarafından 1852'de yaptırılmaya başlanmış, ölümü üzerine 1853'de oğlu Sultan Abdülmecit tarafından tamamlanmıştır. Mimarı Serkis Balyan'dır. Cami ampir ve barok karışımı bir üsluptadır. Yapı kare planlı olup, yüksek tek kubbeli ve kubbe yanlarında yelpaze biçiminde pencereleri vardır. İki adet minaresi ve önünde birçok odalardan oluşan Hünkar Dairesi bulunmaktadır. Caminin dış avlusu 1950'de meydan inşasına verilmiş ve Muvakkithanesi de deniz kıyısına nakledilmiştir².

ERTUĞRUL CAMİİ (Bkz. Resim 9, Çizim 3)

Beşiktaş Meydanından Yıldız'a çıkarken yolun sağ tarafında çınar ve çam ağaçları arasında bulunan Ertuğrul Camii 1886-1887 yıllarında 2. Abdülhamit tarafından Hamidiye ve Orhaniye camileri ile birlikte yaptırılmıştır. Cami, tekke binası, kuzey-güney yönünde uzanan dikdörtgen bir plana sahiptir. İki katlı ahşap binanın kuzey yönünde kısmi bir bodrumu vardır. Binaya güney cephesindeki ana kapıdan girilir. İçinde ahşap döner merdiven bulunan büyük giriş holünün iki yanında geniş odalar vardır. Merdivenden Hünkar Mahfeline çıkılır. Merdivenin açıldığı holün iki yanında ahşap odalar, sağ yandakiler iç içe olmak üzere, bulunur. Bundan, Hünkar'ın kafes arkasından cami içindeki merasimi izlediği anlaşılmaktadır. Sol yandaki kapıdan ise cami etrafını saran mahfel salonuna geçilmektedir. Binanın orta kısmında 12 x 12 m ebadında, ortasında 8 dilimli ah-

1. Öz, İstanbul Camileri, s.46.

2. ibid., s.20.

şap kubbesi olan ve eserin iki katını birden kapsayan bir cami bulunmaktadır. Etrafı ahşap sütunlarla çevrelenmiş olan caminin içi her iki kattan da görülmektedir. Üst katta caminin içi, sütunlar arasına yerleştirilmiş olan sert ağaçtan sık kafesler ardından görülmektedir. Caminin kuzey yönünde her iki kattaki odalar tekkeye aitti. Yapının kuzeybatı kısmında da kagir bir minare vardır. Planlamada yapılan kuzey ve güney cephelerdeki simetrik çıkmlar, yine cephelerde kullanılan ahşap plastr ve süsler yapıyı tek düzelikten kurtarmıştır.

Batı cephesinde 1900 yıllarında 2. Abdülhamit tarafından Şeyh Zafir için Saray Mimarı D'aranco'ya yaptırılan bir türbe, kitaplık ve çeşme vardır.

Zamanla yıpranmış olan yapıda, 1969 yılında Vakıflar İdaresi restorasyon çalışmalarına başlamış, 1973'de de bugünkü durumu ortaya çıkarılmıştır¹.

ABBAS AĞA CAMİİ (Bkz. Resim 10, 11)

Beşiktaş, Abbas Ağa Camii Sokak ile Akmaz Çeşme Sokağı arasındadır. Cami Hadika'ya göre Darüssaade Ağası Abbas Ağa tarafından 1665 yılında yaptırılmıştır. 2. Mahmut zamanında (H.1250 - M.1834) ve son zamanlarda tamirler görmüştür. Tek kapılı, yüksek duvarla çevrili avlulu, duvarları kagir, çatısı ahşap olan yapının Hünkar Mahfeli vardır. Sağındaki minaresinin alt tarafı taş, petek kısmı tuğladandır². Caminin yanında, Akmaz Çeşme Sokakta kesme taştan (H.1904 - M.1682) tarihli, klasik tipte bir çeşmesi bulunmaktadır.

Evliya Çelebi yapıdan havadar cami olarak söz ediyor. Havadar

1. Ergezen, "Ertuğrul Cami Restorasyonu", Rölöve ve Restorasyon Dergisi, s.69.

2. Öz, İstanbul Camileri, s.1.

sözü bugün için de doğrudur. Çünkü yapı Beşiktaş'ın yamacında kurulmuştur. Beşiktaş'ın çukur alanına karşılık burası çok yüksektir. Ayrıca Evliya Çelebi zamanında büyük bir alanı kaplayan ve bugün de varolan Abbas Ağa Parkının yanında yer almaktadır. Ağaçlık içinde ve manzaralı oluşu Evliya Çelebi'-de bu düşünceyi uyandırmıştır¹.

AHMET DERAİ CAMİİ (DOLMABAĞÇE MESCİDİ)

Çakır Dede tarafından yaptırılan cami, Beşiktaş Vişnezade Mahallesi, Vişneli Tekke Sokağında yer alır. Zamanla harabolan mescit 3. Ahmet devrinde Tophane Emirlerinden Hüseyin Ağa tarafından yenilenmiş ve tekke olarak kullanılmıştır. Ahşap olan yapı, günümüzde şahsa ait olup, ev olarak kullanılmaktadır. Giriş kapısının solunda birkaç mezar olan yapının altı, senenin belli bir gününde açılan ve ayin yapılan hristiyanların ayazmasıdır².

VIŞNEZADE CAMİİ (Bkz. Resim 12)

Vişnezade Kazasker Mehmet İzzet Efendi tarafından H.1075 - M. 1664 yılında yaptırılmıştır. Duvarları kagir, çatısı, son cemaat yeri, minberi, müezzin mahfeli ahşap, minaresi taştır. Cami onarım görmüştür³.

EBÜLHÜDA DERGAH MESCİDİ (Bkz. Necip Bey Haritası)

Beşiktaş, Serencebey'de Şeyh Ebülhüda tarafından H.1325 - M. 1907 yılında yaptırılan kagir minareli bina 1929'da satılmıştır⁴.

1. Yoldaş, "İst. Mim. İçin Kaynak Olarak Evliya Çelebi", s.112.

2. ibid., s.31.

3. Öz, İstanbul Camileri, s.69.

4. ibid., s.21.

TUZ BABA BESCİDİ (UZUNCAOVA yahut RUMELİ MESCİDİ) (Bkz. Resim 13)

Beşiktaş'ta Rum Ali Ağa tarafından yaptırılmış olup tarihi bilinmemektedir. Mirat-ı İstanbul, Tuzcu Baba'nın Fatih'in Tuzcubaşısı evliyadan bir zat olduğunu bildirir. Bir set üstünde olan mescidin duvarları kagir, çatısı ve minaresi ahşaptır, yanında da Tuz Baba Türbesi vardır¹.

EKMEKÇİBAŞI MESCİDİ (Bkz. Resim 15)

Akaretler, Aliaga Mahallesi, Dibek Sokakta Fatih'in Ekmekçibaşısı Ali Ağa tarafından yaptırılmıştır. 7,50 x 7,50 m boyunda olan mescidin üç cephesi sokağa bakar. Mescit günümüzde Vişnezade mahallesindedir². Hazirede bulunan mezar taşında H.890, M.1485 tarihi vardır. Cami Fatih devrinde H.1277, M.1860 yılında yenilenmiş olan ufak ahşap bir binadır³.

TOPAL HOCA MESCİDİ (HÜSEYİN AĞA yahut NALBANTBAŞI)

Beşiktaş, Kılıçalı Paşa Mahallesi, Mescit Sokakta yer alan bu yapı Nalbantbaşı Hüseyin Ağa tarafından yaptırılmış daha sonra satılmıştır⁴.

MAÇKA MESCİDİ (ŞENLİK DEDE) (Bkz. Resim 16)

Maçka, Çukurçeşme Sokakta yer alan mescit, Şenlik Dede tarafından yaptırılmıştır. Ahşap yapının minaresi tuğla olup, H.1316, M.1898'de tecrit edildiğine dair kitabesi vardır⁵.

1. Öz, İstanbul Camileri, s.67.

2. Ayverdi, Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri III, s.345.

3. Öz, op.cit., s.21-22.

4. ibid., s.66.

5. ibid., s.51.

ORHANIYE KIŞLASI CAMİİ

H.1302, M.1884 yılında 2. Sultan Abdülhamit tarafından Yıldız Sarayının arkasında, kışlanın ortasında yaptırılmıştır. Minaresi ön tarafta olan cami tek kubbelidir¹.

BEŞİKTAŞ İSKELESİ MESCİDİ

Sadık Efendi tarafından 1. Sultan Abdülhamit devrinde yaptırılmıştır².

SÜLEYMANİYE CAMİİ (KARAABALI)

Bektaşî Karaabalı Mehmet Babanın ricası üzerine Kanuni Sultan Süleyman tarafından inşasına başlatılmış olan camiyi Sultan Abdülaziz yeniden yaptırmaya başlamış, onun ölümünden sonra da yapı olduğu gibi kalmıştır. Sonraki yıllarda Belediye bu kalıntıları kaldırarak meydan (Taşlık Meydanı) haline getirmiştir³.

SORMA GİR ODALARI MESCİDİ

Beşiktaş, Akaretler, Köprübaşı Sokakta, Kaptan İbrahim Ağa tarafından 1622'de yaptırılmıştır. Kapı kitabesine göre 1899 da Sultan 2. Abdülhamit tarafından duvarları kagir, çatısı ahşap olarak onarılmıştır. Minaresi taşır⁴.

SİNAN PAŞA MESCİDİ

Kaptan-ı Derya Sinan Paşa'nın yaptırdığı ve Çömlekçizade Meh-

1. Öz, İstanbul Camileri, s.51.

2. ibid., s.12.

3. ibid., s.61.

4. ibid., s.60.

met Efendi tarafından minberi koydurulan bu mescitten eser kalmamıştır¹.

GAZALİ MESCİDİ

Deli Biraderler adıyla tanınan Kadı Mehmet Efendi tarafından 16.yy.'da yapılmış olan bu yapıdan hiçbir iz kalmamıştır².

ÇANAKÇILİMANI MESCİDİ

Nazır Hüseyin Ağa tarafından yaptırılan bu mescit fevkani bir yapıdır³.

3.1.2. TÜRBELER

BARBAROS HAYRETTİN PAŞA TÜRBESİ (Bkz. Resim 17, Çizim 4)

Beşiktaş'ta Sinan Paşa Camiinin karşısında bulunan türbe 1541 yılında Mimar Sinan tarafından yapılmıştır. Sekizgen planlı türbenin revaklı bir giriş kısmı vardır. Üstü kubbeyele örtülü olup her yüzünde altlı üstlü birer penceresi bulunan yapının kapısında bir de kitabe vardır. Türbenin haziresinde zamanın denizcileri ile kızı gömülüdür⁴.

YAHYA EFENDİ TÜRBESİ (Bkz. Resim 18)

Sultan II. Selim'in Mimar Sinan'a yaptırdığı bu türbe kare planlı ve tek kubbelidir. Türbede Yahya Efendiden başka karısı, annesi, oğlu ile diğer Şeyhler ve bazı Sultanlar yatmaktadır. Caminin ilerisinde, set üzerinde, kârgir, tek kubbeli türbe, Sultan II. Osman sadrazamlarından Güzelce Ali Pa-

1. Öz, İstanbul Camileri, s.59.

2. ibid., s.26.

3. ibid., s.17.

4. ibid., s.10.

TÜRBELER

	YAPIM TARİHİ	YAPTIRAN	MİMARİ	YERİ	PLAN ÖZELLİĞİ	BUGÜNKÜ DURUMU
BARBAROS HAYRETTİN PAŞA	1541		MİMAR SİNAN	İSKELE MEYDANI		+
YAHYA EF.	?	2. SELİM	MİMAR SİNAN	YAHYA EF. YOKUŞU		+
SEYH ZAFİR	1905 - 1906		D'ARANCO			+
TUZ BABA	?			UZUNCAOYA SOKAĞI		+
AHMET DEVRANİ ZİYARETGAHİ	?			VIŞNELİ TEKKE SOKAĞI		+

TEKKELER

	YAPIM TARİHİ	YAPTIRAN	MİMARİ	YERİ	PLAN ÖZELLİĞİ	BU GÜNKÜ DURUMU
YAHYA EF.	?	YAHYA EF.		YAHYA EF. YOKUŞU		CAMİ OLARAK KULLANILIYOR
MEVLEVİHANE	1613	KAPTAN-I DERYA OHRİLİ HÜSEYİN PAŞA		ÇIRAĞAN SARA- YININ ORTASI		-
NECCARZADE TEKKESİ	?			SİNAN PAŞA CAMİİ ARASI		+

şa'ya aittir¹.

ŞEYH ZAFİR TÜRBESİ (Bkz. Resim 15, 19, 23, 40, Çizim 5,6,7)

Türbe-kitaplık-çeşme bütünü H.1321-22 - M.1905-06 yıllarında, Ertuğrul Camii istinat duvarlarının çevrelediği dikdörtgen şeklindeki arsada inşa edilmiştir. 8,50 x 8,50 m kare planlı yapının planda ve cephede 3 tarafı aynı, arka tarafı farklı olarak ele alınmıştır. Üç cephede de, ortada dar ve yüksek, yanlarda daha alçak pencereler vardır. Bağlantı koridoruna rastlayan dar-uzun pencere kapı olarak açılmıştır. Cephelerde, dışarda taş, içerde tuğla malzeme kullanılmıştır. Arka cephesinin ise tamamı tuğladır. Kârgir yapının üzeri, ahşap kaburgayla oluşturulan bir kubbeye örtülüdür².

TUZ BABA TÜRBESİ (Bkz. Resim 14)

Uzuncaova Sokağında, Fatih'in Tuzcubaşısına ait olan türbe 6,70 x 11,15 m dikdörtgen bir yapıdır. Yapının sokak üstünde hacet penceresi vardır. Türbeye adak olarak tuz getirilir.

Yapı Meşrutiyet devrinde onarım görmüş, etrafı silmeli, devrin özelliğini yansıtan pencereler yapılmıştır. Türbenin hacet penceresi, mermerden, akant yapraklı bir alt çanak ile rönesans iki konsoldan ve yanlıklardan meydana getirilmiştir. 1955'te de bu konsollar arasına, Tuzcu Babaya Fâtiha isteyen bir mermer levha eklenmiştir³.

1. Öz, İstanbul Camileri, s.10.

2. Batur, "Yıldız Serencebeyde Şeyh Zafir Türbe, Kitaplık ve Çeşmesi", s.108-110.

3. Ayverdi, Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri III, s.482.

AHMED DEVRANÎ ZİYARETGÂHI (Bkz. Resim 20)

Dolmabahçe caddesi ile Vişnelitekke Sokağı arasında bulunan tekkenin önünde parmaklıkla çevrili bir alanda mezar taşı vardır¹.

3.1.3. TEKKELER

YAHYA EFENDİ TEKKESİ (Bkz. Resim 21)

Trabzonlu Şeyh Yahya Efendi İstanbul'a gelince Beşiktaş'ta koru ile kaplı bir sırt üzerinde yaptırdığı tekkede yerleşmiş, ölümünden sonra da buraya gömülmüştü. Tekke ve çevresi sonraları Hızırlık adı ile Beşiktaş'ın mesirelerinden biri olmuştur².

Beşiktaş, Yahya Efendi yokuşunda bulunan bu yapı günümüze kadar gelmiş, cami olarak kullanımını sürdürmektedir³.

BEŞİKTAŞ MEVLEVİHANE TEKKESİ

H.1031 - M.1613 tarihinde Kaptanı Derya Ohrili Hüseyin Paşa tarafından kurulmuştur⁴. Evliya Çelebi Mevlevihane Tekkesinin deniz kıyısında yüksek bir yapı olduğunu, semahanesinin lâal renkli bir kubbe ile örtülü bulunduğunu, fukara odalarının da yapının batısında yer aldığını yazıyor⁵.

Hadikatül Cevamiden Beşiktaş Mevlevihanesinin yalnız bir semahane-mescitten ibaret olduğunu, zamanla genişletildiğini,

1. Yoldaş, "İstanbul Mimarisi İçin Kaynak Olarak Evliya Çelebi", C.5, s.1035.

2. Koçu, "Beşiktaş", İstanbul Ansiklopedisi, s.2563.

3. Yoldaş, op.cit., C.3, s.514.

4. Koçu, op.cit., s.2585.

5. Yoldaş, op.cit., C.3, s.516.

III. Sultan Selim'in yapıyı yenilediğini öğreniyoruz. Zamanın en büyük dergâhlarından biri olan yapı, Sultan Abdülaziz tarafından Çırağan Sarayının yapımı nedeniyle yıktırıldı. Mevlevihane Maçka'da inşa edilen yeni bir yapıya taşındı. Bir süre sonra, burada Maçka Kışlasının yapılması kararlaştırıldığından Mevlevihane Haliç'te Bahariyeye taşındı¹.

NECCARZADE TEKKESİ (Bkz. Resim 25)

Beşiktaş Sinan Paşa Camii yanında yer alan tekke günümüzde de mevcuttur.

3.1.4. SU YAPILARI

SİNAN PAŞA ÇEŞMESİ

Çeşme, caminin karşısında Sinan Paşa Sokağı başında ve karakolun yanında bulunuyordu. Barbaros Meydanı düzenlenirken, 1938 yılında buradan kaldırılan çeşme, daha sonra Açık Hava Tiyatrosunun karşısına taşınmış, burada yeni bir taş dekoru içinde kurulmuştur. Çeşmenin diğer yüzleri de duvar içinde kalmıştır. Yapının kitabesi olmadığından tarihi bilinmiyor².

YAHYA EFENDİ ÇEŞMESİ (Bkz. Resim 22)

Beşiktaşla Ortaköy arasında Mecidiye Camii yakınında dergâh yokuşunun ortasında, sağ tarafta H.965 - M.1557'de Trabzonlu Şeyh Yahya Efendi tarafından yaptırılmıştır. Çeşme H.1321 - M.1903 yılında Hacı Mahmut Efendi adında bir zat tarafından yeniden inşa edilmiştir. Bir çerçeve ile çevrili ayna taşı, kitabesi ve teknesi beyaz mermerdendir³.

1. Koçu, İstanbul Ansiklopedisi, s.2563.

2. Ünsal, "İstanbul'un İmarı ve Eski Eser Kaybı", s.60.

3. Tanışık, İstanbul Çeşmeleri II, s.6.

ÇEŞMELER

	YAPIM TARİHİ	YAPTIRAN	MİMARİ	YERİ	PLAN ÖZELLİĞİ	BU GÜNKÜ DURUMU
SINAN PAŞA	1887 DE YENİLENMİŞ	2.ABDÜLHAMİT			TEK YÜZLÜ	1938 DE TAŞINDI
YAHYA EF.	1557 1 1903 2	YAHYA EF. H.MAHMUT EF.		YAHYA EF. YOKUŞU	TEK YÜZLÜ	+
ŞEYH ZAFİR	1905 - 1906	2 ABDÜLHAMİT	D'ARANCO	MEHMETALİ BEY SOKAĞI	ÇİFT YÜZLÜ	+
RECEP AĞA	1624	RECEP AĞA		KILIÇALI MAHALLESİ		1943 DE KALDIRILDI
TURHAN VALİDE SULTAN	1652	TURHAN HATİCE SULTAN		BEŞİKTAS		-
ABBAS AĞA	1673	ABBAS AĞA		ABBAS AĞA CAMİİ YANI	TEK YÜZLÜ	+
SÜLEYMAN AĞA	1712	SÜLEYMAN AĞA		ŞENLİK DEDE CAMİİ ALTI		
HACI AHMET AĞA	1755	HACI AHMET AĞA		BARBAROS TÜRBESİ		-
KAPTAN GAZİ HASAN PAŞA	1777	GAZİ HASAN PAŞA		YAHYA EF. DERGAHINDA		
SELİM 3	1790	SELİM 3		ENİS AKAYGEN SOKAĞI		-
SELİM 3	1790	SELİM 3		UZUNCAOVA SOKAĞI	TEK YÜZLÜ	+
MIHRIŞAH VALİDE SULTAN	1797			KILIÇALI MAHALLESİ		
AMBER AĞA	1808			ŞENLİK DEDE CAMİİ YANI	TEK YÜZLÜ	
ALİ BEY	1836	ALİ BEY		YENİ MAHALLE FIRIN SOKAĞI	DÖRT YÜZLÜ	+
BEZM-İ ALEM VALİDE SULTAN	1839	ABDÜLMECİT		VALİDE ÇEŞME	DÖRT YÜZLÜ	+
BEZM-İ ALEM VALİDE SULTAN	1843	VALİDE SULTAN		YILDIZ SAAT KULESİ KARŞISI		TOPKAPI DIŞINDA
ABDÜLMECİT - ZÜBEYDE H.	1850	ABDÜLMECİT		UZUNCAOVA	TEK YÜZLÜ	+
HASAN RIZA PAŞA	1854	HASAN RIZA PAŞA			DÖRT YÜZLÜ	
ABDÜLMECİT HAN	1855	ABDÜLMECİT		İHLAMUR MESİRESİ		
RAMİZ AĞA	1861	RAMİZ MEHMET AĞA		ŞENLİK DEDE CAMİİ KARŞISI	TEK YÜZLÜ	+
EĞRİ ÇINAR SOKAĞI	1884			ASARİYE CAD.	TEK YÜZLÜ	
ABDÜLHAMİT 2	1888			BARBAROS TÜRBESİ YAKINI	DÖRT YÜZLÜ	BALMUMCU 'DA +
HAMİDİYE	1906	ABDÜLHAMİT 2		YAHYA EF. DERGAHI	TEK YÜZLÜ	+
ALİ ONBAŞI				ABBAS AĞA MAHALLESİ		-

ŞEYH ZAFİR (ERTUĞRUL CAMİ) ÇEŞMESİ (Bkz. Resim 23, Çizim 8, 9, 10)

H.1321-1322 - M.1905-1906 yılında yaptırılan çeşme Ertuğrul Camii önünde Şeyh Zafir Türbesinin yanında yer almaktadır. Beşiktaş-Yıldız yolunun açılmasından önce, yol arsadan yaklaşık 1,50 m aşağıda kalıyordu. Çeşme arsa sınırı üzerinde olduğundan farklı yüksekliklerdeki yalaklarla hem içeriye hem dışarıya su verebilecek bir konumda düzenlenmişti¹.

RECEP AĞA ÇEŞMESİ

H.1034 - M.1624 tarihli çeşme Kılıçali Mahallesinde Asariye Camiine dönen yolun başındaydı. Celvetî tarikatının Piri Recep Ağa tarafından yaptırılan çeşme 1943 yılında kullanılmaz durumda olduğundan kaldırılmıştır².

TURHAN VALİDE SULTAN ÇEŞMESİ

IV. Mehmet'in annesi Turhan Hatice Sultan tarafından H.1063 - M.1652'de yaptırılan çeşmenin Beşiktaş'ta bulunduğunu Hadika-tül Cevami'den öğreniyoruz³.

ABBAS AĞA ÇEŞMESİ (Bkz. Resim 24)

Darüssade Ağası Abbas Ağa tarafından H.1084 - M.1673 yılında Abbas Ağa Camii yanında yaptırılmıştır. Kesme taştan yapılmış olan çeşmenin üstü çatısız, ayna taşı mermerden, teknesi de küfekiden yapılmıştır⁴.

-
1. Batur, "Yıldız Serencebey'de Şeyh Zafir Türbe", Kitaplık ve Çeşmesi", s.121.
 2. Tanışık, İstanbul Çeşmeleri II, s.20-21.
 3. ibid., s.32.
 4. ibid., s.

SÜLEYMANAĞA ÇEŞMESİ

I. Mahmut'un Darüssade Ağalarından Süleyman Ağa tarafından H.1124 - M.1712 yılında Şenlik Dede Camiinin alt tarafında yaptırılmıştır¹.

HACI BEŞİR AĞA ÇEŞMESİ (Bkz. Resim 21)

Sinan Paşa Camii yanındaki tekkenin duvarında yalnız kitabesi bulunan çeşme Darüssade Ağası Hacı Beşir Ağa tarafından H. 1158 - M.1745 yılında yaptırılmıştır².

HACI AHMET AĞA ÇEŞMESİ

Barbaros Hayrettin Paşa türbesinin evvelce mevcut olan avlu duvarında Hacı Ahmet Ağa tarafından H.1169 - M.1755 yılında yaptırılmış, türbenin etrafı açılırken de kaldırılmıştır³.

KAPTAN GAZİ HASAN PAŞA ÇEŞMESİ

Kılıçalı Mahallesinde Yahya Efendi dergâhının içinde Cezayirli Gazi Hasan Paşa tarafından H.1191 - M.1777 yılında yaptırılmıştır⁴.

SELİM III. ÇEŞMESİ

Çeşme Ekmekçi başı Ali Ağa (Dibek) Camii önünden geçen yol üzerindeydi. H.1205 - M.1790 yılında yaptırılan çeşme, yol düzeltilirken kaldırılmıştır⁵.

1. Tanışık, İstanbul Çeşmeleri II, s.48.

2. ibid., s.107.

3. ibid., s.113-114.

4. ibid., s.122

5. ibid., s.146.

SELİM III. ÇEŞMESİ (Bkz. Resim 26)

Uzuncaova Sokağında, Tuz Baba Camiinin civarındadır. III. Selim tarafından H.1205 - M.1790 yılında yaptırılmıştır. Kesme taştan yapılmış ve üstü beton ile sıvanmış olan çeşmenin yüzü mermerle kaplıdır. Ayna taşı sade ve kabartma bir çerçeve ile kornişlenmiştir¹.

MİHRİŞAH VALİDE SULTAN ÇEŞMESİ

Kılıçalı Mahallesinde Topalhoca Mescidi arsasının karşısında H.1212 - M.1797 yılında yapılmıştır. Haznenin üstü adi taş ve harçla yapılmış, sonradan da betonla sıvanmıştır. Mermer ayna taşının üzerinde kitabı vardır².

AMBER AĞA ÇEŞMESİ

Şenlikdede Camii yanında, çukurda bulunan çeşme H.1223 - M.1808 yılında yapılmıştır³.

ALİ BEY ÇEŞMESİ

Abbas Ağa Mahallesi üst tarafında, Ali bey tarafından H.1252 - M.1836 yılında yaptırılmıştır. Kesme taştan yapılmış haznesinin dört yüzünde de birer çeşme vardır⁴.

BEZMİÂLEM VALİDE SULTAN ÇEŞMESİ (Bkz. Resim 27)

Beşiktaş-Maçka arasında Sultan Abdülmecit tarafından H.1255 - M.1839 yılında yaptırılmıştır. Karşılıklı iki yüzünde iki

1. Tanışık, İstanbul Çeşmeleri, II, s.148.

2. ibid., s.157.

3. ibid., s.170.

4. ibid., s.184.

çeşme vardır. Tamamen mermer kaplı çeşmenin ayna taşları kabartma süslerle şekillendirilmiştir¹.

BEZMİÂLEM VALİDE SULTAN ÇEŞMESİ

Yıldız Saat Kulesi karşısında sokağın başındayken Topkapı dışında Rami ve Maltepe yollarının tam ortasına nakledilmiştir². Çeşme, H.1259 - M.1843 yılında Sultan Abdülmecit'in annesi Bezmiâlem Valide Sultan tarafından yaptırılmıştır³.

ABDÜLMECİT HAN VE ZÜBEYDE HANIM ÇEŞMESİ (Bkz. Resim 28)

Tuzbaba Camii yakınında, iki yol arasındaki köşe başındaki çeşme H.1267 - M.1850 yılında yaptırılmıştır. Teknesi, ayna ve kitabe taşları mermer olan çeşmeyi, yapımından 73 yıl sonra Atatürk'ün annesi Zübeyde hanım tarafından onarım yaptırıldığı hakkında da bir kitabesi vardır⁴. 1982 yılında yeniden onarılmıştır.

HASAN RIZA PAŞA ÇEŞMESİ

Abbasağa mezarlığının yukarısında Yıldız yakınında, H.1271 - M.1854 yılında Rıza Hasan Paşa tarafından yaptırılan bu çeşmenin haznesinin üstü çatısız ve betonla sıvalıdır. Dört cephesinden ikisinde birer küçük mermer ayna taşı ve yere gömülmüş tekneleri vardır. Bir tarafının musluğu kopartılmış ve teknesi toprakla doldurulmuştur⁵.

1. Tanışık, İstanbul Çeşmeleri II, s.189.

2. ibid., s.195.

3. Koçu, "Beşiktaş", İstanbul Ansiklopedisi, s.2570.

4. Tanışık, op.cit., s.202.

5. ibid., s.205.

ABDÜLMECİT HAN ÇEŞMESİ

Ihlamur mesiresinde bulunan çeşme H.1272 - M.1855 yılında yaptırılmıştır. Sütunvari mermerden yapılmıştır¹.

RAMİZ AĞA ÇEŞMESİ (Bkz. Resim 29)

Beşiktaş-Maçka Şenlikdede Mescidi karşısındaki set üzerindedir. Ramiz Mehmet Ağa tarafından H.1278 - M.1861 yılında yaptırılmıştır. Kesme taştan yapılmış üstü toprakla örtülü olan haznesi, arkasındaki seddin zeminini teşkil ettiğinden taraça gibi oturulmaya elverişlidir. Zarif bir çerçeve içersine alınmış olan ayna taşının üzerindeki yarım daire şeklindeki kemere oturtulan bir de kitabesi vardır².

EĞRİ ÇINAR SOKAĞI ÇEŞMESİ

H.1302 - M.1884 yılında Yıldız civarında Asariye Caddesinde, kitabesinde kimin yaptırdığı belli olmayan çeşmenin teknesinin önü dağılmış, musluğu koparılmış, yalnız ayna taşı ile bunu çerçeveleyen iki düz sütun ve bir üst kornişten ibaret bir haldedir³.

ABDÜLHAMİT II ÇEŞMESİ

H.1306 - M.1888'de Barbaros Hayrettin Türbesi yakınında yaptırıldığı kaynaklardan anlaşıyor. Günümüzde Yıldız civarında Orhaniye Kışlası-Balmumcu yolu üzerinde bulunan meydan çeşmesinde kaynaklardaki kitabe görülüyor. Dört cepheli, üstü örtülü ve yüzleri geniş süslü saçaklarla çevrili olan bu çeşmenin ayna taşlarının üzerindeki tezyinat ilginçtir⁴.

1. Tanışık, İstanbul Çeşmeleri II, s.207.

2. ibid., s.213.

3. ibid., s.219.

4. ibid., s.221, 225.

HAMİDİYE ÇEŞMELERİ (Bkz. Resim 30)

Yahya Efendi dergâhı avlusunda H.1324 - M.1906 yılında II. Abdülhamit'in yaptırdığı en son çeşmedir¹.

ALİ ONBAŞI ÇEŞMESİ

Çeşme, Abbasağa Mahallesi, mezarlık karşısındaki inişin köşesinde idi. Alanın, yeşil saha ve park yapılması sırasında ortadan kaldırılmıştır².

EMİN AĞA SEBİLİ

Dolmabahçe Camii karşısında bulunan bu sebül, H.1114 yılında Hacı Emin Ağa tarafından yaptırılmıştır³.

SİNAN PAŞA ŞADIRVANI (Bkz. Resim 31)

1555 yılında yaptırılan dikdörtgen planlı bir şadırvandır.

ERTUĞRUL CAMİİ ŞADIRVANI (II. ABDÜLHAMİT ÇEŞMESİ) (Bkz. Resim 32)

Beşiktaş-Yıldız arasındaki Ertuğrul Camii (eski Şeyh Zafir tekkesi) avlusunda altı köşeli ve her yüzünde birer mısralık kitabesi bulunan şadırvan H.1305 - M.1887 yılında Sultan II. Abdülhamit tarafından yaptırılmıştır. Eski, bakır ayaklı mangallar biçimindeki tekne taşlarıyla ayna taşları ve köşelerdeki yuvarlak sütunlar mermerdendir. Üzeri kurşunla kaplanmış olan çatısının kenarları dantelli süslemeli bir saçakla çevrilidir⁴.

1. Tanışık, İstanbul Çeşmeleri II, s.235.

2. ibid., s.239.

3. Ağın, "Saraylarımız", s.83.

4. Tanışık, op.cit., s.221.

SEBİLLER

	YAPIM TARİHİ	YAPTIRAN	MİMARİ	YERİ	PLAN ÖZELLİĞİ	BU GÜNKÜ DURUMU
EMİN AĞA	1740	HACI EMİN AĞA		DOLMABAĞÇE CAMİİ KARŞISI		BÜFE

ŞADIRVANLAR

	YAPIM TARİHİ	YAPTIRAN	MİMARİ	YERİ	PLAN ÖZELLİĞİ	BU GÜNKÜ DURUMU
SİNAN PAŞA CAMİİ	1555	SİNAN PAŞA		BEŞİKTAŞ CADDESİ	DİKDÖRTGEN	+
ERTUĞRUL CAMİİ	1887	2. ABDÜLHAMİT		MEHMET ALİ BEY SOKAĞI	6 YÜZLÜ	+

HAMAMLAR

	YAPIM TARİHİ	YAPTIRAN	MİMARİ	YERİ	PLAN ÖZELLİĞİ	BU GÜNKÜ DURUMU
SİNAN PAŞA	?	KAPTAN-I DERYA SİNAN PAŞA	MİMAR SİNAN	BU GÜNKÜ BENZİNLİK		1957 DE YIKTIRILDI
YAHYA EF	?					-
HAYRETTİN AĞA	?					-
KÖPRÜBAŞI	?				AKARETLER KÖPRÜBAŞI SOK.	+

SİNAN PAŞA HAMAMI (Bkz. Çizim 11, 12, 13)

Kaptan-ı Derya Sinan Paşa tarafından cami ile birlikte yaptırılan bu çifte hamam Mimar Sinan'ın eseri idi. Hamam, caminin ilerisinde, Beşiktaş Köprüsünün yanındaydı. Bu yüzden Beşiktaş Köprü Hamamı diye anılırdı. Hamamın erkekler kısmı geniş, sekiz köşeli bir göbek taşı etrafında dört halvet ile üç sofadan oluşuyordu¹. Sinan'ın, dıştan hayli tahribata uğramış olan bu eserinin planı ve içi orijinal haliyle kalmıştı. Hamam, yapılacak olan yol gerekçesiyle 1957 yılında Anıtlar Yüksek Kurulunun da onayıyla 1957 yılında yıktırıldı².

YAHYA EFENDİ HAMAMI

Yalnız Evliya Çelebi'nin sözünü ettiği bu hamam Yahya Efendi Camii yakınında olabilir. İstanbul dışı hamamları listesinde de "Hamam-ı çinili der kurb-i Yahya Efendi" olarak adı geçen bir hamam bulunmaktadır. Türk Ansiklopedisinde de, Yahya Efendinin Beşiktaş'ta mescit, tekke, medrese ve hamam yaptırdığından söz ediliyor³.

HAYRETTİN AĞA HAMAMI

Evliya Çelebi'nin Hayrettin İskeleyi yakınında varolduğunu yazdığı bu hamamın izine rastlanmamıştır. Hadika'da Hayrettin Paşa'nın Beşiktaş'ta bir mescidi olduğundan söz edilmiş, böyle bir hamamın varlığından ise söz edilmemiştir⁴.

1. Koçu, "Beşiktaş İskeleyi Hamamı", İstanbul Ansiklopedisi, s. 2581.

2. Ünsal, "İstanbul'un İmarı ve Eski Eser Kaybı", s.60.

3. Yoldaş, "İstanbul Mimarisi İçin Kaynak Olarak Evliya Çelebi", C.4, s.763.

4. ibid., s.694.

3.1.5. HANLAR

BEŞİKTAŞ KERVANSARAYI

Tek kaydını Evliya Çelebi'nin 17.yy. Seyahatnamesinde bulduğumuz bu hanın 16.yy.'da Kaptanı Derya Sinan Paşa tarafından kendi adına yaptırdığı cami ile beraber yapılmış olması mümkündür. Evliya Çelebi tarafından İskele başında olduğu belirtilen eserin Lâle Devrinde yıktırılmış olduğu sanılmaktadır¹.

HOCA HAYRÜDDİN HANI

Ayverdi kayıtlarına göre bir Fatih Devri eseri olan, adı sadece Vakıf Defterinde görülmekte olan bu Han'dan da hiç iz kalmamıştır².

3.1.6. MEZARLIKLAR (Bkz. Resim 30)

YAHYA EFENDİ MEZARLIĞI

Yahya Efendi Dergâhında bulunan mezarlık günümüzde de mevcuttur³.

ERMENİ MEZARLIĞI

Bugün mevcut olmayan mezarlık Yıldız Sarayı'ndan biraz aşağıda kalıyordu. Arsası eskiden, aynı mezarlıkta kabri bulunan rahip Güreğ Manuelyan tarafından 1776'da satın alınmış, 1849'da da kabristan Karabet Amira Balyan tarafından duvarla çevrilmiştir. 1877'de Abdülhamit Yıldız'a yerleştikten sonra bu

-
1. Güran, Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanları Mimarisini, s.147.
 2. ibid., s.152.
 3. Koçu, "Beşiktaş", İstanbul Ansiklopedisi, s.

mezarlık metruk hale gelmiş, Yıldız yolunun yapımıyla da izi tamamen kaybolmuştur¹.

3.1.7. AZINLIK DİNİ YAPILARI

ERMENİ KİLİSESİ (Bkz. Resim 34,35,36)

Surp Asduadzadzin adlı kilisenin yapıldığı tarih bilinmiyor. Ancak, Eremya Çelebi'nin Ruznâmesinde, bu kilisenin 1655 yılında mevcudiyetini gösterir kayıtlar vardır. 1759'da yıktırılan kilise 19.yy. başlarında ahşap olarak inşa edilmiş, 1838'de ise Hassa mimarı Karabet Amira Balyan tarafından günümüzdeki şekliyle kârgir olarak yapılmıştır².

RUM KİLİSESİ (PANAİA) (Bkz. Resim 37)

Kaynak bulunamadı.

3.1.8. MESİRE YERLERİ

Evliya Çelebi, Beşiktaş'ın havasının güzel olduğunu ve önemli yalılarla alçak bayırlar üzerinde kat kat bağlı bahçeli mahallelerin yer aldığını söyler³.

YAHYA EFENDİ MESİRESİ

Günümüzde Mecidiye Camiinin bulunduğu yerde Orhaniye ve Yıldız sırtlarından gelen sular ufak bir dere halinde denize akardı. Kuzeydoğu yönünde Yahya Efendi Türbesi ve Ziyaretgâhı

1. Koçu, "Beşiktaş", İstanbul Ansiklopedisi, s.

2. İdem, "Beşiktaşta Ermeniler", İstanbul Ansiklopedisi, C.5, s.2578.

3. Evyapan, Eski Türk Bahçeleri ve Özellikle Eski İstanbul Bahçeleri, s.25.

vardı¹.

Fetihten sonra Beşiktaş'ın güzelliğini ilk keşfeden Kanunî Sultan Süleyman'ın süt kardeşi Trabzonlu Şeyh Yahya Efendi Trabzon'dan göç edip satın aldığı bahçede bir konutla bir de mescit yaptırmış. Sonra evrensel yaşamdan elini eteğini çekmiş, burada bir dergâh kurmuş. Dergâh bahçesi halka açık, Yahya Efendi Bahçesi diye anılan bir mesire olmuş. Evliya Çelebi bu mesirenin, çınar, söğüt, sakız, servi, ceviz ağaçlarıyla kaplı bir vadi olduğunu, akarsuların dibinde hayrat sahibi tarafından birer çemen sofa inşa edildiğini söyler².

Buraları zamanla mezarlık olmuş, karşı sırtlar gittikçe büyüyen Çırağan Sarayı bahçeleri içinde kalmış ve tepeleri de Yıldız Köşkü bahçeleri işgâl etmişti. Böylece halka kapanıp eski mesire işlevini kaybederek özel park haline gelen bu bahçe günümüzde yeniden düzenlenerek halka açılmıştır³.

KARABALİ BAHÇE VE MESİRESİ

Sultan II. Selim zamanında rağbet gören bir gezinti yeri idi. Etrafındaki bayırlar, otlak, bostanlık ve bağlıktı. Çevresi kırkahveleriyle donatılmıştı. Sultan I. Ahmet zamanında Karabali bahçelerine kadar uzanan koy gittikçe dolmağa başladığından burası, şimdi stadyumun bulunduğu yere kadar dolduruldu ve Dolmabahçe'de bahçeler meydana getirildi. Boğaziçi'nin birinci büyük vadi ve mesiresi burasıydı⁴.

1. Eldem, Türk Bahçeleri, s.367.

2. Evyapan, loc.cit.

3. Eldem, loc.cit.

4. Eldem, ibid., s.147.

IHLAMUR MESİRESİ (Çizim 14)

Bu geniş vadi ve yeşilliğin içinden akan Fulya deresi Hayrettin İskelesi civarında denize dökülürdü. Buranın Teşvikiye caddesinden daha yukarıda olan kısmı tamamen bahçe ve bostanlıktı. Denize ulaşan kısım Sinanpaşa mahallesi ile kapanmıştır. Öyle olmakla beraber Rıza Paşa, İsmail Paşa konakları ve Ferahabad bahçeleri, yeşilliği denize yaklaştırıyordu¹.

Mesire, eskiden üç kısımdan oluşuyordu. Havuzun bulunduğu ihlamur, solundaki ağaçlık Muhabbet Bahçesi ve köprünün ötesindeki padişahlara ait kasrın çevresindeki Hacı Hüseyin Bağı. Önceleri, Nişantaşından Ihlamur'a inen ihlamur ve çınar ağaçlarıyla kaplı yamaçlar, III. Ahmet devrinde tersane emiri Hacı Hüseyin Ağa'ya ait bağlarla kaplıydı. Sonraları Sultan Abdülmecit burada, Mimar Nigapos Balyan'a bugünkü Ihlamur Kasrını yaptırdı.

I. Abdülhamit devrinde, 1799'da Silâhtar Seyit Mehmet Paşa bu alanı düzeltip bir de namazgâh sofa ilave ettirdi². Muradiye sırtlarının etekleri istinat duvarlarıyla çevrilmiş, Abbas Ağa sırtları ise bütünüyle setlerle düzenlenmiştir. Bu setler üzerinde çeşitli nişan taşları, su hazneleri ve en aşağıdaki bir havuz, üstten bir alttaki set üzerinde de sıra ile fıstık ağaçları dikilmiştir. İstinat duvarları bayırın doğal güzelliğini bozmayacak şekilde yapılmıştır. Bu alanı süsleyen elemanlar arasında birer abide sayılabilecek kadar iyi kompoze edilmiş, III. Selim ve II. Mahmut nişantaşlarından başka, birinci sette büyük bir havuz vardır. 18.yy. ikinci yarısına ait olan bu havuzun planı büyük bir ağaç etrafına kompoze edilmiş, ağaç havuzun içine taşan bir çıkıntı içine alınmış-

1. Eldem, Türk Bahçeleri, s.147.

2. Evyapan, Eski Türk Bahçeleri ve Özellikle Eski İstanbul Bahçeleri, s.25.

tır. Ağacın karşısında ve havuzun diğer ucunda bulunan birkaç katlı fıskiye sütunu kompozisyonun dengesini sağlıyordu. Zamanla fıskiye taşı, geri kalan havuz taşları ve kenarlıkları sökülüş, İhlamur ağacı da kesilmiştir¹.

3.2. KÜLTÜREL YAPILAR

Osmanlı devletinde en önemli öğretim kurumu medresedir. Başlangıçta medreselerde yalnız İslâm diniyle ilgili bilgiler öğretilirdi. Sonraları Kanunî Sultan Süleyman zamanında orduya yönetici uzman yetiştirme amacını güden öğretim kurumları haline geldi. Bu kurumlarda zamanın bütün bilgileri öğretiliyordu. Osmanlı öğretim kurumlarında, daha çok nazarî bilgiler verilir, bunların hayatla bağlantısı üzerinde pek durulmazdı. Sonraları durum değişti. Öğretim kurumlarının amacı devletin ihtiyaç duyduğu elemanları yetiştirmek oldu. XVIII.yy.'ın ortalarında teknik okulların açılmasına ihtiyaç duyuldu. Zamanla mühendishaneler uygulamalı bir öğretim düzenine girdi. Nazari bilgiler veren medreselerin karşısında teknik bilgilerin öğretimini amaçlayan mektepler de gelişmeye başladı.

Osmanlı devletinde mektep ve mühendishanelerin dışında üçüncü öğretim kurumu da mahalle mektepleridir. Bu mekteplerin amacı çocuklara İslâm diniyle ilgili önbilgiler vermek, Kur'an okumayı öğretmektir.

Osmanlı devleti sınırları içinde bulunan azınlıklarında kendi dillerinde öğretim yapan okulları vardı. Bunlar daha çok orta dereceli okullardı².

1. Eldem, Türk Bahçeleri, s.147.

2., Meydan Larousse, C.9, s.666-667.

3.2.1. MEDRESELER

SİNAN PAŞA MEDRESESİ

1555 yılında yapılan Sinan Paşa Camiinin avlusu medrese olarak değerlendirilmişti¹.

HAYRETTİN PAŞA MEDRESESİ

Kaptan Hayrettin Paşa tarafından 16.yy.'ın ilk yarısında Beşiktaş İskelesi civarında yaptırılan bu yapıdan günümüze hiçbir iz kalmamıştır².

3.2.2. DİĞER EĞİTİM KURUMLARI

BEŞİKTAŞ ASKERİ RÜŞDİYESİ

1875 yılında İstanbul'da açılan dokuz askeri rüşdiye mektebinden biridir³.

BEŞİKTAŞ MÜLKİYE RÜŞDİYESİ

H.1294 - M.1877 devlet Salnâmesinin kaydına göre bu tarihte İstanbul'da mevcut 21 mülkiye rüşdiyesinden biridir⁴.

KONDÜKTÖR MEKTEBİ ALİSİ

1911 yılında şimdiki Yıldız Üniversitesinin yerinde Bayındır-

-
1. Sözen, Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan, s.220.
 2. Yoldaş, "İstanbul Mimarisi İçin Kaynak Olarak Evliya Çelebi", C.3, s.551.
 3. Koçu, "Beşiktaş Askeri Rüşdiyesi", İstanbul Ansiklopedisi, C.5, s.2573.
 4. İdem, "Beşiktaş Mülkiye Rüşdiyesi", İstanbul Ansiklopedisi, s.2588.

lık Bakanlığına bağlı olarak kuruldu. Sonraları "Nafia Fen Mektebi" olarak kullanıldı. Önceleri illerin Fen Memuru ihtiyacını karşılamak için 1937'de mühendislik bölümü eklenmiş "Teknik Okul"a çevrilmiş, 1943'te de Yüksek Okul olmuştur¹.

3.2.3. AZINLIKLARA AİT DİNİ MEKTEPLER

RUM MEKTEBİ (Bkz. Resim 38)

Şimdiki mektep 1903 yılında yapılan kârgir binadır.

ERMENİ MEKTEBİ (Bkz. Resim 39)

Kilisenin karşısında bulunan mektebin 19.yy. başından beri bulunması muhtemeldir. 1864 yılında yanan ahşap binanın yerine Sarkis Balyan tarafından yeni, kârgir bir bina yapılmış, ölen eşinin anısına hürmeten bu tarihten itibaren mektep "Makruhyan Mektebi" adını almıştır².

3.2.4. KİTAPLIK (Bkz. Resim 40, Çizim:8,9,10)

ŞEYH ZAFİR KİTAPLIĞI

Kitaplık, Türbe ve Çeşmeyle birlikte 1905-1906 yılında yaptırılmıştır. Ertuğrul Caminin önünde kare planlı bir yapıdır. Ertuğrul Camisine bakan arka kenar, plan ve cephede farklı düzenlenmiştir. Yapı taş ve tuğladan inşa edilmiştir. Bir kubbe ile örtülü olan yapının köşelerinde birer kule vardır. Yapının girişe göre solda bulunan duvarı sağır bırakılmış, içinde tavana kadar yükselen bir niş vardır. Diğer kenarlarda ortada dar ve yüksek birer pencere ile iki yanlarda benzer

1. İstanbul İl Yıllığı 1973, s.154.

2. Koçu, "Beşiktaş'ta Ermeniler", İstanbul Ansiklopedisi, s. 2578.

anlamda nişler düzenlenmiştir¹.

3.2.5. MÜZELER

DENİZ MÜZESİ

Barbaros Türbesinin yanında bulunan bu müze 1897 yılında açılmıştır. 15.yy.'dan deniz haritaları, tarihi olayları gösteren yağlıboya tablolar, gravürler, minyatürler ve gemi maketleri ile 17.yy.'dan kalma kadirga ve saltanat kayıkları burada teşhir ediliyor².

ASKERİ MÜZE

Sultan II. Abdülmecit (1876-1909) devrinde Yıldız Sarayında bir silahane binası ayrılmış ve bir komisyon tarafından depolardaki kıymetli silahlar toplanarak bir müze kurulmuştur. Komisyonun çalışmaları 1905 yılına kadar sürmüş, bir bomba olayından sonra komisyon dağılmıştır. Sultan II. Abdülhamit, II. Meşrutiyetten sonra Askeri Müze kurma fikrine eğilmiş ama 1909'da onun tahttan inmesiyle Yıldız'daki Silâhane dağılmıştır³.

3.3. ULAŞIM YAPILARI

BEŞİKTAŞ KÖPRÜSÜ

Köprünün yapıldığı tarih bilinmiyor. Beşiktaş'ta, Akaretlerin

-
1. Batur, "Yıldız Serencebey'de Şeyh Zafir Türbe, Kitaplık ve Çeşmesi", Anadolu Sanatı Araştırmaları 1, s.118-120.
 2. İstanbul İl Yıllığı 1973, s.185.
 3. ibid., s.171-172.

inşası sırasında doldurulmuş olan Beşiktaş Deresinin üstünde, derenin denize döküleceği yere yakın, Sinan Paşa Hamamının hemen yanında, Dolmabahçe'den Ortaköy'e giden ana caddenin üzerindeydi. Cadde köprünün üzerinden geçerdı.

18 Temmuz 1811'de yağın şiddetli yağmur sonucu yıkılmıştır¹.

BEŞİKTAŞ VAPUR İSKELESİ (Bkz. Resim 42, Çizim 15)

Bu iskele Şirket-i Hayriye tarafından 1. Dünya Savaşı yıllarında Kuzguncuk İskelesi ile beraber yaptırılmış beton yapı ilk vapur iskelesidir.

Yapının iki yanında, çatı kenarında bodur birer kule vardır. İki katlı binanın üst kat balkon, gazino olarak kullanılmaktadır. Gazinoya, iskele kapısının sol tarafında bulunan bir merdivenle çıkılır. İskele kapısının dışında, yapının müstemilâtından iki yapı vardır.

1961 Nisanında soldaki bina Denizcilik Bankası'nın Beşiktaş Şubesi, sağdaki bina köfteci ve bir küçük kahve, ikisinin ortasında kuruyemişçi, tütün ve içki satış barakası bulunuyordu.

Deniz tarafından bakıldığında, Vapur İskelesinin sol tarafında Beşiktaş Kayık İskelesi, sağ tarafında da bir sandal çekme yeri vardır².

1. Koçu, "Beşiktaş Köprüsü", İstanbul Ansiklopedisi, C.5, s. 2583.

2. İdem, "Beşiktaş Vapur İskelesi", İstanbul Ansiklopedisi, C.5, s.2597.

3.4. SARAY YAPILARI

BEŞİKTAŞ SAHİL SARAYI (Bkz. Resim 43, 44, 45, 46)

Osmanlı padişahlarının İstanbul'daki büyük saraylarından biri olan Beşiktaş Sahil sarayından günümüze hiçbir iz kalmamıştır. Evliya Çelebi, yalnızca bahçenin güzelliğinden, Beyazıt Han devrinde paşa yalısı olduğundan, Osmanlı Padişahlarına geçmesiyle İrembağı haline geldiğinden, kat kat avlular ve şahnişinlere karşın pek geniş bir yer olmadığından söz eder. Bu durumda, Beşiktaş sarayı devir devir yeni kasırlar inşasıyla büyütülürken, sahilde istimlaklar yapıldığı söylenebilir. Evliya Çelebi I. Sultan Ahmet'in yaptırdığı kasırdan hiç bahsetmemiştir. Raşit efendi tarihinde (H. 1090), M.1679 da devrin padişahı IV. Sultan Mehmet'in Beşiktaş'ta yeni bir saray (Cağaloğlu yalısını istimlak ettirerek) yaptırdığını yazar. Bu saray, Beşiktaş Bahçesi'nde padişahın dedesi I. Sultan Ahmet'in Çini Köşkü yanında yeni bir kasrı hümayundur. III. Sultan Ahmet devrinde, 1718 den sonra, Beşiktaş'a yazlık göç başladı. Beşiktaş Bahçesindeki binalar onarılarak, sahile, Kabataş iskelesine kadar kırmızı trabzon, kagir payeler yapıldı. Beşiktaş Sarayı-Dolmabahçe arasında engel olan Arap iskelesinin yerine bir liman inşa edildi. Saray bahçelerinde devrin meşhur lalelerinin yetiştirilmeğe başlanarak, Çırağan eğlencelerinin tertiplenmesi de aynı tarihlere rastlar.

Cevdet Paşa tarihinde (H. 1196) yılında, oldukça genişletilen Has Bahçeye (Beşiktaş Bahçesine) yeni kasırlar eklendiği, güzel bir havuz yapıldığı, asıl sarayın da onarılarak ve büyütülerek yenilendiği, aynı yılda I. Sultan Abdülhamid'in sarayı Topkapı'dan Beşiktaş'a naklettiği, yazar.

1826 da II. Sultan Mahmut, Yeniçeri Ocağı'nı kaldırdıktan sonra Beşiktaş'ta oturmağa karar vermiş, ancak kışın oturmağa elverişli olmadığı için, Saray'ın bütün eski yapılarını yıktırarak, yerine devrinin hassa mimarı Kirkor Amira Balyan'a hem yazlık hem kışlık yeni ve büyük bir saray yaptırmıştır.

III. Sultan Selim zamanında İstanbul'a gelip padişahın kız-kardeşi Hatice Sultan'ın mimarlığını yapan mimar Melling, Beşiktaş Sarayı'na deniz kenarında bir kasır ile geride bir harem dairesi (Valide Sultan Dairesi) ve iki binayı bağlayan bir galeri yapmıştır. Ahşap kasrın önüne de parmaklıklı bir rıhtım inşa eden Melling'in, içinde Beşiktaş Sarayı'nın da resmi olan İstanbul üzerine kıymetli bir gravür albümü vardır.

Sultan Abdülmecit zamanında ise, II. Sultan Mahmut'un yaptırdığı saray yıktırılarak yerine Beşiktaş Sarayları'nın sonuncusu olan, yeni bir Beşiktaş Sarayı inşa edilmiştir. Bu son sarayın resmi de Thomas Allom tarafından yapılmıştır. Sultan Abdülmecit zamanında İstanbul'a gelmiş olan İngiliz edibesı Miss Paradoe, son Beşiktaş Sarayı'ndan, yeri ve manzarası fevkalade, diğer saraylara göre en büyük olmasına karşın, en az güzel ve zarif olanı diye söz eder. Nihayet bu sahil sarayı da yıktırılarak yerine bugünkü Dolmabahçe Sarayı yapılmıştır¹ (Bkz. Resim 62, 63).

ÇİNİLİ KÖŞK (Bkz. Resim 56, Çizim 16)

(H. 1090), M.1679 veya 1680 yılında Beşiktaş Sarayına ilave olarak IV. Sultan Mehmet tarafından Mimar İsmail Ağaya yaptırılan köşk, günümüzde Beşiktaş Kaymakamlığı olarak kullanılan ve eskiden Dolmabahçe Sarayı'nın bir dairesi olan binanın yerinde idi.

Kasrın mimarisi 17. yy. ortalarına ait karakteristik elemanlar taşımaktadır.

Eski gravür ve planlarda, Köşkün, Beşiktaş Sarayının Beşiktaş'a en yakın olan noktasında ve rıhtımın 90° lik bir açı

1. İstanbul Ansiklopedisi, s.2589-2595.

teşkil ederek yukarı Boğaz'a doğru döndüğü yerde, inşa edilmiş olduğu görülmektedir. Olağanüstü güzel bir manzarası olan bu iki katlı kasrın, Büyük Salonu tamamıyla çıkıntı şeklinde olup, planının hakim kısmı orta büyük Divanhane'dir. Deniz tarafında üç yönde, zeminleri birer kademe yükseltirilip sedirlerle çevrilmiş, üç çıkma vardır. Salonun, odalar hizasında iki taraflı, direklikleri yan girişleri örten, revakları vardır. Aynı zamanda dış merdivenler de bu direkliklere çıkar.

Kasrın dış duvarları, alt katta taş, üst katta saçağa kadar çini kaplıdır. Mermer sövelerle çevrili pencerelerin, ahşap kapakları ve gayet zengin bronz şebekeleri vardır. Bunların üstünde bulunan baş yani alçı pencerelerin boyutları, alt pencere boyutlarına çok yakındır. Giriş teraslarının önündeki direklik, ahşap kesitini andıran incelikte mermerdir.

Planlamayı ifade eden kubbeler, yalancı kubbelerdir, silüeti zenginleştirmek amacıyla yapılmıştır. Zamanla onarım gerektiren kubbelerin, tahminen 1809'dan sonra kaldırılarak yerine geniş saçaklı bir çatı yapıldığı Robertson'un fotoğrafından anlaşılmaktadır.

Kasrın büyük salonu, her penceresinde karşılıklı çeşmeleri, ortada iki havuz ve duvar kenarlarında sayıları bilinmeyen selsebilleri ile ilgi çekerdi.

1776 da Sultan II. Mahmut zamanında dıştan esaslı değişiklikler geçirdiği ve sonradan gözden düştüğü anlaşılan kasrın en son askeri mektep olarak kullanıldığını öğreniyoruz. Dolmabahçe Sarayı yapıldığı tarihlerde yıktırıldığı ve yerine şimdiki Kaymakamlık binası inşa edildiği tahmin ediliyor¹ (Bkz. R.38, Çizim 14).

1. Eldem, Köşkler ve Kasırlar, C.II, s.125-149.

ÇIRAĞAN SARAYI (Bkz. Resim 50, 51, 52, 53; Çizim: 17)

IV. Murat, Kazancıoğlu Bahçesini, Hasbahçe olduktan sonra, kızkardeşi ve Melek Ahmet Paşa'nın zevcesi Kaya Sultan'a hediye etmişti. Kaya Sultan burada yaptırdığı yalıda yazları bir süre kalırdı.

Lale Devrinde, III. Ahmet'in sadrazamı, Damat İbrahim Paşa'nın eşi Fatma Sultan için yaptırdığı kıyı-sarayının bu bahçe de kurulduğu ve Çırağan Sarayı adıyla anıldığı varsayılıyor.

Devrin en parlak şenliklerinin verildiği yerlerden biri olan bu saray, şenliklerde ve III. Selim devri eğlencelerinde Lale tarhları arasında mum ve kandiller yakıldığından, Çırağan adıyla anılmaktadır. Bu eğlenceler I. Mahmut devrinde de sürdürüldü. Patrona Halil ayaklanmasıyla 1730 da Lale Devri son bulmuş, Damat İbrahim Paşa'nın öldürülmesinden sonra Çırağan'daki yapılar ve bahçeler bir süre bakımsız kalmıştır. Bu işyanda ölen III. Ahmet'in kızı Fatma Sultan ölümüne kadar Çırağan Yalısında oturmuş, daha sonra yalı el değiştirmiştir.

III. Selim ahşap sarayla bitişikteki yalının yerine büyük bir saray yaptırmak istemiş, fakat mali nedenlerle 1802 de yalnızca onarımı ve bir mabeyin kısmı yapılmasını buyurmuştur.

1803-1804 te III. Selim'in kızkardeşi Hatice Sultan Sarayı yeniden yaptırmıştır.

II. Mahmut, saraya, yaptırdığı onarımlarla klasik bir görünüm verdirmiş, bir süre sonra da Topkapı Sarayını bırakıp Çırağan Sarayına yerleşmiştir. Çırağan Sarayı, II. Mahmut tarafından klasik Nizamın tümüyle yeni esaslara göre ve geleneksel Türk mimarisi ölçülerine uygulanarak yapıldı. Kompozisyon iki kat ve bir merkezden oluşuyordu. Bu sarayında ömrü kısa oldu¹ (Bkz. Resim 48, 49).

1. Eldem, Boğaziçi Anıları, s.46.

Sultan Abdülmecit bu sarayda bir süre oturduktan sonra 1859 da, bu yapıyı yıktırıp, yeni bir saray yaptıırma hazırlıklarına giriştiyse de ölümüyle yapıım gene yarım kalmıştır. Ancak 1863 te Sultan Abdülaziz devrinde arsanın ortasındaki mevlevihaneler ve yalılar yıktırılarak yerine yapımı 1871 de tamamlanan kagir bir saray inşa edilmiştir. Kıyı boyunca 1300 m kadar uzanan yapılar dizisi, selamlık, harem ve divanhaneden oluşmaktaydı. Geride bir pavyonla bir yönde sıralanmış çiçeklerle dolu geniş, Versailles stilinde bahçeler, diğer yanda hizmet yapıları yer almaktaydı. Yazları padişah geldiğinde, haremdekilerin dışında 2.000 kişi bu yalıda kalırdı. 1904'te tahttan indirilen V. Murat ailesi ile birlikte 1876 dan beri bu sarayda oturmuştur. Çırağan Sarayı'nda mimarının özünü veren elemanlar tümüyle yeni yapıtlar olup, sadece kemer kavisleri ve takma sütun başlıklarında doğu etkisi görölmektedir. Kornişler, silmeler ve benzeri elemanlarda kırık, kesik kontrastlı ve kuvvetli geometrik şekillerin seçilmesi nispeten kaba bir görünüm vermesine karşın, mimari bütünde isabetli ve bağlayıcı bir özellik göstermektedir. Yapının iç ve dış mimarisinde aynı özgün üslup kullanılarak bütünlük sağlanmıştır.

Özellikle Türk ev mimarisi geleneğine bağlı kalarak uygulanan plan kompozisyonu önemlidir. Bir diğer özelliği de yapının diğer bölümlerinden fazla önem verilen Hünkâr hamamının, ayrı bir kol içinde uygulanması ve bu bölümün bir köprü şeklinde sarayı yolun karşısındaki bahçeye bağlamasıdır¹.

Meşrutiyetten sonra Meclis-Mebusan'a ayrılan Çırağan Sarayı'nın 1909 da çıkan bir yangın sonucu, iç kısımları tamamen yanmış, bahçeleri yok olmuş, yalnız dış duvarları kalmıştır. Günümüzde aynı durumdadır².

1. Eldem, Boğaziçi Anıları, s.56.

2. Evyapan, İst.Bahç., s.26-27.

ÇIRAĞAN SARAYI KÖŞKLERİ

ÇARDAKLI PAVYON

Çardaklı Pavyon Çırağan Sarayının sahil bahçesinde bulunan binaların arasında en ilginçlerinden biridir¹.

YALI KÖŞKÜ (H.1131) M.1719

Bu köşke ait bilinen tek kesin kaynak, 1740-41 yıllarında Alman (Avusturya) İmparatorluk Sefaretinin askeri maiyetinde İstanbul'da bulunan ve Çırağan Sarayını görmüş olan Gudenus'un tarif ve krokisidir. Gudenus yer isimleri bilmemektedir. Ancak, tariflerinden söz konusu yapının Çırağan Sarayı, Yalı köşkü olduğu anlaşılmaktadır. Gudenus ayrıca sarayın planını da çizebilmiş olduğunu belirtmişse de evrakları arasında nereye ait oldukları belli olmayan kroki halinde iki plan bulunmuştur. Bunlardan birinin sahilde bulunan, ortasında büyük bir havuzu olan bahçe içinde ve deniz kenarında olduğu belirgin olan bir köşke ait olduğu bellidir.

Boğaziçi cephesindeki orta kısım, pencere ve kapısı bulunan iki duvar arasında denize taşkın durumdadır. Deniz üzerinde bulunan bu kısmının arkasında büyük bir havuz olmak şartıyla, bütün bahçenin uzunluğunu kaplayan bir bina daha vardır. Her iki bina simetrik olarak havuzun ortasından geçen bir eksen üzerindedir. Havuz ile bağlantıları deniz tarafında fıskiyeyle daha küçük bir tekne, kara tarafında selsebil ile sonuçlanan oluklarla oluşurdu. Her iki oluğun suları çörtenlerle orta havuza akmaktadır. Sekiliklerin sayısı, dördü bu su motiflerinin iki yanlarında, diğeri de deniz tarafında eksen üzerinde olmak üzere beştir. Düzenleri tamamiyle aksiyel ve simetrik. Havuzun etrafında mermer olması gereken geniş bir bordür vardır. Havuz çörtenlerden başka dört köşesindeki de-

1. Eldem, loc.cit.

ve boyunlarıyla beslenmektedir. Deniz köşkünün orta kısmı mermerliktir. Burada Gudenus'un tarif ettiği havuz teknesi ve 15 piring lüleli fıskiye bulunmaktadır. Bu orta taşlığın iki tarafında iki küçük, eksen üzerinde ise denize taşkın olan büyük sedirlik vardır. Kara tarafındaki köşkte üçüncü seki eksiktir. Bunun yerine geniş selsebilin bulunduğu duvar vardır. Bu cephenin arka bahçeye bakışlı yapılmamış olmasının nedeni, arkada bulunan bahçe setinin yüksekliği olabilir. Zaten planda iki taraflı merdivenlerle çıkılan bu sette gösterilmiştir. Kara tarafındaki köşk kısmının iki yönü üçer odalı oldukları tahmin edilen eklerle uzatılmıştır. Bu kollarla deniz duvarı arasında iki çiçek parterı yer almıştır. İç bahçe her taraftan bina ve duvarlarla çevrilmiştir. Deniz cephesinde bırakılan pencere ve kapılarla Boğaza bakış, rıhtıma geçiş sağlanmıştır. Ayrıca arka bahçe ile bağlantı temin eden bir geçit gösterilmiştir. Zeminden birkaç basamakla yükseltilmiş olan köşk tek katlıdır.

Bu planın Çırağan Yalı köşküne ait olma ihtimali büyüktür¹.

İHLAMUR KASRI

Teşvikiye ile Yıldız arasında yer alan Ihlamur Kasrını, 19. yy. ın ilk yarısında, Hacı Hüseyin Bağında bulunan Bağ Köşkünün yerine Sultan Abdülmecit Dolmabahçe Sarayını yaptırırken inşa ettirmiştir. Abdülmecitin yaptırdığı ufak kasır, bahçede büyük havuzun karşısında yer almaktadır. Köşke iki tarafındaki merdivenlerle çıkılmakta ve bir sofaya girilmektedir. Sofanın solunda ve sağında salonlar yer alır. Odalar ve sofalarda şömineler vardır. Bu köşkten başka dörder odalı iki köşk daha vardır.

Sultan Abdülmecit devrinde ve sonraları birçok istimlâk ya-

1. Eldem, Köşkler ve Kasırlar, C.II, s.213-217.

pılmış, bahçe genişletilmiştir¹.

1951 de Türkiye Büyük Millet Meclisi İdaresi tarafından İstanbul Belediyesine devredilen, Merasim Köşkü "Köşk Tarihi" Maiyet Köşkü ise "Tanzimat Müzesi" olarak 1952 de halka açılmıştır. 1965'lerde ise Milli Saraylara iade edilmiştir².

YILDIZ SARAYININ TARİHÇESİ X

Eski Osmanlı İmparatorluğu tarih yazarlarının eserlerindeki kayıtlara ve diğer kaynaklara göre, Beşiktaş tepesinden (Yıldız Sarayı tepesi) Ortaköy'e kadar sahil boyunca uzanan yamaçlar, tamamen korularla kaplı olup Osmanlı Sarayına ve hanedana aitti. Buraları Osmanlı padişahlarının avlandıkları av sahası ve özel bir mesire yeri idi. Bu korulara Kanunî Sultan Süleyman'dan itibaren birçok padişah rağbet göstermişti.

1. Ahmed Beşiktaş tepesi korusunda küçük bir kasır yaptırmıştı. Bu kasrın, henüz "Yıldız" adı verilmemesine rağmen ilk Yıldız kasrı olduğu anlaşılar. 18. yy. sonunda 3. Selim'in yaptırdığı kasra "Yıldız Kasrı" adı verilmişti. II. Abdülhamid'in son saltanat yıllarında, Yıldız Sarayı ve dolayları 120.000 nüfus barındırmaktaydı. II. Mahmud'un 1834-35 yıllarında, korunun zirvesinde yaptırdığı köşkü, 12 yıl sonra oğlu Sultan Abdülmecid yıktırmış, yerine daha büyük bir köşk yaptırmıştı.

Sultan Abdülaziz, Çırağan Sarayının inşasından sonra Ortaköy caddesi üzerine yaptırdığı köprü ile Sarayı Yıldız Parkına bağlamıştı. Dış bahçe denilen bu kısımda Malta Köşkü, Çadır Köşkü ile ikinci dış bahçede Çit Kasrı adlarıyla anılan köşkler de yaptırmıştı. Büyük Mabeyin denilen köşkünün kısmen Abdülaziz tarafından yaptırıldığı iddia olunmaktadır. II. Ab-

1. Ağın, Saraylarımız, İstanbul, 1965, s.111-113.

2. ibid.

dülhamid, devrin siyasî olayları nedeniyle kendini Dolmabahçe Sarayında emniyette hissetmediği için Yıldız'a yerleşmiş, Yıldız'dan Ortaköy üstlerine kadar uzanan araziye de katarak Yıldız Parkını genişletmiş, yeni binalar yaptırmaya başlamıştı. Ayrıca, dışardan gelebilecek kuşatmalara karşı da Saray arazisi kalın ve yüksek duvarlarla çevrilmişti. Bu dönemde yapılan yapıların hiçbir Saray niteliğinde değildi. Hepsî, köşk, şale, pavyon tarzında binalardan, bir de dış bahçe duvarı üzerinde kurulan, boğaza nazır Cihannüma Köşkünden ibarettir.

Hamidiye Cami önünden başlayarak Yıldız tepesinden Beşiktaş ve Ortaköy üzerine kadar inen büyük parkı, Abdülhamid kalın ve yüksek duvarlarla dış alemden tamamen ayırmıştı. Ayrıca Saray park ve bahçelerini de birbirinden ayrı üç muhtelif parçaya bölmüştü. Bu kale duvarı gibi surun dört tarafında birçok kapıları varsa da bunlardan yalnız üç tanesi açık bulunmaktaydı.

Koltuk Kapı adlı birinci kapı Yıldız'a girmek isteyen kimse-ler için bütün gün açık bırakılırdı. Bu kapıdan Saray'ın birinci kısmına geçilirdi. Bu kısımda, sağda Küçük Köşk ve Mabeyin Dairesi, solda mutfak, arşiv, tercüme odası, başkâtip ve Teşrifat Nazırı'nın daireleri, mutfağın karşısında yaver-ler dairesi, daha ilerde harem ağalarının ve Tüfekçibaşı Tahir Paşa'nın dairesi vardı.

Koltuk kapısının üst tarafındaki altın yıldızlarla süslü kapıya Saltanat Kapısı' denirdi. Bu kapı, yalnız Padişah dışarıya çıkacağı zaman açılırdı. Saltanat Kapı'sından Yıldız Sarayı'nın birinci kısmına girilirdi. Burası, dış bahçe denilen kısma geniş bir antre ile bitişiktir. Sefirlerin kabul edildiği Çit Kasrı da bu bölümdedir.

Yıldız Sarayının üçüncü kapısı, Hamidiye Cami önünden yukarı

çıkarken karşımıza gelen Harem veya Valide Kapısıdır. Bu kapıdan yalnız Harem takımı girip çıkardı. İçeriye girildiği zaman, sağ taraftan, ikinci kısmı teşkil eden dış bahçeye ve sol tarafa sapılınca da Saray-ı Hümayun'a yani Abdülhamid'in özel dairesi ile Harem'e girilirdi. Duvarlarla çevrili olan bu kısımda İngiliz tarzında bahçeler, havuzlar, ağaçlı yollar, köşkler, imalathaneler, karakollar ve ahırlar vardı.

Harem kapısından içeri girilince, karşıya, evvelkinden daha yüksek ve kalın bir duvar gelir. Yıldız'ın iç bahçesi bu duvarın arkasındadır. İç bahçe ve dış park, doğudan Ortaköy mahalleleri, güneyden Çırağan Sarayı ve batıdan Serencebey yokuşu ile çevrili olup, içersinde çok büyük iki havuz, Çadır Köşkü, Malta Köşkü, Yeni Köşk, Acem Köşkü, Şale Köşkü, Talimhane Köşkü isimleri ile anılan ve birbirinden farklı 6 köşk, Çini Fabrikası, Saray Has Ahır, Bıçkışane, Marangozhane, Tavukluk, Güvercinlik, Bağ, Meyva Bahçesi, birçok limonluklar ve her tarafında bahçe tarhları vardı. Diğer kısımları koruluktur.

Dış Park'a (Yıldız ParkI), Beşiktaş-Ortaköy yolu üzerindeki Mecidiye kapısından girince insan kendini parkın orta yerinde, iki tepenin arasında bulur. Bu tepelerin teşkil ettiği boğaz, 150 m. uzunluk ve 30 m. genişlikte çağlayan ve gölcüklerden oluşmuş bir havuz halini almıştır. Havuzun her iki tarafındaki sırtlarda ve biraz daha ilerde bağ ve meyva bahçeleri oluşturulmuştu. Sağdaki tepede ağaçların altına gizlenmiş eski bir köşk görülür. Burası, tahttan indirildikten sonra V. Murad'ın bir müddet için hapsedildiği Malta Köşk'üdür.

Yıldız yaylacığının bu yönden başlangıcını teşkil eden yerde büyük bir havuz vardır. Bu havuzun doğu kıyısında Hicaz ve Maliye komisyonlarının toplandığı ve Mabeyinci Ragıp Paşa'nın soruşturma ve işkence yeri olan Çadır Köşkü bulunmaktadır.

Dış bahçedeki köşklerin en büyüğü, iç bahçenin kuzeyinde Alman İmparatoru II. Wilhelm ve Sırbistan Kralı Alexandre'in ikâmetine tahsis edilen Şale Köşküdür.

Valide Kapı'sından girilip sola dönülünce, sağ tarafta sıra ile birbirine bitişik iki katlı Bendegân ve Hademe Daireleri, sol tarafta ise tek katlı bir bina görülmüştü. Bu bina Mabeyin ikinci Kâtibi İzzet Paşa'nın dairesiydi. Bu binadan sonra sol tarafta Büyük Mabeyin Dairesine giden geniş bir yol vardır. Karşıda da Saray'ın büyük kapısı olan Saltanat Kapısı görünür. Bu kapının karşısındaki kapıdan küçük bir bahçeye girilir.

Sağ tarafta, bir cephesi iç bahçeye, diğeri dışarıya ve bu küçük bahçeye bakan köşk Abdülhamid'in özel dairesidir (Küçük Mabeyin). Abdülhamid'in özel Harem Dairesi denilen ve Yeni Köşk diye adlandırılan bina Küçük Mabeyin Dairesine kapalı bir galeri ile bağlanır. İleride Harem daireleri görülür. Bu köşkların ayrı ayrı yapılarak sonradan kapalı galerilerle birbirlerine bitiştirilmiş oldukları inşa şekillerinden de anlaşılmaktadır.

İç bahçede 300 m. uzunluğunda, 15-20 m. genişliğinde bir havuz vardır. Kıyılarında granit taşı bloklardan yapılmış sunî mağaralar ile basamaklar vardır. Bu havuz çevresindeki köşklere Abdülhamid güzel sanatlar için salonlar ayırmıştı.

Şimdiye kadar adı geçen köşklardan başka Yıldız bahçeleri içinde ufak tefek daha birtakım köşkler vardı.

Mevcut köşkların çoğu, Abdülhamid devrinde Avrupa'da kullanılan yeni bir inşaat sistemine göre yapılmıştır. Bazıları ahşap, tek katlı, bazıları ise kârgir olup bir veya iki katlıdır. Küçük binalar için Abdülhamid bu sistemi tatbik ettirerek zaman ve para masraflarından tasarruflar sağlamıştı. Bu

sisteme göre, önce binanın iskeleti yapılır, sonra bu iskelet ince tel ile kaplanır, üzeri çimento ile sıvanırdı. Talimhane Köşkü bu sistemle yapılmış. Yapı üç günde tamamlanmıştı¹.

Yıldız Saray'ı köşkleri, mobilyaları ve halıları dışında batı etkisini yansıtırılar.

YILDIZ SARAYINDA BÜYÜK MABEYN KÖŞKÜ (1865) (Çizim: 18)

Yıldız Köşkü olarakta bilinen bu köşk Sultan Abdülaziz zamanında rivayete göre mimar Garbis Balyan tarafından yapılmıştır. Bu köşkün bahçesi şimdikinden daha küçüktü, yeri de Yıldız parkının kuzeybatı ucundaki 300 ~ 400 metre kadar uzunluktaki bir alanı kaplıyordu. Sultan Abdülaziz burada eski ahşap köşkü yıktırarak yerine kargirini yaptırdı. Zamanla köşk Yıldız Sarayının Mabeyn ve Hünkâr kabul dairesi durumuna geldi.

Eski geleneğe dayanarak kurulmuş olan planın esası kesişen iki eksen üzerine oturtulmuştur.

Yapının iki katlı olması ve katlardan birinin diğerine açık bir üstünlüğü olmaması klasik şekilden ayrılan bir özelliktir. Kat yükseklikleri arasında belirgin bir fark yoktur. Fakat üst katın tavan dekoru daha zengindir. Burada iki eyvanlı orta sofa eski plan geleneğine bağlanmaktadır² (Bkz. Çizim 15).

DOLMABAĞÇE SARAYI (Bkz. Resim 62, 63)

Sarayın bulunduğu kısım önceleri Karaabalı Mehmed Baba bahçeleri ile Beşiktaş bahçeleri arasında kalan bir körfezdi³.

1. Ezgü, Yıldız Sarayı Tarihçesi, s.
2. Eldem, Köşkler ve Kasırlar, C.II, s.445.
3. Ağin, Saraylarımız, s.71.

Kaptan Paşalar sefere çıkmadan önce burada demirler ve veda ziyafetlerini burada verirlerdi¹. Körfezin kuzeybatı yamaçlarına Kanunî devrinde KASR-I CİHANNÜMA, SAYEBAN-İ HÜMAYUN denilen BAYILDIM KASRI, Selim II'nin yaptırdığı köşk vardı². Koyun gerisinde ise II. Bayezid zamanında padişahlara geçen Cağaloğlu yalısı vardı.

Sultan Ahmet I zamanında bu körfezin gerisinde şimdiki Mithatpaşa Stadyomu yerindeki tepenin toprakları 1614 den itibaren taşıttırılarak denizin doldurulmasına başlanmış ve bu iş ancak Osman II zamanında bitmiştir. Doldurulan bölge bir müddet MİRİ BAĞÇE padişah mesiresi olarak kullanılmıştır. Dolmabahçe ismi buradan gelir. Dolmabahçedeki kasır ve sarayların yapımına bundan sonra başlanmıştır³.

Önce Ahmet I'ın av köşkü biçimindeki küçük sarayı, Mehmet IV ile Ahmed III'ün sarayları yapıldı. Eski köşkü yıktırarak yerine çinilerle süslenmiş, İran üslubunda bir saray yaptıran Abdülhamit I, ayrıca kayıkhanelerde yaptırmıştı. En parlak devrini Sultan Selim III devrinde yaşayan, Beşiktaş Sarayı denilen bu saray da daha sonra yıktırılarak Sultan Abdülmecid'in emriyle mimar Garabet Balyan ile oğlu Nikogos Balyan'a 1842-1853 yılları arasında bugünkü saray yaptıırıldı⁴.

600 m. uzunluğunda bir mermer rıhtım üzerine kurulmuş olan saray ortada yüksekçe bir Merasim dairesi ile buna koridorlarla bağlı Mabeyin-Selamlık veya Hünkâr Dairesi ile Harem Dairesinden ibarettir. Harem dairesinin sonunda Veliaht Dairesi vardır. Sultan Abdülaziz devrinden beri kullanılmayan Valide Dairesi ise bu bölüme dik bir konumdadır ve Kapalı Daire adıyla de anılır.

1. İstanbul İl Yıllığı, 1973, s.199.

2. Meydan Larousse, Cilt 3, s.817.

3. loc.cit.

4. loc.cit.

1660 m² den fazla bir saha işgal eden bu ana kısımlarda 200 den fazla oda ve 8 büyük salonu vardır. Valide Sultan ve Şehzadeler için 3-5 er odalık müstakil apartmanlar şeklinde yapılan Valide Dairesinde ise 60 dan fazla oda vardır.

Saray yol tarafından ise yüksek duvarla geçilmiştir. Dolmabahçe camii karşısında ve dolmabahçe yolu üzerinde 2 büyük kapısı vardır. Kapılar çok yüklü bezemeler ile çevrilmiştir.

Bu kapılara Saltanat veya Hünkâr kapısı denilirdi. Bunların dışında Valide Kapısı, Veliaht Kapısı, hatırlı kimselerin girip çıktığı Koltuk Kapısı, Baltacılar Kapısı, Mefruşat Kapısı, Mutfak Kapısı gibi isimleri vardı¹.

Dış kagir, içi ahşap olarak yapılmış olan sarayın ahşap bölümleri son yıllarda yangın tehlikesine karşı kagir ve çelik olarak yenilenmiştir. Binadaki en büyük salon, kurşun bir çatıyla örtülü olan tavan kubbe biçimindeki taht salonunda sarayın içerisi özellikle kullanılan malzemenin zenginliği (kristal, kaymak taşı, porfir, mermer, kakma işleri v.b.) bakımından göz alıcıdır, ancak bunların işlenişi oldukça ağırdır. Tavanları ve duvarları fransız ve italyan sanatçıların yağlı boya resimleri süsler. Mabeynin üst katında deniz yönündeki elçiler salonunda Ayvazaski'nin Sabah ve Akşam tabloları dikkati çeker. Sarayda sanat bakımından çok değerli mobilya ve biblolar vardır: elçiler salonu Lois XVI üslubundaki kırmızı takım ile ün yapmıştır, taht salonunda İngiltere Kraliçesi VİKTORIA'nın armağan ettiği, 750 lamba ile aydınlanan 4,5 ton ağırlığında bir avize bulunmaktadır. Abdülaziz'in derlediği tabloların da büyük değeri vardır.

Abdülhamit II nin 1877 de Yıldız Sarayına çekilmesinden Sultan V. Mehmet Reşat'ın 1909 da başa geçmesiyle 32 yıl ihmal

1. İstanbul İl Yıllığı, 1973, s.200.

edilen saray Mimarı Vedat bey tarafından yeniden tamir ve tefriş edilmiştir (Bkz. Resim 45, 46, 47).

Sarayın müstemilâtı arasında, Paşa, Kızlar Ağası, Muaciler, Harem, Kapıcılar, Mefruşat daireleriyle Celi Köşkü, Kuşluk Köşkü ve Hareket köşkleri de bulunmaktadır¹.

BAYILDIM KÖŞKÜ 1748 (M.1161)

Dolmabahçe Sarayının arkasında, üzerine çamlar dikilmiş bir yamaç vardır. Burası ilk Dolmabahçe köşklarinin kurulduğu yerdir. Gümüşsuyu ile bu sırtların arasında bulunan vadide, eskiden Kara Bâli bahçeleri zamanında bir Biniş Köşkü bulunuyordu. Yavaş yavaş dolan ve bataklık haline gelen bu körfez I. Ahmet ve II. Osman zamanlarında doldurularak Dolmabahçe diye tanınan alan meydana geldi. I. Ahmed burda bir kasır inşa ettirdi. İlk bilinen Dolmabahçe kasrı budur. Bu kasrın ne zamana kadar ayakta kaldığı bilinmiyor. I. Mahmut bu civarda İftar Köşkünü yaptırdı.

Bayıldım Köşkları I. Sultan Mahmut devrinde (H.1161 - M.1748) inşa edilmiştir. Köşklardan biri Dolmabahçe sırtları üzerinde "Sayeban" mahalli, diğeri aşağıda "Servilik" de inşa edilmiştir.

Yukardaki köşk yani asıl Bayıldım köşkü iki katlı ve "Cihan-nüma"lıdır. Arazinin meyilli olması nedeniyle alt kat kısmen zemin içine gömülüydü. Bu katta bir Divanhane, bir oda, bir hazne odası, koridor ve helâ bulunuyordu. Üst katta büyük bir divanhane vardı.

I. Sultan Mahmut bu köşkü çok severdi. Ramazan aylarında bur-

1. Ağın, "Saraylarımız", s.71.

da iftar ettiği için buraya İftar Köşkü ismi verilmişti. Daha sonra III. Osman köşkün üstüne bir Cihannüma ilave etti. Bina 1755 yılında bir yangın geçirmişti. II. Mahmut zamanında köşk onarıldı, Bayıldım veya Gülhane Köşkü adını aldı.

Aşağıda, servilikte inşa edilen köşk (Cirit veya Ağa Köşkü) iki kapılı bir divanhane, bir Hünkâr Odası, Silahdar Ağa Odası ve helâdan oluşuyordu.

Kesin olarak bildiklerimiz Bayıldım Köşkünün bulunduğu yerin çeşitli oyun, gösteri ve törenlere sahne teşkil ettiği, I. Mahmut zamanından itibaren, 19. yy. başlarına kadar, bu saha-ya hakim iki köşkün bulunduğu, köşklere daha büyüğünün Hünkâr Köşkü olduğu ve zamanla Gülhane, İftar ve Bayıldım ismini aldığıdır. Bu köşkün asıl şekli ve geçirmiş olduğu onarımlar o kadar açık değildir.

Köşkler zamanla itibarlarını kaybettiler. Sultan Mecit zamanında yeni Dolmabahçe Sarayı inşaatı programına uygun olarak kaldırıldılar. Köşklere yerleri park haline getirildi¹.

3.4.2. Hasbahçeler

Hasbahçelerin bakım ve korunması ile Bostancılar görevliydi. Bahçeler süs ve geziden başka pratik amaçlara da hizmet ediyordu. Çoğunda zervevat, türlü yemiş ve çiçekler yetiştirilir, bunlar sarayda ve başka hizmetlerde kullanılırdı. Mahsullerin fazlası satılır ve gelir elde edilirdi².

Beşiktaş Bahçesi

Hayrettin İskeleyi yakınındaki alandaydı. Bugünkü Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulunun bulunduğu ve çevreyi içine alan

1. Eldem, Köşkler ve Kasırlar, C.II, s.231-237.

2. İdem, Türk Bahçeleri, s.235.

alandan yalılar bulunmaktaydı. Bu yalılar zamanla padişahlara geçmiş, arazi de Osmanlı Sarayının hasbahçeleri arasına girmişti¹.

Evliya Çelebi bahçenin, padişahlara geçince İrem Bağı haline geldiğini, kat kat avlular ve şahnişinlerle süslendiğini, ama çok geniş olmadığını söyler. Kıydan tepelere setlerle yükselen bahçenin içinde I. Ahmet'in yaptırdığı köşkten sonra yeni ilaveler ve yenilemelerle 18.yy.ın ilk yarısında Beşiktaş Sarayı padişahların rağbet ettikleri bir yer oldu. III. Selim'in kardeşi Hatice Sultan yaptıracığı yeni saray ve bahçeleri için Melling'i görevlendirdi. Melling Saray bahçesine tipik bir Avrupa barok bahçe ögesi olan bir labirent yaptırdı. Labirentin yollarının iki yanına leylak, akasya ve gül ağaçları diktirdi.

I.Abdülhamit zamanında, çevre arazilerde katılarak Beşiktaş Bahçesi genişletildi².

KAZANCIOĞLU BAHÇESİ

Sonradan hasbahçe olan Kazancıoğlu Bahçesini, IV. Murat kızkardeşi Kaya Sultan'a vermişti. Lâle Devrinde Damat İbrahim Paşa'nın yaptırdığı Çırağan Sarayının bu bahçede kurulmuş olduğu sanılır³.

ÇIRAĞAN BAHÇELERİ

Lale Devrinde Damat İbrahim Paşa'nın eşi Fatma Sultan için yaptırdığı Çırağan Kıyı Sarayı bahçeleri, devrin en parlak

-
1. Erdoğan, "Osmanlı Devrinde İstanbul Bahçeleri", Vakıflar Dergisi IV., s.167.
 2. Evyapan, Eski Türk Bahçeleri ve Özellikle Eski İstanbul Bahçeleri, s.25-26.
 3. ibid.

şenliklerinin verildiği yerlerdendi.

III. Selim devri eğlencilerinde de Lale tarhları arasında mum ve kandiller yanardı. Lale dolu kavanozlar dizilir, aralarına renkli cam küreler, en üst diziye de bülbüllerle dolu kafesler yerleştirilirdi.

Bahçelerde, sarayla birlikte Lale devrinden sonra 1863'e kadar zaman zaman onarımlar gördü.

1863'te Abdülaziz buraya yeni, kârgir, neo-klasik ve çağdaşlaştırılmış Türk motifleri karışımı bir stilde saray yaptırdı. Sarayın çiçeklerle dolu bahçesi Versailles stilinde düzenlenmiştir.

Çırağan Sarayı'nın 1909 da iç kısmı yanmış, bahçeleri de ortadan kalkmıştır¹.

YILDIZ BAHÇELERİ

Eski Osmanlı İmparatorluğu tarih yazarlarının eserlerindeki kayıtlara ve diğer kaynaklara göre Beşiktaş Tepesinden Ortaköy'e kadar sahil boyunca uzanan yamaçlar ve korularla kaplı olan Osmanlı Sarayına ve Hanedana aitti. Buraları Osmanlı Padişahlarının avlandıkları av sahası ve özel mesire yeri idi. Bu korulara Kanuni Sultan Süleyman'dan itibaren birçok padişah rağbet etmişti².

Hasbahçe geniş bir dış park-bahçeyle çevrilmiştir. Dış bahçe, tepeden Boğaz'a inen yamaç üzerinde yayılmış geniş bir parktır. I. Ahmet'in küçük bir kasır yaptırmasından sonra zamanla burada birçok köşk, kasır inşa edildi. Hasbahçenin içinde ana öge olarak Arap harfiyle "H" şeklinde geniş ve yer yer bir nehiri andıran yapma göl bulunmaktadır. Üzerinde

1. Evyapan, Eski Türk Bahçeleri ve Özellikle Eski İstanbul Bahçeleri, s.26.

2. Ezgü, Yıldız Sarayı Tarihçesi, s.7.

köprüler, yer yer kaskatlar görülür. Hasbahçe içinde biri ke-
bap pavyonu olan iki küçük kapalı pavyon, demirden ufak bir
akvaryum ve bir çardakla, önünde lambalarla aydınlatılmış
dans pisti görülür. II. Abdülhamit devrinde hasbahçe, dünya-
nın her tarafından gelmiş ağaçlar, kanaryalar, güvercinler ve
papağanlarla doluydu¹.

Oldukça fazla bir eğim üzerinde kurulan bahçede, eğimin dağı-
tılmasında setleme yapılmamış, suyun şelâlenmesini sağlayacak
ani düşüş yapılmıştır. Bahçede doğayla kaynaşmış bir formel
düzen görülür.

Yüksek duvarlarla çevrilmiş olan hasbahçenin dışında, dış
bahçede de koruyucu askerleri barındıran barakalar yer alı-
yordu².

DOLMABAHÇE BAHÇELERİ

I. Sultan Ahmet zamanında Karabali Bahçelerine kadar uzanan
koy gittikçe dolmağa başladığından, burası şimdi stadyumun
bulunduğu yere kadar dolduruldu ve Dolmabahçe de bahçeler
meydana getirildi³.

Dolmabahçe Saray ve bahçeleri I. Ahmet devrinden itibaren bir-
çok değişiklikler geçirmiş, 19. yy. ikinci yarısında Abdülme-
cit devrinde neo-klasik ve barok stilleri karışımı olan günü-
müzdeki saray yapılmıştır.

Bahçe düzeninde de yabancı uzmanların çalıştığı ve batı etki-
si hayli belirgindir⁴.

1. Evyapan, Eski Türk Bahçeleri ve Özellikle Eski İstanbul Bahçeleri, s.28.
2. İdem, Tarih İçinde Formel Bahçenin Gelişimi ve Türk Bahçe-
sinde Etkileri, s.49.
3. Eldem, Türk Bahçeleri, s.367.
4. Evyapan, op.cit., s.47-48.

Deniz boyunca uzanan saray bir yandan mermer kaplı bir rıhtımla, diğer yandan yolla sınırlanır.

Bahçeler yapıyı çevreleyecek şekilde düzenlenmiş, böylece çevrede aynı değerde ve birbirinden ilintisiz formel bahçeler oluşmuştur. Her bahçe parçasında, kendi içinde bir aks düzeni görülür.

Tarh düzenlemeleri, havuz, patikalar, kapı, duvar, parmaklık ve merdivenler, heykel, lamba, iskemle gibi bahçe eşyaları yabancı stillerdedir. Bazı ağaç türleri bile Avrupadan getirilmiştir.

Bahçe, Türk bahçesindeki giriftlikten uzak, iki boyutlu görünümüyle bir bakışta kavranabilir şekilde düzenlenmiştir. Tarhlar içinde ağaçların yer alması Türk bahçesinde aranan gölge-lik ve kuytuluk koşulunun bir uzantısıdır¹.

3.4.3. SAAT KULELERİ

DOLMABAHÇE SAAT KULESİ

1890 yılında Balyan Efendi tarafından yapılmış, saraya sonradan ilave edilmiştir².

YILDIZ SAAT KULESİ

Dolmabahçe saat kulesi ile çağdaş olan Yıldız Saat kulesi Hamidiye Cami yanında yer alır.

Dört cepheli saat kulesi üzerindeki kitabeye göre H.1308 - M. 1890'da yapılmıştır³.

1. Evyapan, Tarih İçinde Formel Bahçenin Gelişimi ve Türk Bahçesinde Etkileri, s.47-48.

2. İstanbul İl Yıllığı 1973, s.233.

3. Öz, İstanbul Camileri, s.29.

3.5. SİVİL YAPILAR

3.5.1. KONUTLAR (Çizim: 19, 20, 21, 22)

Yörede konutların yoğunlaşması Sultan Abdülaziz zamanında kurulan Vişnezade mahallesi ile başlamış ve Yıldız'ın önem kazanmasından sonra sırtlara doğru yayılma ve İhlamur çevresinin konaklarla dolması bu döneme raslar¹. Akaretler de bu son devrin tipik konut dizisidir. İstanbul'un geleneksel kesimlerindeki alışılmış bahçeli ev tipinden farklılık gösteren bu konut dizisi, Dolmabahçe Sarayı mensuplarının çevrede barınmaları için Sultan Abdülaziz tarafından yaptırılmışlardır².

3.5.2. DÜKKANLAR

Sinan Paşa Camiinin karşısında biri kasap, bir sütçü olmak üzere beş altı ahşap dükkan vardı. Bu dükkanların üstlerinde de çırakların yattıkları bekar odaları yer alıyordu. Bu dükkanlar Sultan Abdülaziz'in son yıllarında, suikastçileri barındırdıkları gerekçesiyle kapatıldılar. II. Abdülhamit devrinde de kapalı kalan dükkanlar ancak 1908 meşrutiyetinden sonra tekrar açıldılar. Cumhuriyet Devrinde Beşiktaş Caddesi genişletilirken yıktırıldılar³.

1., Türk Ansiklopedisi, s.174-176.

2. Yılmaz, "Akaretlerde Yenileme Sorunlarına Bir Yaklaşım", s.18-20.

3. Koçu, "Beşiktaş", İstanbul Ansiklopedisi, s.2574.

IV. BÖLÜM

4. BEŞİKTAŞ'TA MEVCUT DURUMUN ETÜDÜ

4.1. ÇEVRE ÖZELLİKLERİ

4.1.1. TOPOĞRAFİK DURUM VE YERLEŞME DÜZENİ

Topoğrafik duruma uygun bir yerleşim planı gösteren Beşiktaş'ta arazinin oldukça meyilli olduğu gözlenmektedir. Meyilin fazla olduğu yerlerde, bazı sokaklar merdivenlerle oluşturulmuştur (Peri çıkmazı, Muhtar-ı Evvel sokak, v.b.).

Yüksek kotlardaki yapılanmalar da set duvarları üzerinde oluşturulmuştur (Çırağan Caddesi Setüstü, Çitlenbik sokağı).

4.1.2. SOKAKLAR

Barbaros Bulvarı ve Beşiktaş-Çırağan caddesi Beşiktaş'ta ulaşımı sağlayan iki ana arteri oluşturmaktadırlar. Barbaros Bulvarı şehrin iki yakasını bağlayan Boğaziçi köprüsünü besleyen tek bulvar olması nedeniyle çok yoğun bir trafik akımı göstermektedir. Çırağan-Beşiktaş caddesi sahil boyunca hemen tümüyle korunmuş olan sahil saraylar ve semtin yeşil alanları arasından Boğaziçi'ne doğru uzanır. Bu konum nedeniyle caddenin trafik yoğunluğu, Barbaros Bulvarı'n'a bağlandığı kavşaktan sonra, oldukça azalır. Fakat bu durum yaz aylarında değişir; bu dönemde sahil trafiğinde de büyük yoğunluk gözlenmektedir.

Semtin diğer bir caddesi olan İhlamur deresi caddesi ve buna bağlı sokaklar, yörenin alış-veriş ve pazar hizmetlerini karşılar. Bu nedenle, bu sokaklarda yaya trafiği çok yoğundur.

4.1.3. YAPILAR

Sahil hattı dışında, eski konut yapılarının yoğunlaştığı iç

kesimlerde dar cepheli, derinliğine gelişmiş ve bitişik nizam binalar görülmektedir.

Serencebey ile Asariye Camii arasında kalan setüstü bölgesinde ve daha yukarılarında ayakta kalabilmiş eski yapılar ise bize buradaki yerleşmenin zamanında kısmen bahçe içinde oluşmuş büyük konaklardan meydana geldiğini göstermektedir.

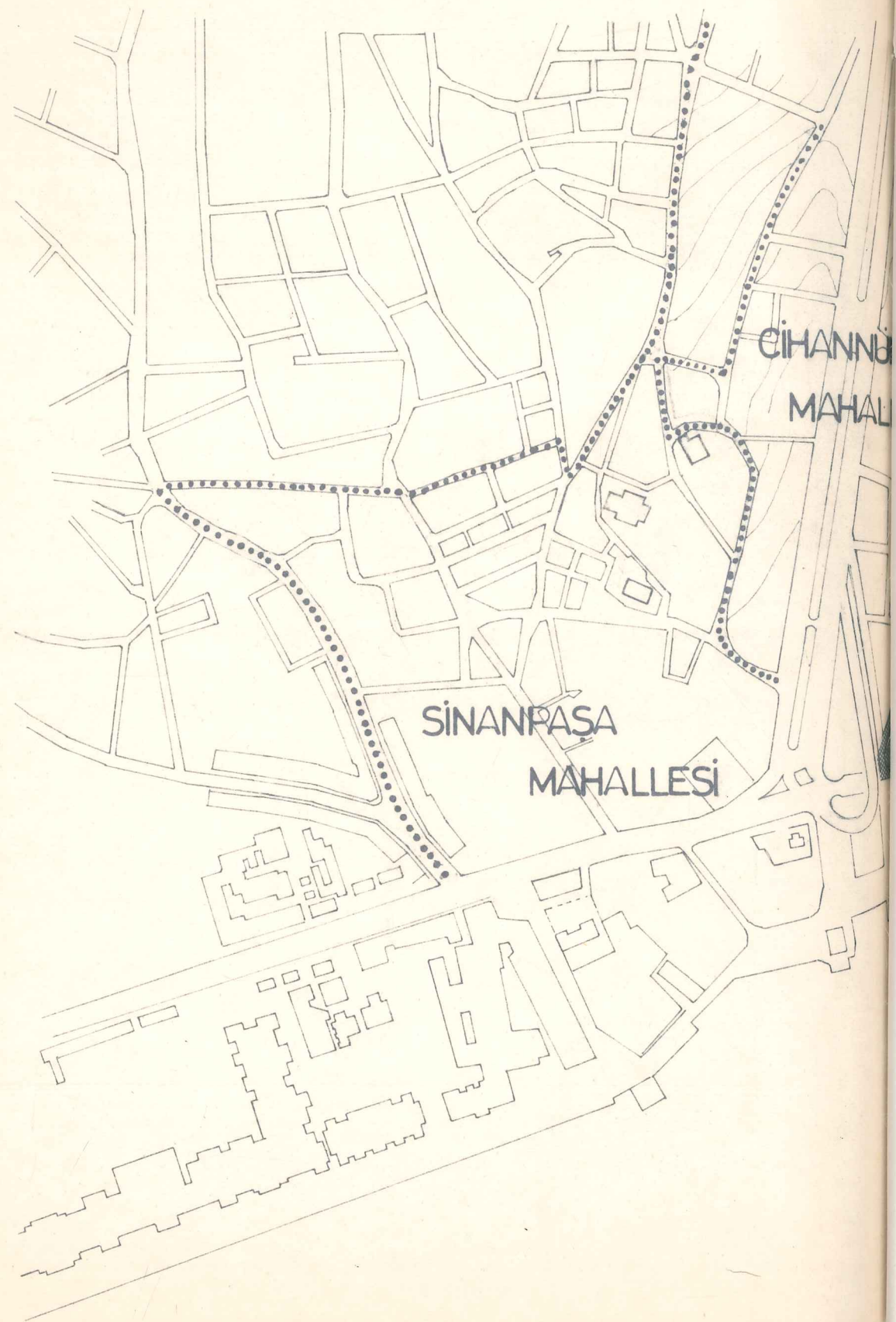
Yeni yapılaşma ise, genellikle geniş cepheli ve yüksek binalardan oluşmaktadır. Bunlar iki veya daha fazla parsel üzerinde ve büyük bir çoğunlukla çevreyle uyumsuz bir şekilde gelişmişlerdir.

4.2. İMAR PLANI TATBİKAT RAPORU

1. Bu sahanın Müvezzi caddesi tarafında yer alan yüksek Yıldız duvarlarının, ağır tesirini hafifletmek, Yıldız Parkındaki yeşile tedrici geçişi sağlamak, dar sokakların hava ve ışığını, parsellerden kesinti yapmadan, temin etmek için mümkün olan parsellerde bir bahçe şartı konmuştur. Bu şekilde temiz tutulmayan arka bahçe mesafelerinin azaltılmasına çalışılmıştır.
2. Mahallenin yapılan tetkikatta, 246 adanın eski ve kıymetli bir köşk olduğu görülmüştür. Buraya ait set, kot, havuz, merdiven ve ağaçları gösterir sıhhatli bir revizyon haritası ile mevzi imar planı teklifi yapılabilecek ve bu teklif müdürlüğümüzce incelenecektir.
3. Madde 2 de zikredilen hususlar 247 ve 267 3.Parsel için varittir.
4. 251 adadaki 9. Parsel, 13. parselle olan tecavüz kısmının alacaktır.

5. Su deposunun bulunduğu 250 adadaki 1 parsel sayılı yer meyil dolayısıyla inşaat müsait görülmemiştir → yeşil saha.
6. 245 Ada ve 52 ve 57 numaralı parsellerde inşa edilecek olan binaların parsel derinlikleri manzara istikameti göz önünde tutularak yoldan geriye çekilebilecekleri, bahçe içinde ve bahçe kotlarına göre tertip edilebilecekleri düşünülmüş, blok gösterilmemiş, ön, arka ve yan bahçe mesafeleri verilmiş ve % 25 inşaat emsali tanınmıştır.
7. Madde 6 da zikredilen hususlar 244 ada 7, 107 ve 108 no.lu parseller, 267 Ada, 32 ve 33 no.lu parseller içinde aynen varittir.
8. Mahallen yapılan tetkikatta 245 Ada 33, 32, 31, 30, 29, 28 parsel sayılı yerlerde mevcut binaların nizami komşu mesafelerini aşmış olmalarına rağmen yol kotundan üst seviyede sağlam, yeni, güzel ve tabiat içinde ahenkli bir yerleşme tarzı tesis ettikleri görülmüş ve aynen muhafaza edilmişlerdir. Ancak, mezkûr binaların izale edilmeleri halinde noktalı hudutlar içinde % 25 emsalle inşaat yapılacaktır.
9. 267 ada - 6 parsel, 245 ada - 51 parsel, 254 ada - 28 parsel, 244 ada - 8 ve 10 parsellerdeki ahşap binaların dış mimarileri aynen muhafaza edilecek, iç bünyede tamirat ve tadilat yapılacaktır. Binaların izale edilmeleri halinde madde 8 deki şartlar tatbik edilecektir.
10. Ayrıca çatı katı yapılmayacaktır.
11. Ebat yazılmayan yerlerde plan üzerinden ölçü alınacaktır.
12. Bütün irtifalar yol kotundan alınacaktır.
13. 507 ada - 1 parseldeki noktalı hudutlar içinde % 25 emsalle inşaat yapılacaktır.

14. Parsel genişliği 4 m.den, parsel derinliği 7 m.den az olan parseller tevhid edildikleri takdirde planda yazılı irtifaları alabilirler, aksi halde $H = 3.50$ m. olacaktır.
15. 248 ada, 52 parselin mahreci 14 parseldir. Alakalıları plan-
da gösterilen kısma inşaat yapmak istemediği takdirde ip-
tal edilerek iç kısma noktalı sahada % 25 inşaat yapılabi-
lir.
16. 244 ada, 23, 24, 25, 109, 111 no.lu parsellerin 18.50 irtifa Çırağan Cad. kotundan alınacaktır (Çırağan caddesin-
den set üstüne doğru çıkan meyil nazarı dikkate alınmaya-
caktır)*

V. BÖLÜM

5. SONUÇ

KORUMANIN TANIMI VE AMACI: Koruma; sıhhileştirme, geliştirme, kullanma kavramlarıyla bütünleşmiş, geçmiş kuşaklardan günümüze kalan değerlerin, özelliklerini kaybetmeden, sürekliliğini sağlamak için, belirli prensipler çerçevesinde yapılan çalışmaların tümünü kapsar.

Geçmiş uygarlıkların yaşam biçimlerinin ve kültür düzeylerinin bir verisi olan değerler bütünüün çağdaş yaşamımıza entegre edilerek gelecekte de yaşamlarını sürdürecektir şekilde düzenlenmesi ve ilerki kuşaklara aktarılması korumanın amacını oluşturur.

5.1. BEŞİKTAŞ MERKEZİ KORUMA ÖNERİSİ

Eski yerleşmelerin korunması, geliştirilmesi ve bu bölgelerde yeni yapılanmaya ilişkin çözümler, sit ölçeğinde koruma-geliştirme amacını içeren İmar Planlarının ve uygulama projelerinin hazırlanması ve bu çalışmaların onaylanmasıyla gerçekleştirilebilir.

Elimizde bulunan 24 Mart 1966 tasdik tarihli Beşiktaş İmar Planının getirdiği kararlar, henüz çevre ölçeğinde koruma konusunun tam olarak bilincine varılmadığı bir dönemde hazırlanmış olduğundan, yetersizdir. Alınan kararlarla, uygulamaların gelişmesi de bu yetersizliği vurgulamaktadır.

Bizans Çağından beri, her dönemde önemini korumuş, kentsel merkez niteliğini taşıyan Beşiktaş'ında, diğer yerleşmeler gibi, kendine özgü sorunları vardır. Bu nedenle, yapılacak koruma ve sıhhileştirme çalışmaları, yerleşmenin sahip olduğu değerlere saygılı, nüfus, ekonomik gelişme hızı ve bozulma nedenleri de göz önünde bulundurularak yönlendirilmeli ve bu doğrultuda koruma-geliştirme projeleri ile bütünleşmiş bir İmar Planı hazırlanmalıdır.

Eski ve yeninin, konut ve ticaretin içiçe yer aldığı bu yerleşmede, eski ile yeni arasındaki, sosyal, ekonomik, politik ve fiziksel çelişkilerin dengelenmesi, dün-bugün ve yarını birlikte yaşatacak niteliklerin sağlanması yeni planlamanın amacı olmalıdır.

Korumanın gerçekleşmesine yardımcı olabilecek en büyük etken, halkın bu konuda bilinçlenmesiyle oluşur. Bu desteği sağlamak, eski yapı, yapı grupları veya çevre içinde insanlara, çağdaş yaşam koşullarına uygun bir düzenleme getirmekle gerçekleştirilir.

Anıt niteliğinde yapı veya yapı gruplarına toplum yararına dönük verilebilecek bir kullanım biçimi hem, halkın ilgisini çekmek, hem de bu yapıların günümüz gereksinimlerini karşılayarak yaşamasını sağlamak açısından yararlıdır.

Böyle bir düşünceyle, Beşiktaş'ta var olan anıt niteliğindeki yapı gruplarından birinin kültür ve sanat merkezi olarak düzenlenmesi, çevre halkına getireceği dinlenme, eğlenme ve eğitim gibi hizmetlerle birlikte bu yapı gruplarının yaşatılmasını sağlayacaktır.

Bilinçli koruma-geliştirme çalışmalarının getirebileceği ekonomik yararlar da küçümsenemeyecek boyutlardadır. Turizm Bakanlığı Bölge Müdürlüğünün, Beşiktaş Sahil Şeridinde, Çırağan Sarayı ve Saraya ait çevre binaları da içine alan planlamada, yapılara, turizme dönük yeni kullanım biçimleri önerilmektedir. Yerli ve yabancı turizm açısından getireceği ekonomik yararlar dışında, hem içinde yaşama imkânı bulan halkın, kültür mirasımıza saygısını arttırma hem de üst değerlerde yapıların yaşatılarak korunabilmesi, yarına aktarılabilmesi açısından olumlu bir yaklaşımdır.

Diğer bir ekonomik yararda, eski yaşam biçimine göre planlan-

miş konutların, bilinçli bir restorasyon uygulamasıyla çağdaş yaşamın koşullarına göre düzenlenerek günümüze kazandırılmasıdır. Bunu sağlayabilmek için, genellikle dar gelirli ailelerden oluşan konut sahiplerini kısıtlayıcı yasalarla bağlamak yerine, korumaya özendirici bir İmar Yönetmeliği hazırlamak yoluna gidilmelidir. Bu amaç için sağlanabilecek krediler ve vergi indirimleri yeni konut yapımı için yapılacak yatırımlara oranla daha ekonomik olacaktır.

Çevrenin yapı toplulukları, ulaşım sistemi, diğer bölgelerle ilişkileri de bir bütün olarak düşünülmelidir. Nüfus ve ticaret yoğunluğuna bağımlı olarak Beşiktaş'ta trafik sorunları da gittikçe artmaktadır. Bu trafik yükünü biraz hafifletmek açısından deniz trafiğine ağırlık vermek olumlu bir yaklaşım olabilir.

Yörenin alış-veriş ve pazar hizmetlerini yüklenen, İhlamur deresi caddesi ile Barbaros Bulvarı arasında kalan bölgede ise yaya trafiğine ağırlık vererek ve araç trafiğinin buraya girmemesini sağlayarak rahat bir alış-veriş imkânı oluşturulabilir.

Böylece yer yer deniz, yer yer yaya trafiğine ağırlık vererek araç trafiğinin bir ölçüde sınırlandırılması gibi çözümlere gidilebilir.

Var olan yeşil alanların korunması ve mümkün olan yerlerde parkların düzenlenmesi çevrenin nefes almasını sağlar. Barbaros türbesinin ve anıtının bulunduğu parkında gerçek bir yeşil alan olarak önündeki iskele meydanıyla birlikte, yeniden düzenlenmesi bu konuda iyi bir örnek teşkil edebilir.

Beşiktaş, Boğaziçi'nin genel silüeti içinde incelendiğinde, bölgede silüeti bozan en büyük etkenin semti bir bıçak gibi ikiye bölen Barbaros Bulvarı olduğu görülür. Bulvarın iki ya-

nında oluşan yüksek yapılaşma sahil kesimindeki eski doku ve yeşil alanlarla çelişmektedir.

Bu kötü etki bulvarın her iki yanının ve belki de orta refjnn elden geldiğince ağağlandırılması ile bir ölçüde gide-rilebilir.

Beşiktaş için hazırlanacak İmar Planında özellikle eski yapı-ların yoğunlaştığı sokaklarda, yeni yapılaşma içinde, eski-yeni içiçe, herbiri özelliklerini koruyan, ama, evre ile bütünlük sağlayabilen öneriler hazırlanmalıdır.

Birbirinden farklı özelliklere sahip mahallelerden oluşan Be-şiktaş'ta koruma geliştirme içerikli İmar Planı alışmaları-nın bütün aşamalarının yürütülmesinde bugünkü kuruluşlar tek-nik, ekonomik ve idari yönden yetersiz kalacağından, aktif çalışmaların yürütülebilmesi için yerel veya bölgesel brola-rın kurulması zorunlu olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA

Ağat, Nilüfer, Boğaziçi'nin Turistik Etüdü, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul, 1963.

Ağın, Ahmet, "Saraylarımız", Beşiktaş İlçesi Dolmabahçe Sarayı-Ihlamur Kasrı Tarihi ve Yapılışları, İstanbul, 1965.

Amicis, Edmondo de, İstanbul (1874), Çev. Prof. Dr. Beynun Ak-yavaş, Türk Sanatı Eserleri Serisi: 14, Kültür Bakanlığı Yayınları: 382, İstanbul, 1981.

Aslan, Rifkî, "Boğazın Bugünkü Ekonomik Yapısı", İstanbul Boğazı ve Çevresi Sorunları Simpozyumu, İ.Ü. Orman Fakültesi Yayını, İstanbul, 1975.

Aysu, Çiğdem, "Boğaziçi ve Çevresinin Doğal Yapısı", İstanbul Boğazı ve Çevresi Sorunları Simpozyumu, İ.Ü. Orman Fakültesi Yayını, İstanbul, 1975.

Ayverdi, Ekrem Hakkı, Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri III, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul Enstitüsü Yayını, No 69, İstanbul, 1973.

Ayverdi, Ekrem Hakkı, Fatih Devri Sonlarında İstanbul Mahalleleri, Şehrin İskânı ve Nüfusu, Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, Ankara, 1958.

Ayverdi, Sâmiha, Boğaziçi'nde Tarih, İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü Neşriyatı, Sayı: 56, İstanbul, 1968.

Batuf,Afife, "Yıldız Serencebey'de Şeyh Zafir Türbe, Kitaplık ve Çeşmesi", Anadolu Sanatı Araştırmaları, Sayı: 1, İstanbul, 1968.

Cezar,Mustafa, "Osmanlı Devrinde İstanbul Yapılarında Tahribat Yapan Yangınlar ve Tabii Afetler", Türk Sanat Tarihi Araştırma ve İncelemeleri, Sayı: 1, İstanbul, 1963.

Darkot,Besim, "Boğaziçi", İslâm Ansiklopedisi, C.2, Milli Eğitim Yayınları, İstanbul, 1979.

Eldem,Sedat Hakkı, Boğaziçi Anıları, Aletaş Alarko Eğitim Tesisleri Yayını, İstanbul, 1979.

Eldem,Sedat Hakkı, Köşkler ve Kasırlar, C.2, D.G.S.A. Mimarlık Bölümü Yayını, İstanbul, 1973.

Eldem,Sedat Hakkı, Türk Bahçeleri, Kültür Bakanlığı Türk Sanatı Eserleri: 1, İstanbul, 1976.

Eldem,Sedat Hakkı, Türk Evi Plan Tipleri, İ.T.Ü.Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul, 1968.

Erdoğan,Muzaffer, "Osmanlı Devrinde İstanbul Bahçeleri", Vakıflar Dergisi, Sayı: IV, Vakıflar Genel Müdürlüğü Ya-

Ergezen,Hasan Rıza, "Ertuğrul Cami Restorasyonu", Rölöve ve Restorasyon Dergisi, C.1, Sayı: 1, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1974.

Erinç,Sırrı, "Doğal Ortam ve Sonuçları", İstanbul Boğazı ve Çevresi Sorunları Simpozyumu, İ.Ü. Orman Fakültesi Yayını, İstanbul, 1975.

Evyapan, Gönül Aslanoğlu, Eski Türk Bahçeleri ve Özellikle Eski İstanbul Bahçeleri, O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara, 1972.

Evyapan, Gönül Aslanoğlu, Tarih İçinde Formel Bahçenin Gelişimi ve Türk Bahçesinde Etkileri, O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara, 1974.

Eyice, Semavi, Bizans Devrinde Boğaziçi, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1976.

Ezgü, Fuad, Yıldız Sarayı Tarihçesi, İstanbul Harp Akademileri Yayını, İstanbul, 1962.

Gökbilgin, M. Tayyip, "Tarihte Boğaziçi", İslâm Ansiklopedisi, C.2, Milli Eğitim Yayınları, İstanbul, 1979.

Güran, Ceyhan, Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanları Mimarisi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul, 1976.

İncicyan, P.G., 18. Asırda İstanbul, Çev.: Hrand, D. Andreasyan, İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1976.

Koçu, Reşat Ekrem, "Beşiktaş", İstanbul Ansiklopedisi, C.5, İstanbul, 1961.

Kuban, Doğan, "Osmanlılar Çağında Boğaziçi Yerleşmesi", İstanbul Boğazı ve Çevresi Sorunları Simpozyumu, İ.Ü. Orman Fakültesi Yayını, İstanbul, 1975.

Kuban, Doğan, "Beşiktaş'ta Sinan Paşa Camii", Mimarlık ve Sanat (3), İstanbul, 1961.

Lokmanoğlu, Hayrettin, Haritalı Şehir Rehberi İstanbul, İstanbul Belediyesi Yayını, İstanbul, 1955.

Öz, Tahsin, İstanbul Camileri, C.2, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1965.

Özgüneri, Zerrin, "Şehir Merkezlerinin Gençleştirilmesi", Şehircilik Enstitüsü Dergisi 1, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul, 1971.

Sözen, Metin ve v.d., Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan, İş Bankası Kültür Yayınları, Seri No 149, İstanbul 1975.

Tanışık, İbrahim Hilmi, İstanbul Çeşmeleri, C.II, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü Yayınları, Seri: II, Sayı: 3, İstanbul, 1945.

Ünsal, Behçet, "İstanbul'un İmarı ve Eski Eser Kaybı", Türk Sanatı Tarihi, C. II, Türk Sanatı Tarihi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1969.

Yazıcıoğlu, Lütfü, "Boğaziçi Kıyı Yapıları Tarihsel Biçimlenişleri Çağdaş Biçimlenişlerde Temel İlkeler Önerisi", İ.D.M.M.A. Mimarlık Bölümü, basılmamış doktora tezi, İstanbul, 1980.

Yılmaz, Arzu, "Akaretlerde Yenileme Sorunlarına Bir Yaklaşım", İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, basılmamış lisansüstü doktora tezi, İstanbul, 1982.

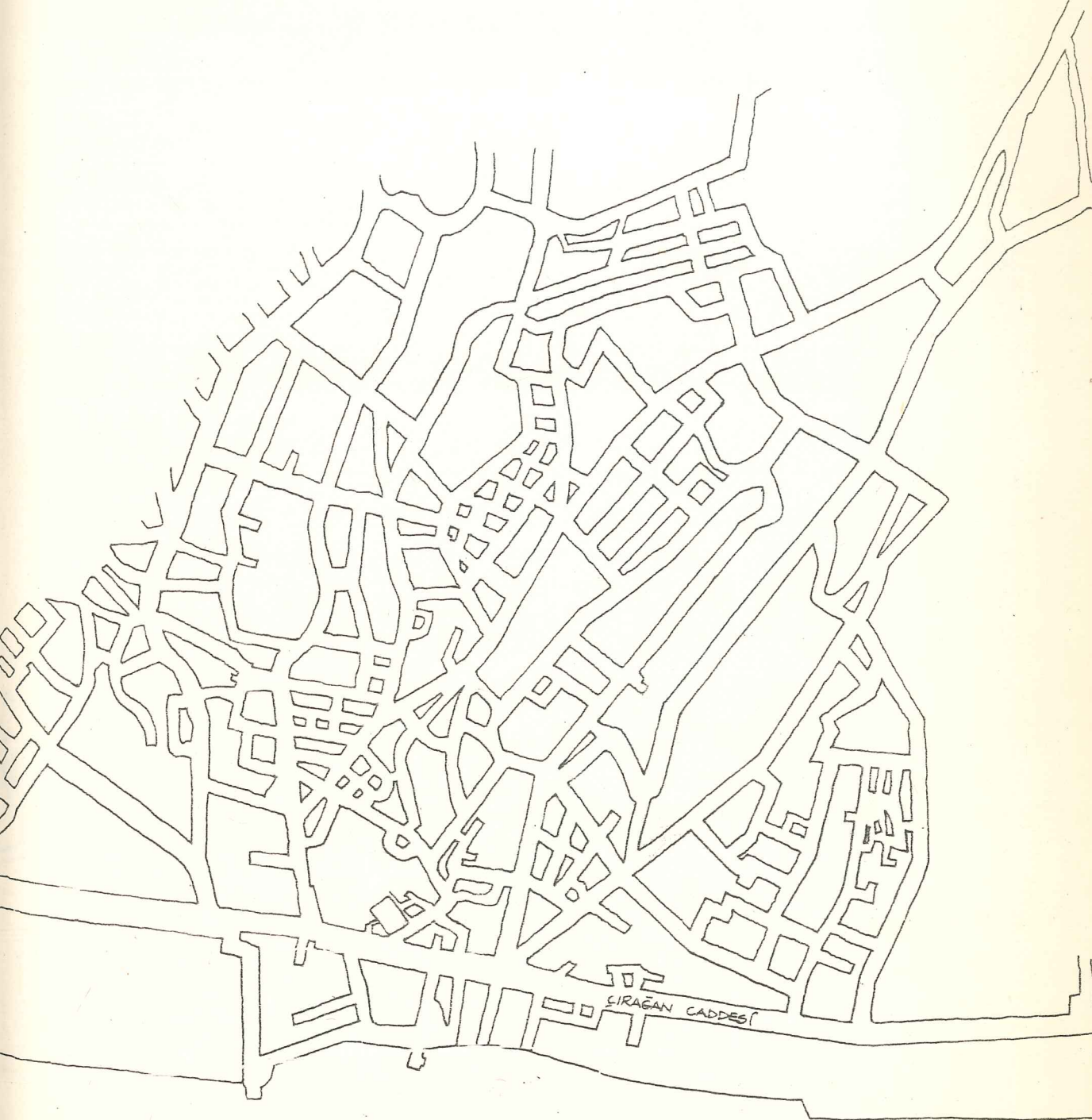
Yoldaş, Yüksel, "İstanbul Mimarisi İçin Kaynak Olarak Evliya Çelebi", İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, basılmamış doktora tezi.

- 38- "Beşiktaş", Meydan Larousse, C.2, Meydan Yayınevi, İstanbul, 1969.
- 39- "Beşiktaş", Türk Ansiklopedisi, C.VI, Ankara, 1955.
- 40- "Boğaziçi", Türk Ansiklopedisi, C.VII, Ankara, 1955.
- 41- İstanbul İl Yıllığı, 1973.

1918
MÜHENDİS NECİP BEY
HARİTASI

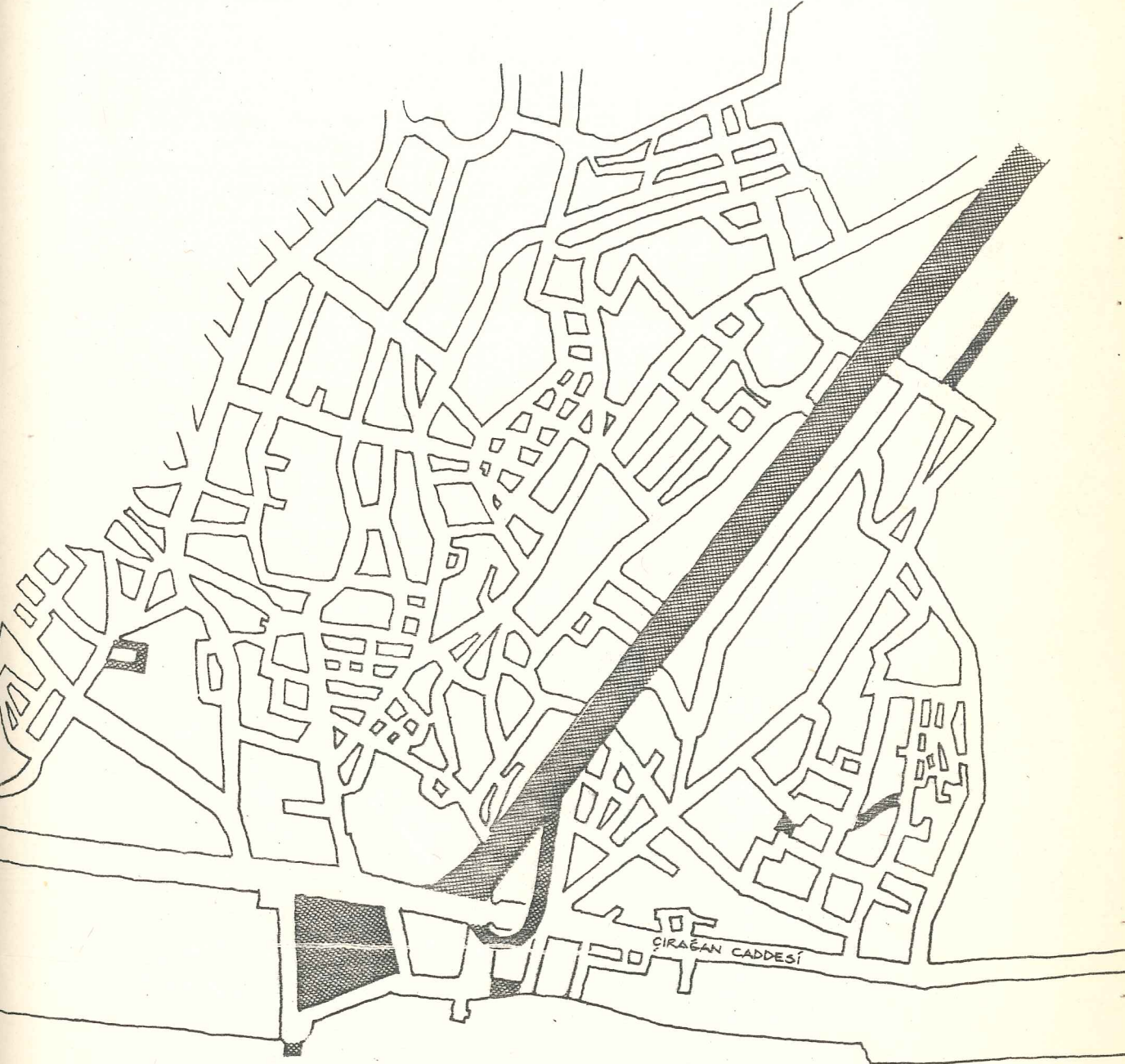

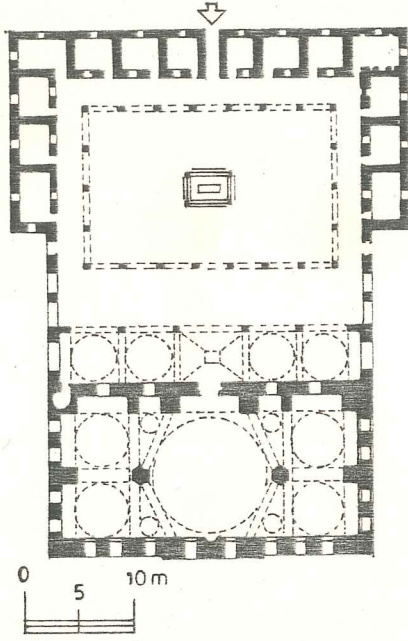
BEŞİKTAŞ
35 1955 YOL DURUMU

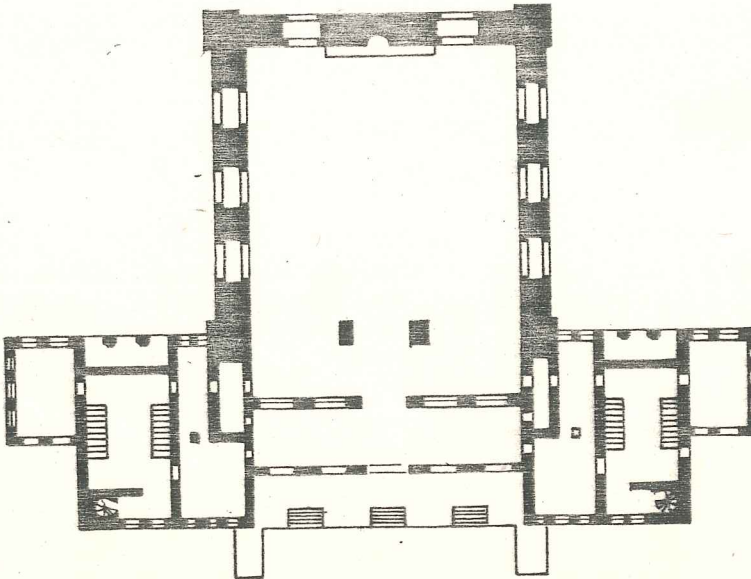
SİRAGAN CADDESİ

0 50 100 200 300 400

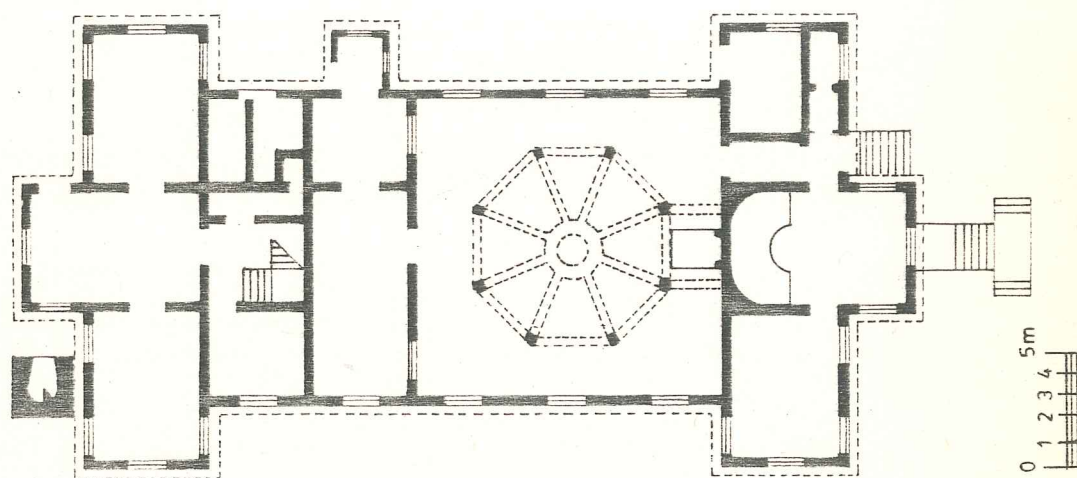

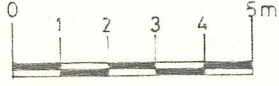
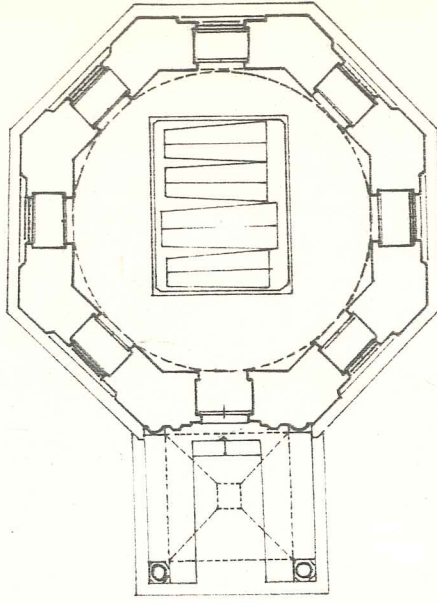
Çizim 1: SİNAN PAŞA CAMİİ

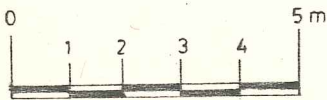
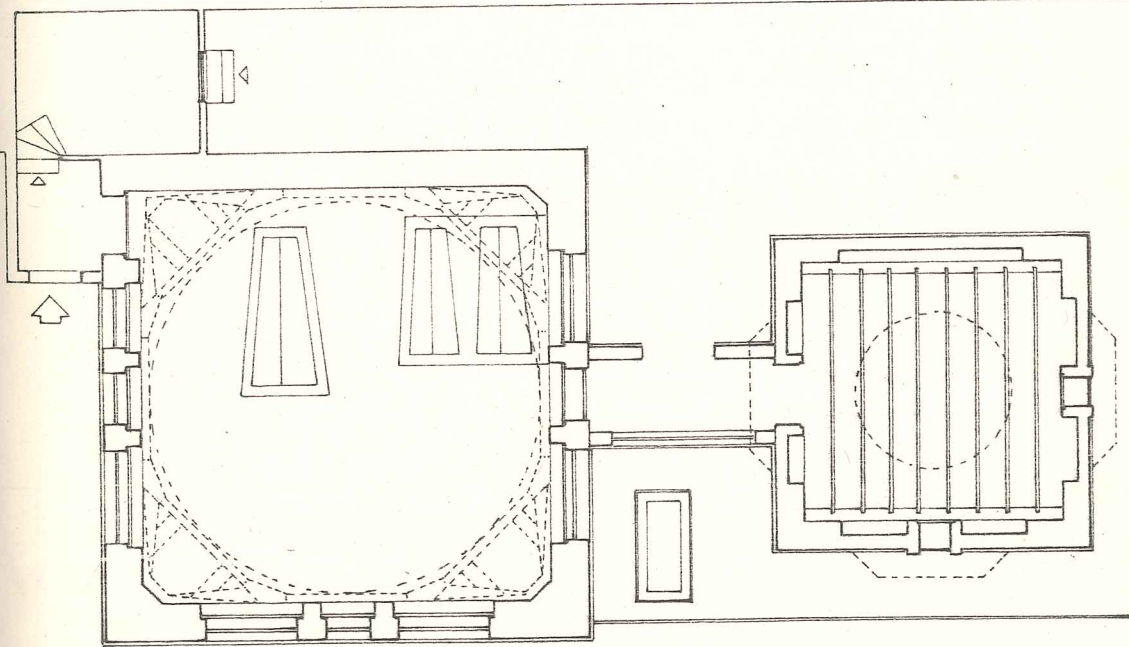
Çizim 2: DOLMABAĞÇE CAMİİ

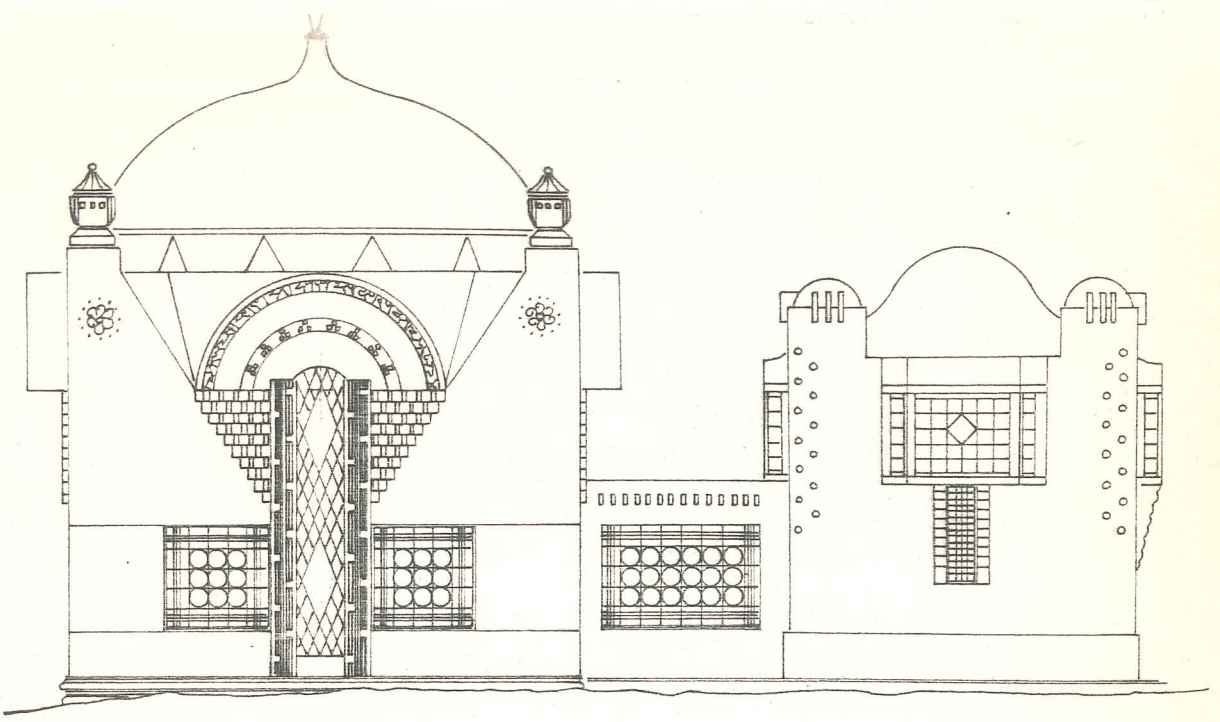
Çizim 3: ERTUĞRUL CAMII

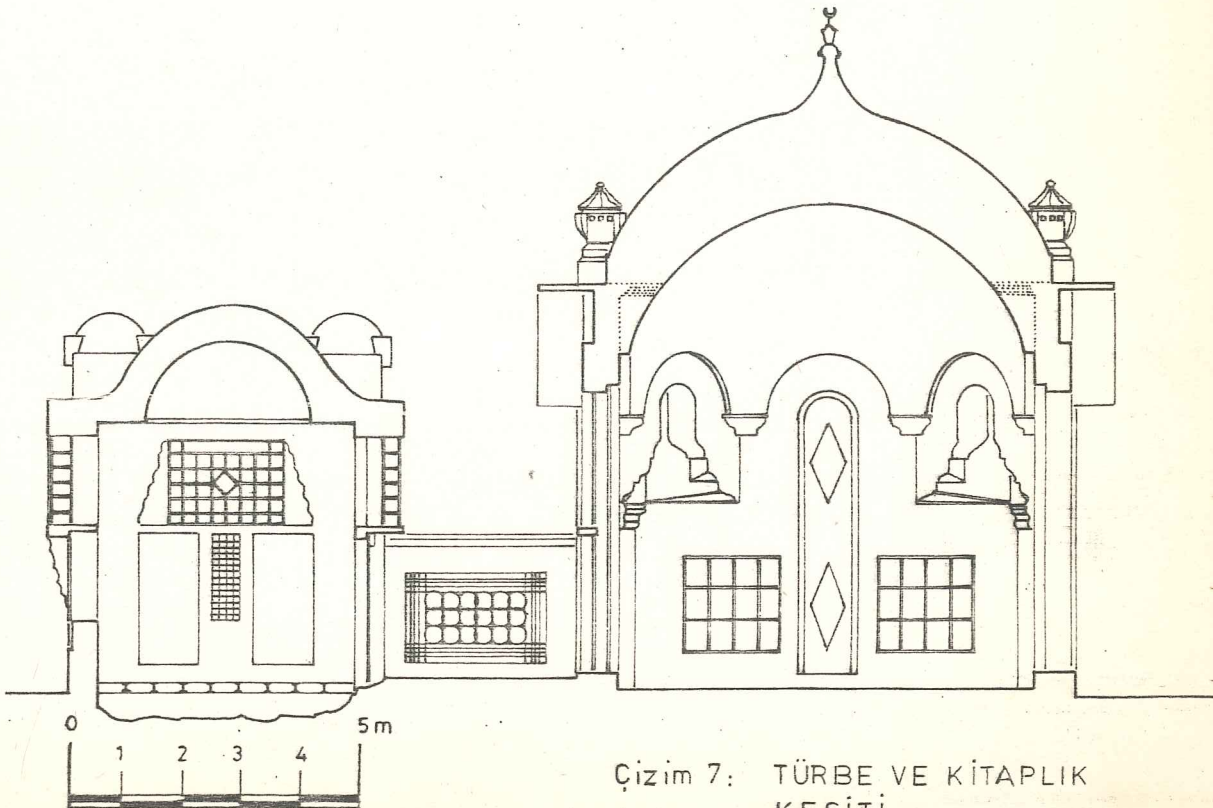
Çizim 4: BARBAROS HAYRETTİN
PAŞA TÜRBE Sİ

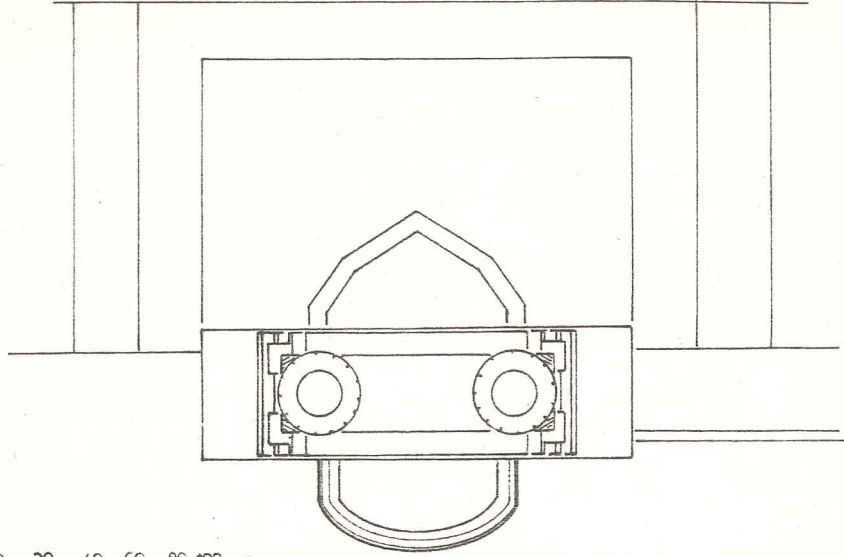
Çizim 5: ŞEYH ZAFİR TÜRBE
VE KÜTAPLİĞİ

Çizim 6: TÜRBE VE KÜTÜPLÜK
BATI CEPHESİ

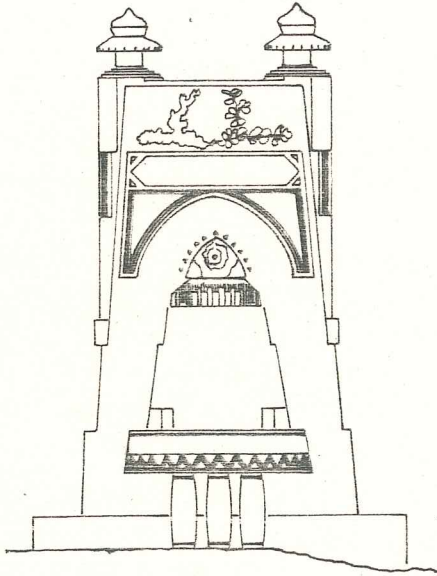

Çizim 7: TÜRBE VE KÜTÜPLÜK
KESİTİ

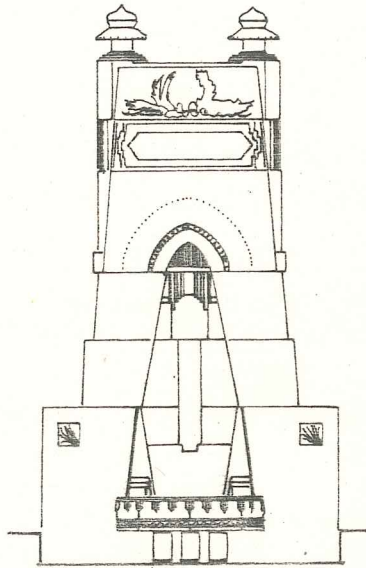
0 20 40 60 80 100 cm

Çizim 8: ŞEYH ZAFİR ÇEŞMESİ

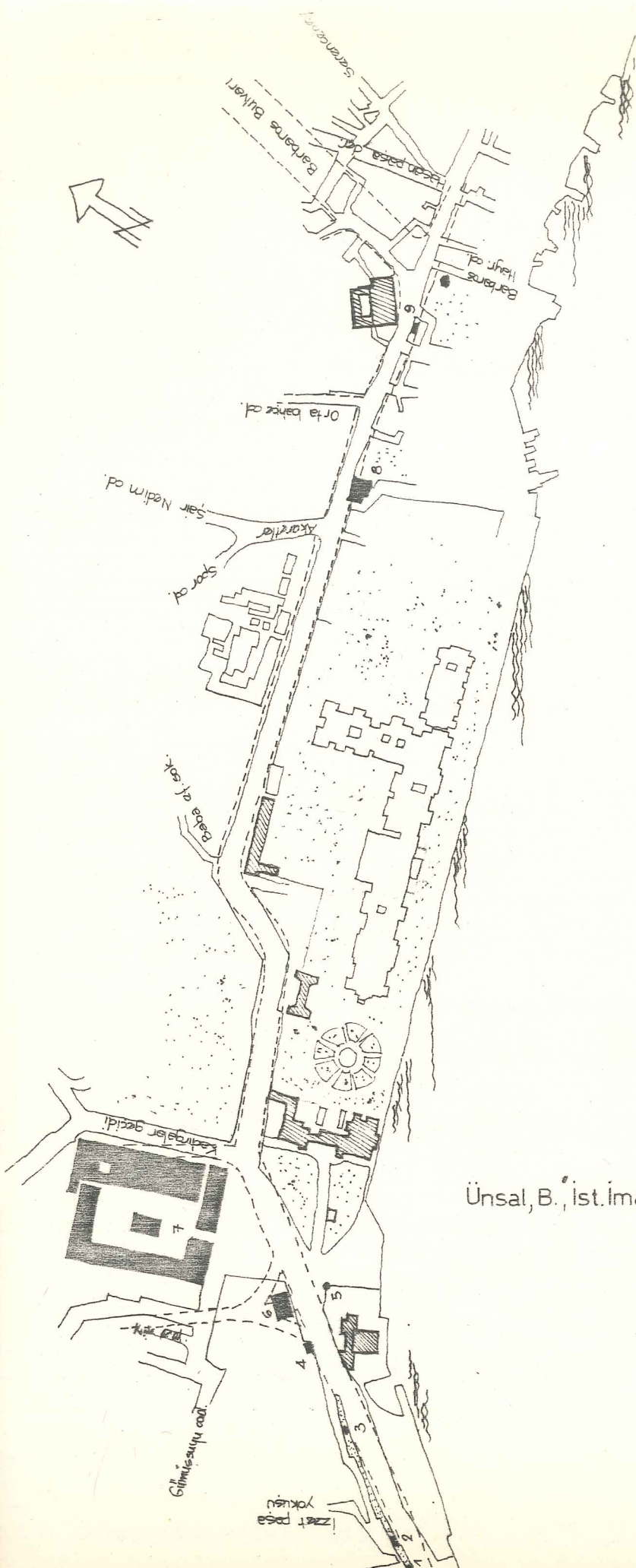
0 20 40 60 80 100 cm

Çizim 9: Yol Cephesi.

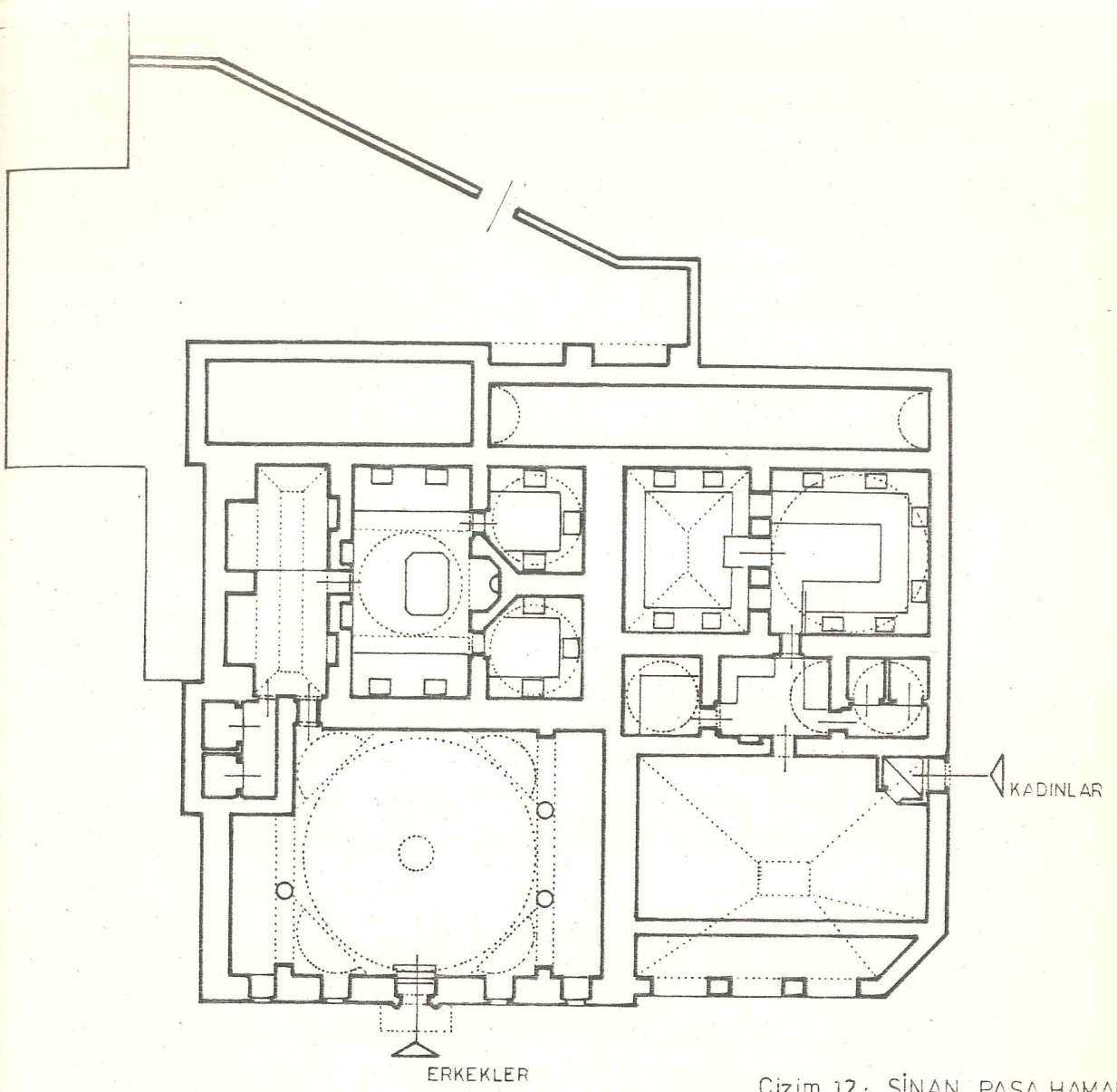
0 20 40 60 80 100 cm

Çizim 10: Avlu Cephesi

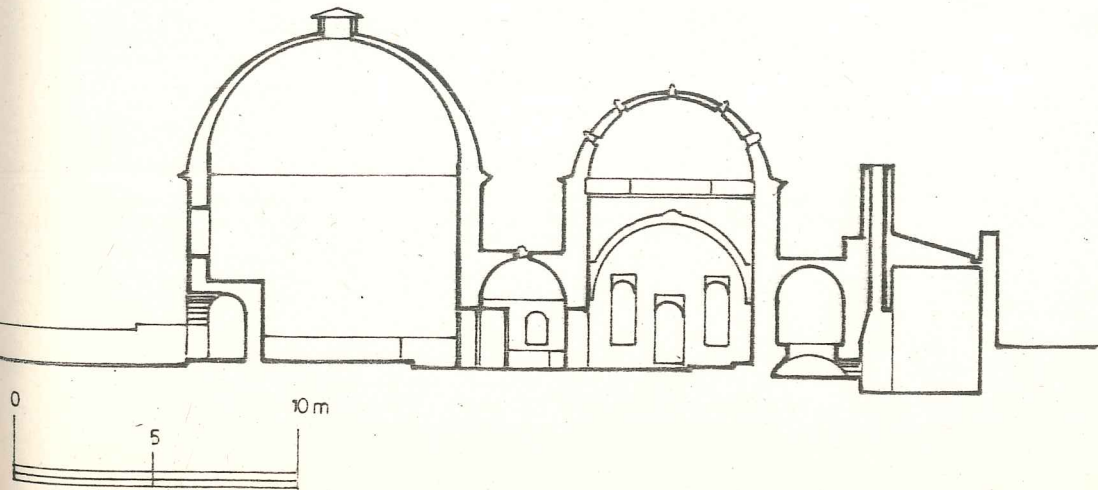

- 8 Sinan Paşa Hamamı
- 9 Sinan Paşa Çeşmesi

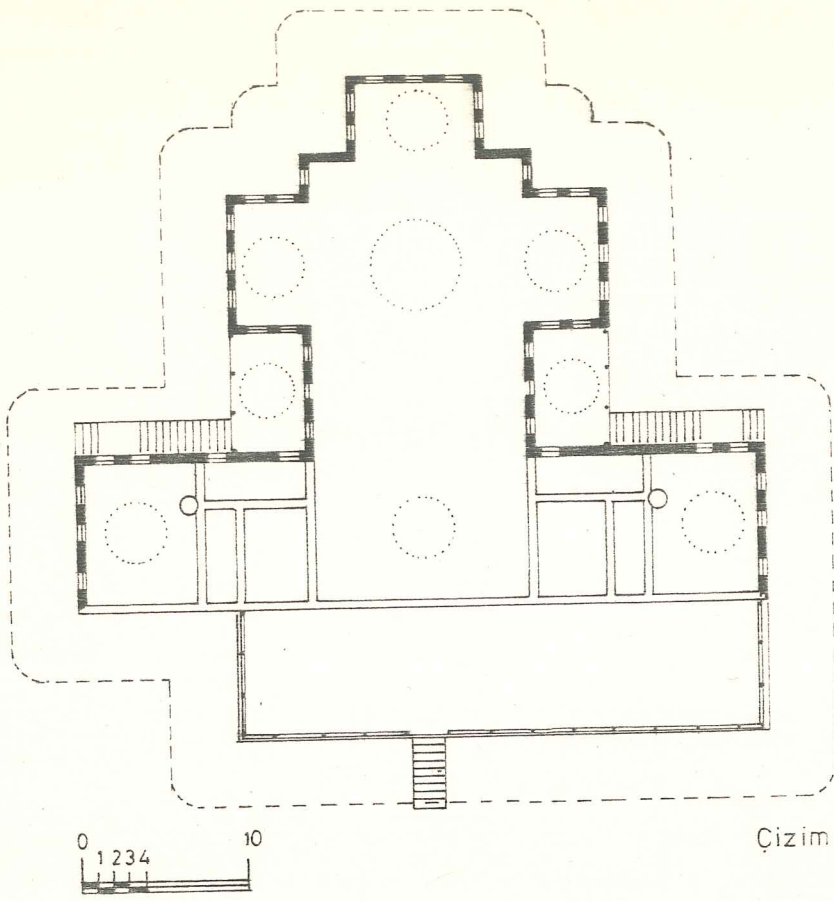
Ünsal, B., İst. İmarı ve Eski eser kaybı,

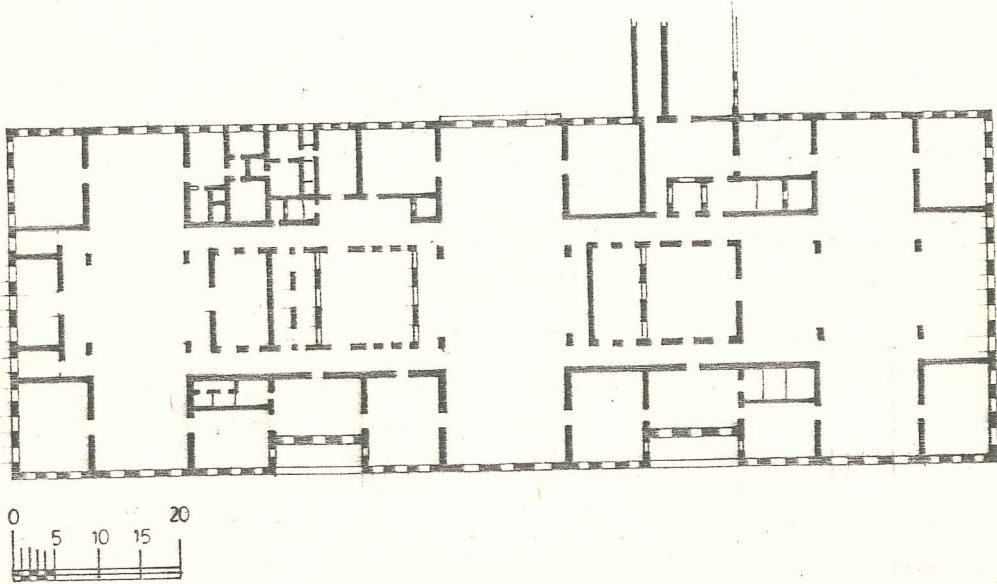
Çizim 12: SİNAN PAŞA HAMAMI
PLAN

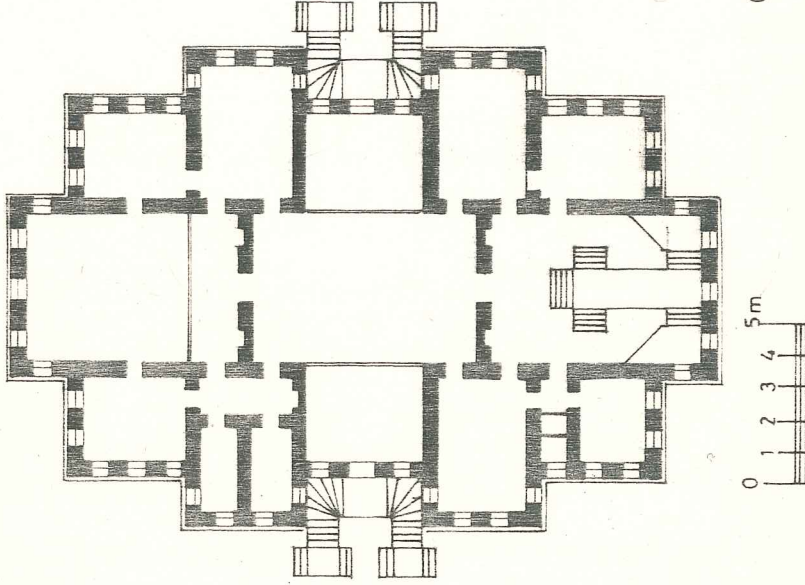
Çizim 13: SİNAN PAŞA HAMAMI
KESİT

Çizim 16: ÇİNİLİ KÖŞK

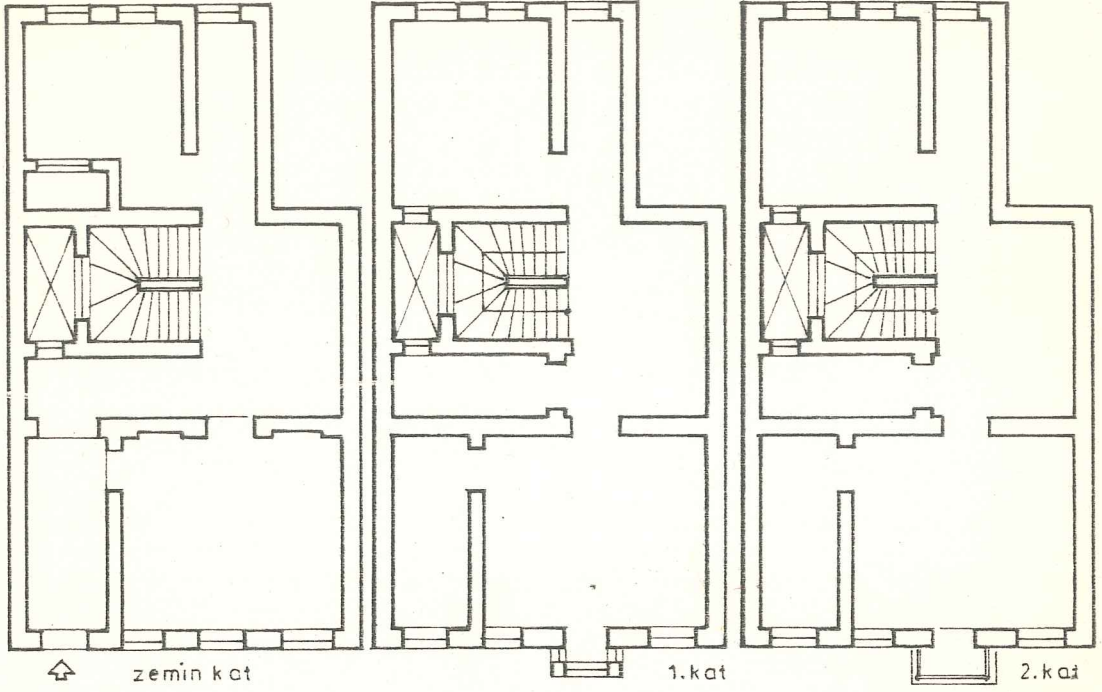

Çizim 17 : ÇİRAĞAN. SARAYI

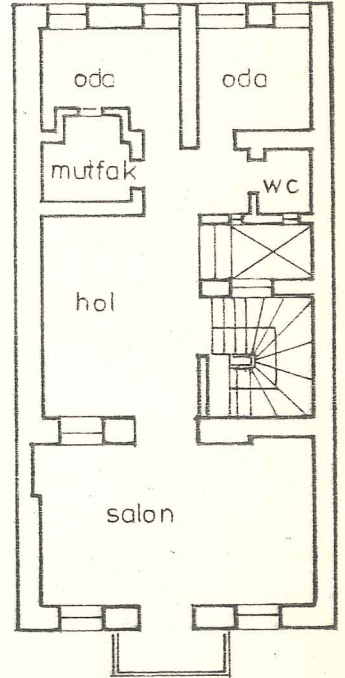
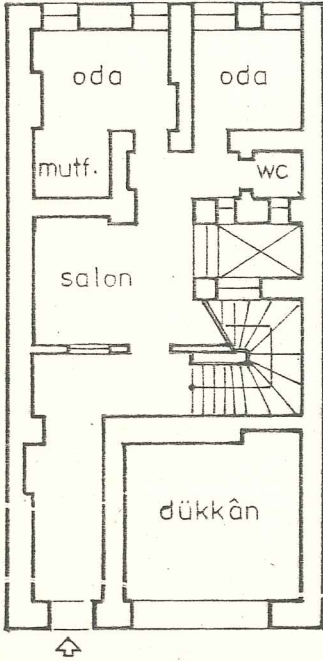

Çizim 18: YILDIZ SARAYI
BÜYÜK MABEYN KÖŞKÜ

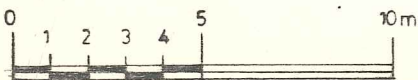

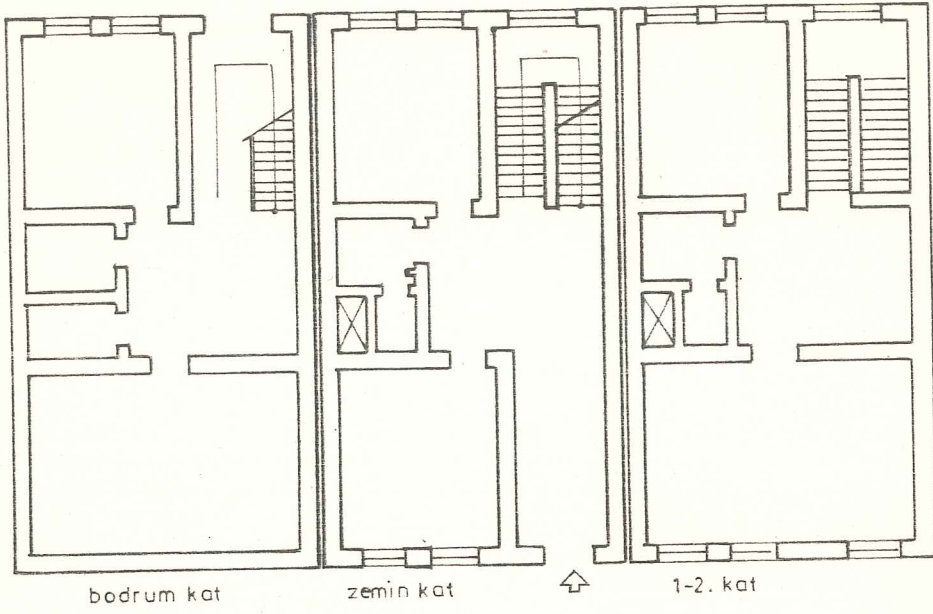

Çizim 19: AKARETLER'DE CUMBALI VE BALKONLU PLAN TİPİ (Bkz. R.66)

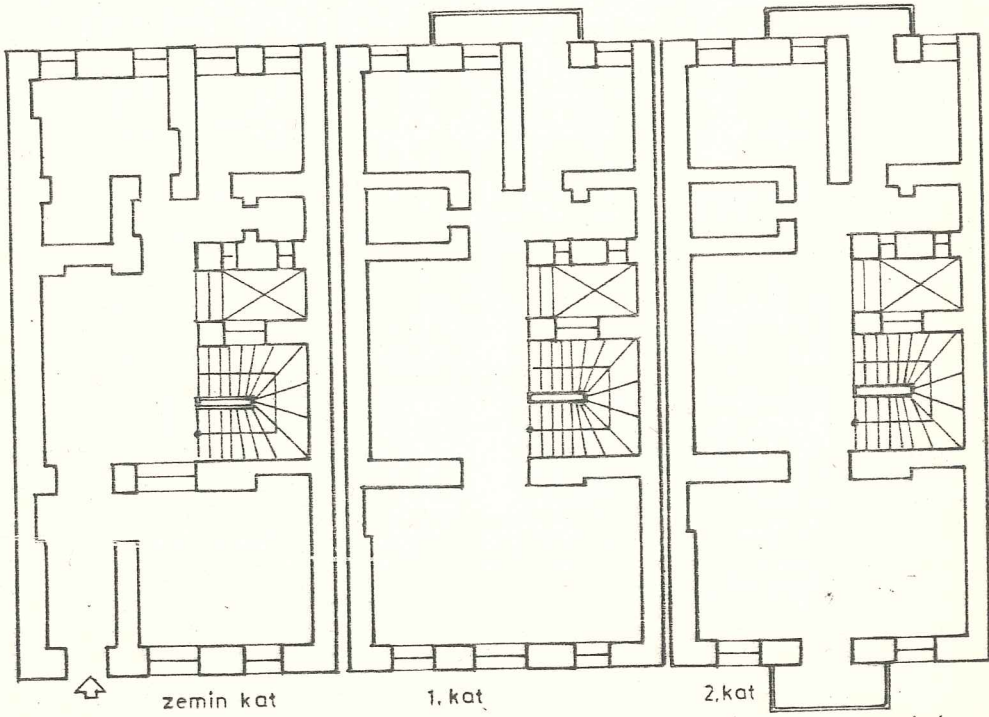

Çizim 20: AKARETLERDE DÜKKÂN KONUT ÖRNEĞİ (Bkz.R. 65)

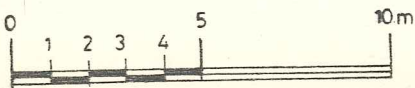

Çizim 21: AKARETLERDEN BİR PLAN TİPİ

Çizim 22: AKARETLERDE CUMBASIZ VE BALKONLU PLAN TİPİ (Bkz.R.65)

FOTOĞRAF LİSTESİ

- Resim 1- Boğaziçi Haritası, 1863.
Resim 2- Sultan Abdülhamit Devrinde Çizilen Boğaziçi Haritasında Beşiktaş'ın Konumu H(1312), M(1892)
Resim 3- Sinan Paşa Cami
Resim 4- Asariye Cami
Resim 5- Hamidiye Cami
Resim 6- Mecidiye Cami
Resim 7- Dolmabahçe Cami ve çevresi
Resim 8- Dolmabahçe Cami ve Çevresi, 1982
Resim 9- Ertuğrul Cami
Resim 10- Abbas Ağa Cami
Resim 11- Abbas Ağa Cami ve Çevresi
Resim 12- Vişnezade Cami
Resim 13- Tuzbaba Mescidi Minaresi
Resim 14- Tuzbaba Türbesi
Resim 15- Ekmekçibaşı Mescidi
Resim 16- Şenlik Dede Mescidi
Resim 17- Barbaros Hayrettin Paşa Türbesi
Resim 18- Yahya Efendi Türbesi
Resim 19- Şeyh Zafir Türbesi
Resim 20- Ahmet Devrani Ziyaretgâhı
Resim 21- Yahya Efendi Tekkesi
Resim 22- Yahya Efendi Çeşmesi
Resim 23- Şeyh Zafir Çeşmesi (avludan)
Resim 24- Abbas Ağa Çeşmesi
Resim 25- Neccarzade Tekkesi (Hacı Beşir Ağa Çeşme Kitabesi)
Resim 26- III.Selim Çeşmesi
Resim 27- Bezm-i Alem Valide Sultan Çeşmesi
Resim 28- Abdülmecid Han ve Zübeyde Hanım Çeşmesi
Resim 29- Ramiz Ağa Çeşmesi
Resim 30- Yahya Efendi Dergâhı içinde Hamidiye Çeşmesi
Resim 31- Sinan Paşa Cami Şadırvanı
Resim 32- Ertuğrul Cami Şadırvanı
Resim 33- Yahya Efendi Mezarlığında Bir Mezartaşı
Resim 34- Ermeni Kilisesi
Resim 35- Ermeni Kilisesi
Resim 36- İlhan Sokağında Ermeni Kilisesi Giriş Kapısı
Resim 37- Köyiçi meydanı sokağından Rum Kilisesine Bakış
Resim 38- Köyiçi caddesinde Rum Okulu ve karşısında kilise duvarı
Resim 39- Ermeni Okulu
Resim 40- Şeyh Zafir Kitaplığı
Resim 41- Beşiktaş İskelesi (Şirket-i Hayriye'den)
Resim 42- Beşiktaş İskelesi
Resim 43- Eski Beşiktaş Sarayı (Allom)
Resim 44- Eski Beşiktaş Sarayı (Eldem)
Resim 45- Eski Beşiktaş Sarayı (Eldem)
Resim 46- Todori Kalfa'nın Projesi (Eldem)
Resim 47- Üsküdar, Sultan Tepeden Beşiktaş'ın görünüşü
Resim 48- II.Mahmut Dönemi Çırağan Sarayı

- Resim 49- II.Mahmut dönemi Çırağan Sarayı (Eldem)
Resim 50- Çırağan Sarayı
Resim 51- Çırağan Sarayı, 1982
Resim 52- Çırağan Sarayı
Resim 53- Çırağan Sarayı, 1982
Resim 54- Dolmabahçe, Beşiktaş ve Yıldız sırtlarına bakış
Resim 55- Dolmabahçe, Beşiktaş, Yıldız sırtları, 1982
Resim 56- Çinili Köşk, 1854'te son durum
Resim 57- Dolmabahçe Saat Kulesi
Resim 58- Yıldız Saat Kulesi
Resim 59- Çırağan Sarayı-Taç Kapı
Resim 60- Yahya Efendi yokuşundan Mecidiye Cami
Resim 61- Yahya Efendi Yokuşundan Bakış
Resim 62- Dolmabahçe Sarayı
Resim 63- Dolmabahçe Sarayı
Resim 64- Akaretlerde Konut tipleri
Resim 65- Akaretler (Bkz. Çizim 20,22)
Resim 66- Akaretler (Bkz. Çizim 19)
Resim 67- Çırağan Caddesi Peri Çıkmazı
Resim 68- Çırağan Caddesi
Resim 69- Cihannüma Sokak, N.22
Resim 70- Cihannüma Sokak, N.26
Resim 71- Serencebey Yokuşu
Resim 72- Serencebey yokuşu, No.40. Eski kapı-yeni yapılar
Resim 73- Hasırcı Veli Sokak, No.612
Resim 74- Hasırcı Veli sokakta duvar kalıntısı
Resim 75- Sinan Paşa Mescidi Sokak
Resim 76- Sinan Paşa Mescidi Sokak
Resim 77- Maşuklar sokağında bir çeşme
Resim 78- Eğri Çınar sokağında bir çeşme
Resim 79- Serencebey yokuşunda bir çeşme
Resim 80- Şair Nahifi sokağının Serencebey yokuşuyla kesiştiği köşede bir çeşme
Resim 81- Serencebey Yokuşunda Amberağa çeşmesi.

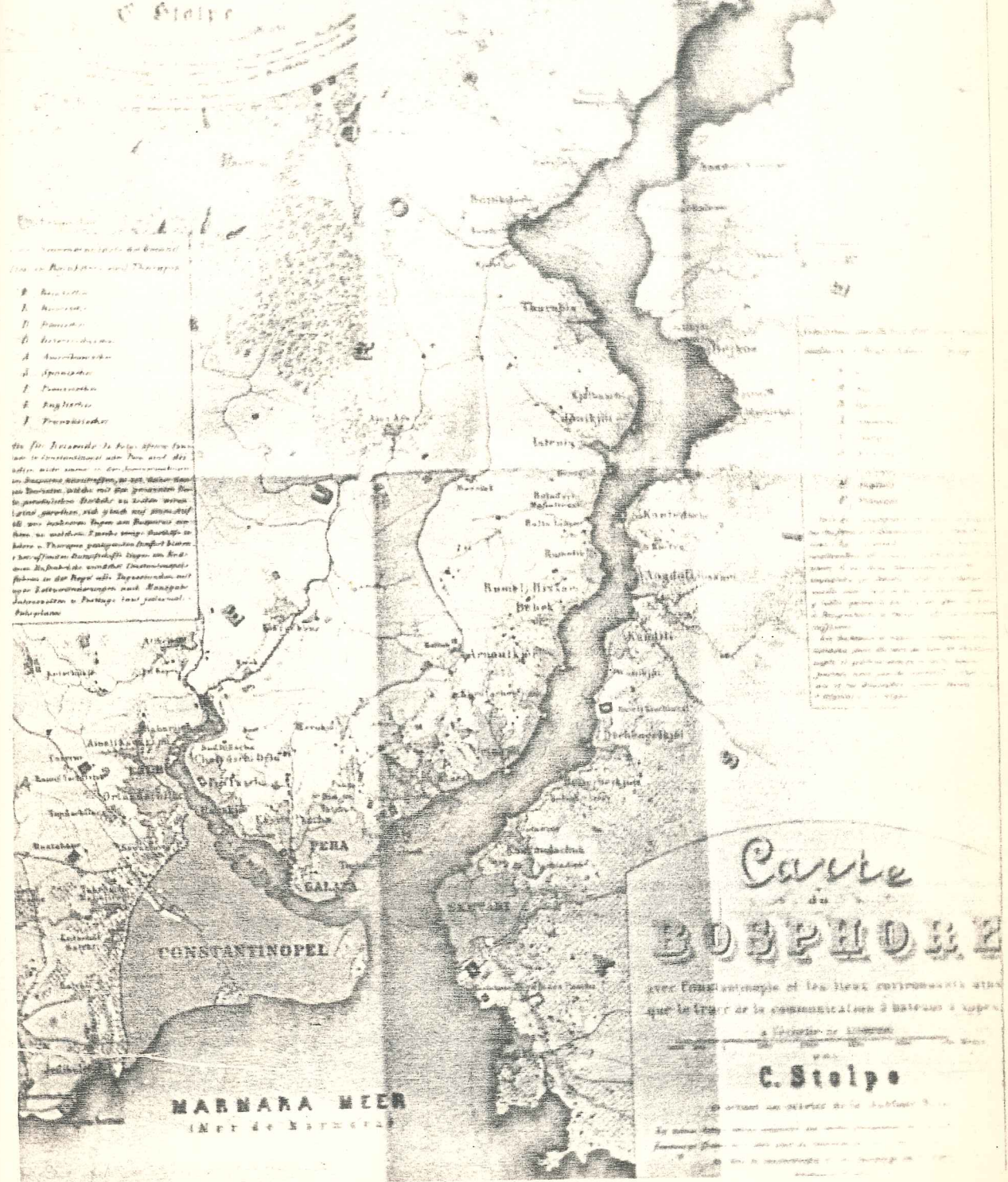
Beşiktaşta çıkma tipleri:

- Resim 82- "a" tipi çıkma
Resim 83- "b" tipi çıkma
Resim 84- "c" tipi çıkma
Resim 85- Köyiçi caddesi
Resim 86- Maşuklar sokağı
Resim 87- Maşuklar sokağı
Resim 88- Yıldız Posta Caddesi, N.10,12
Resim 89- Yıldız Posta Caddesi, N.18,20,22,24
Resim 90- Abbasğa Kuyu Sokak, N.1-5.
Resim 91- Abbasğa Kuyu Sokak, N.7,9,11,13.
Resim 92- Jandarma Mektebi Sokak, N.13,15,17,19.
Resim 93- Çömezler Sokak, 14-16.
Resim 94. Alay Beyi Sokak.
Resim 95- Vişnezade, Çavdarıcı Sokak.
Resim 96- Vişnezade, Çavdarıcı sokak.
Resim 97- Vişnezade mahallesinde bir konak
Resim 98- Vişnezade, Enis Akaygen sokağı

Bosphorus

von C. Stolpe
vermessen und gezeichnet, 1863

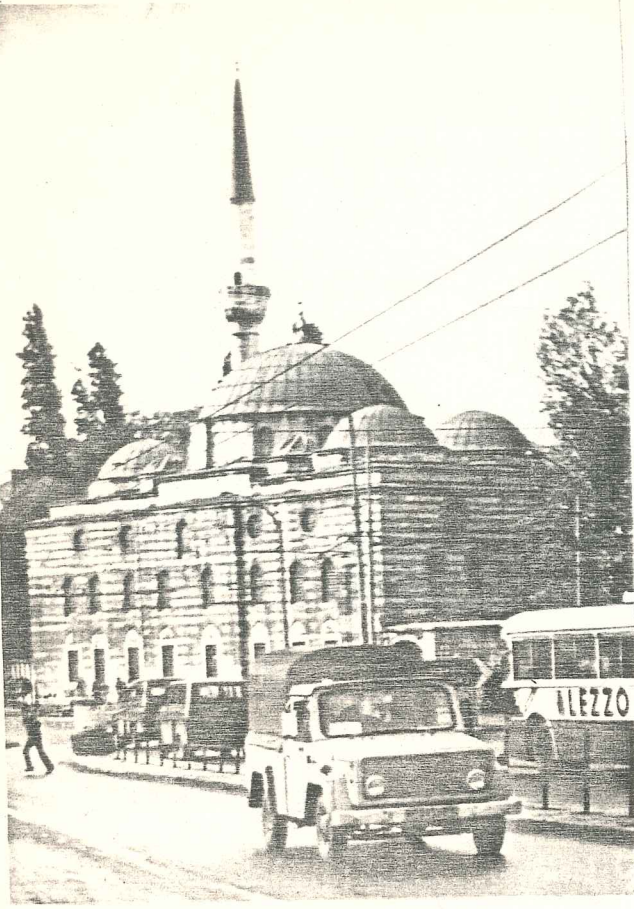
C. Stolpe

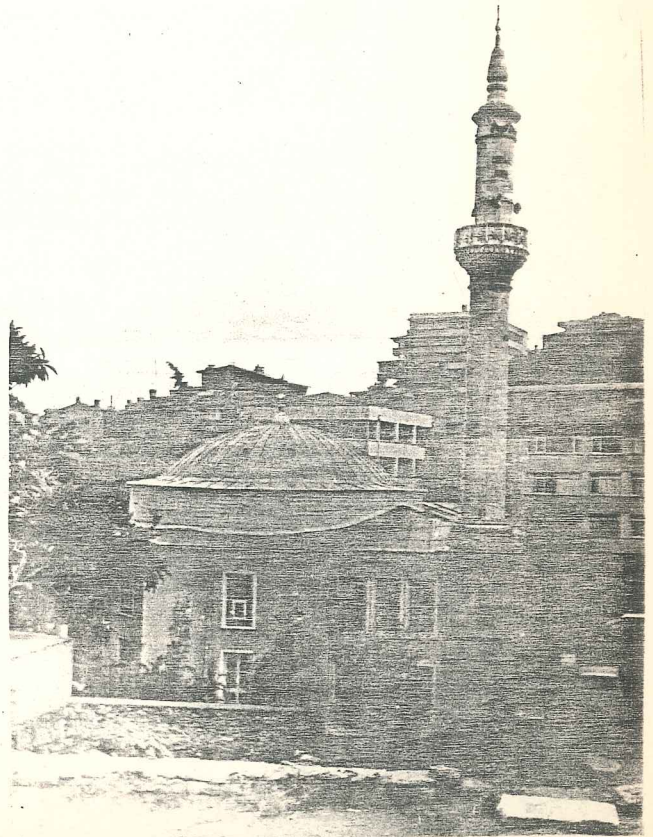
Resim 1- Boğaziçi Haritası, 1863.

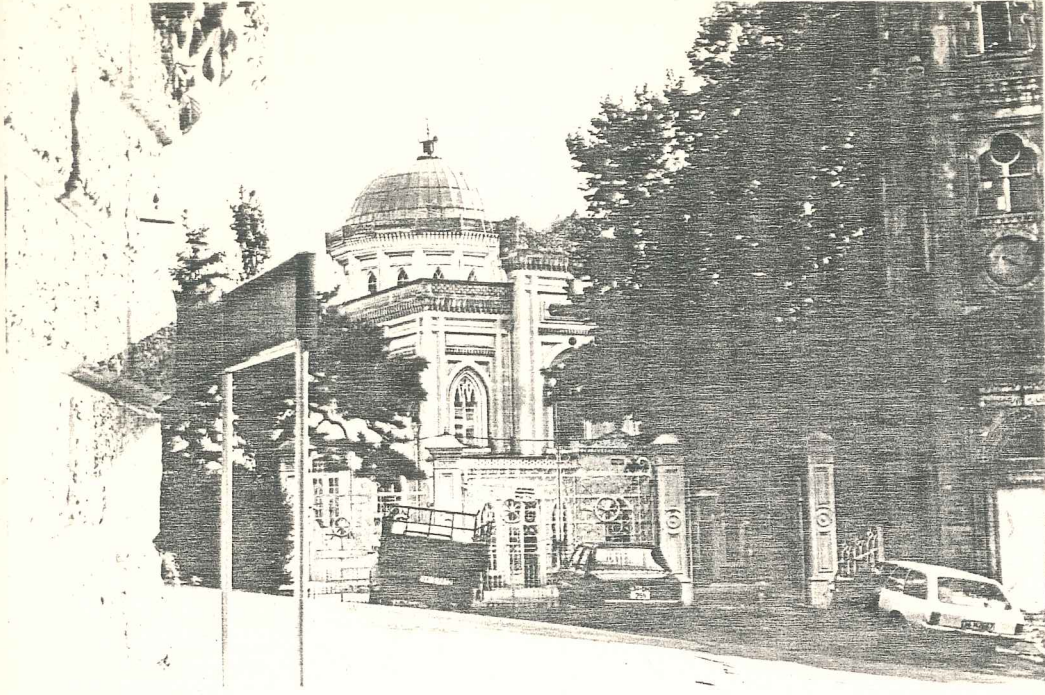
Resim 2- Sultan Abdülhamit Devrinde çizilen Boğaziçi Haritasında Beşiktaş'ın konumu. H(1312), M(1892).

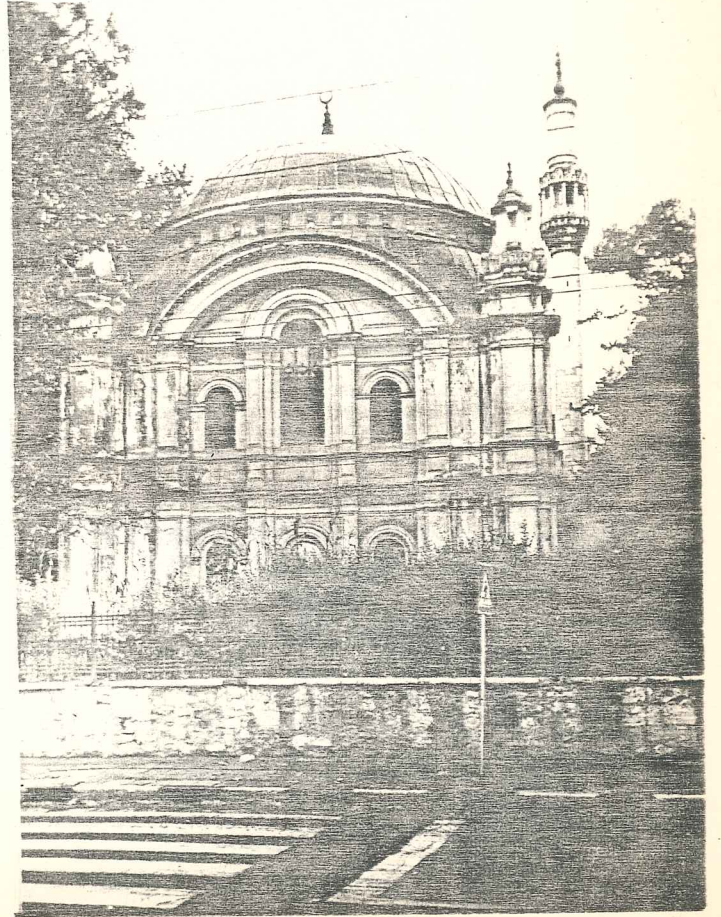
Resim 3- Sinan Paşa Cami

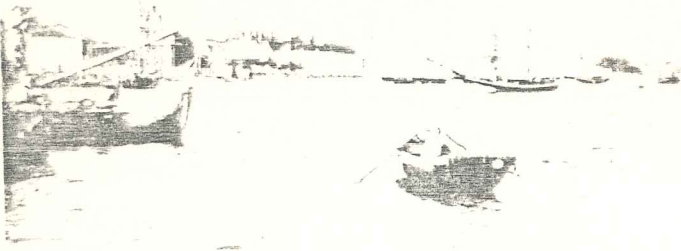
Resim 4- Asariye Cami

Resim 5- Hamidiye Cami

Resim 6- Mecidiye Cami

Resim 7- Dolmabahçe Cami ve çevresi

Resim 8- Dolmabahçe Cami ve çevresi, 1982.

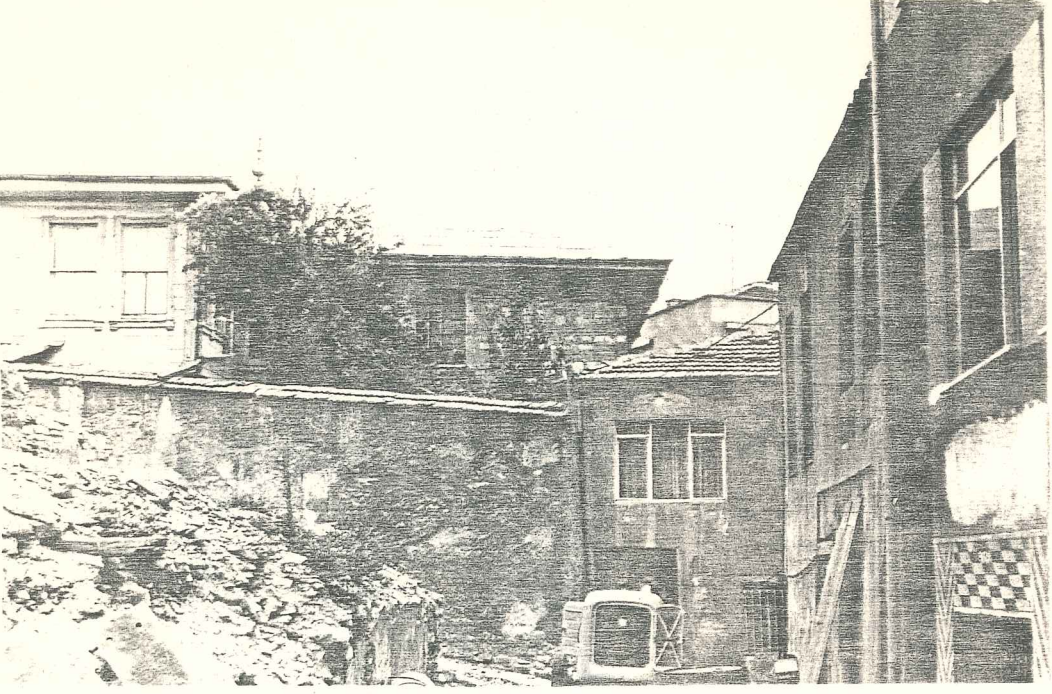

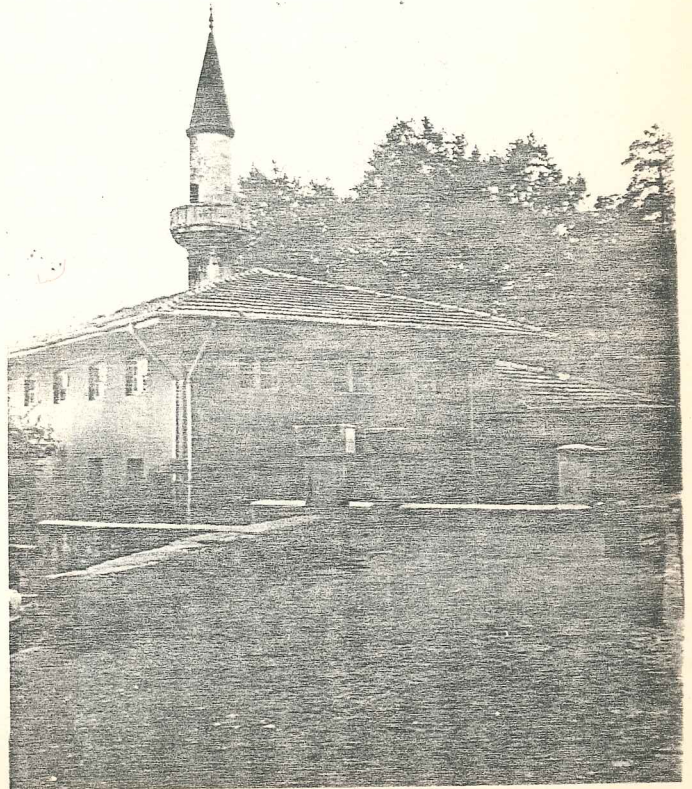
Resim 9- Ertuğrul Cami

Resim 10- Abbas Ağa Cami

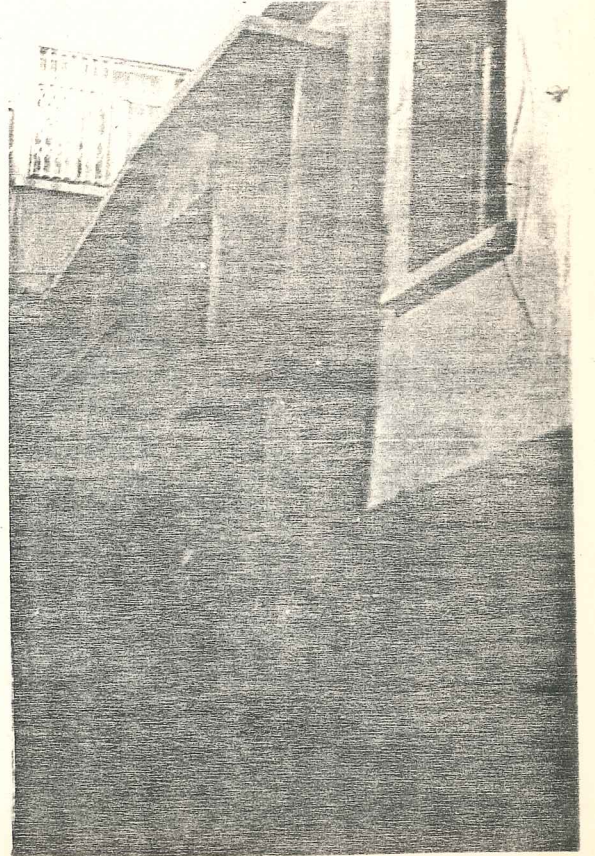
Resim 11- Abbas Ağa Cami ve çevresi

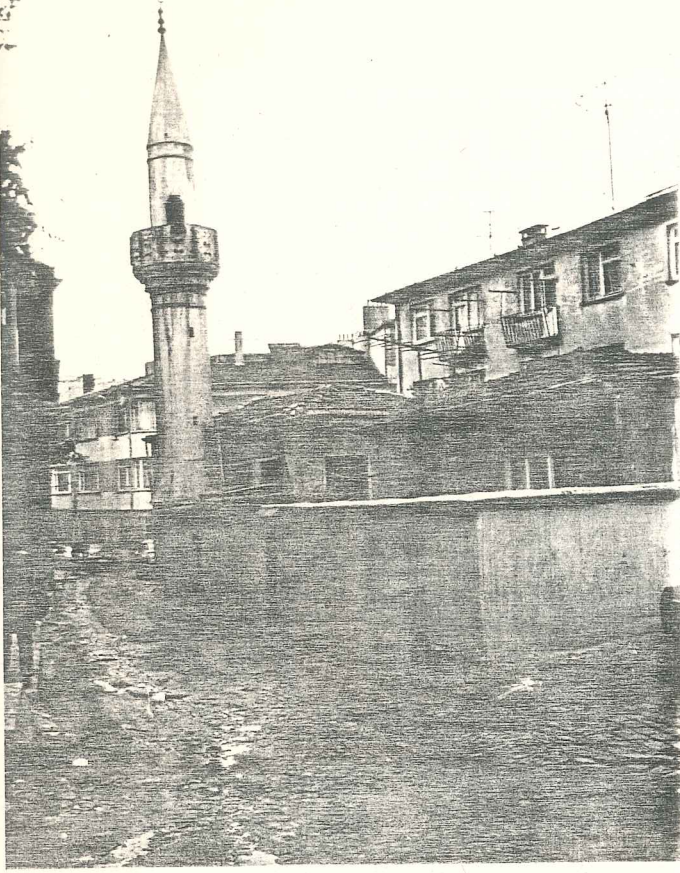
Resim 12- Vişnezade Cami

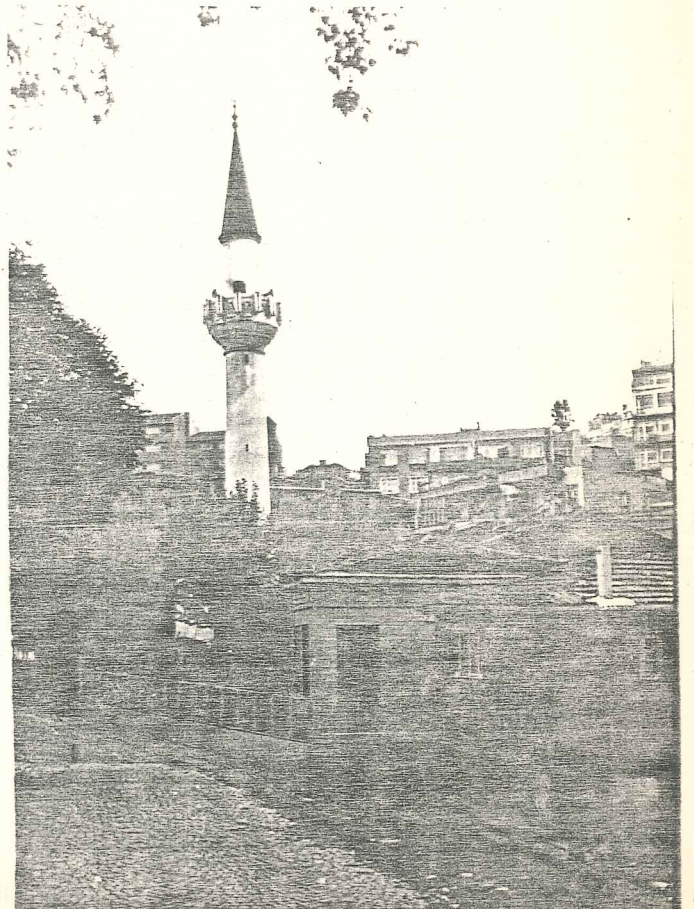
Resim 13- Tuzbaba Mescidi Minaresi

Resim 14- Tuzbaba Türbesi

Resim 15- Ekmekçibaşı Mescidi

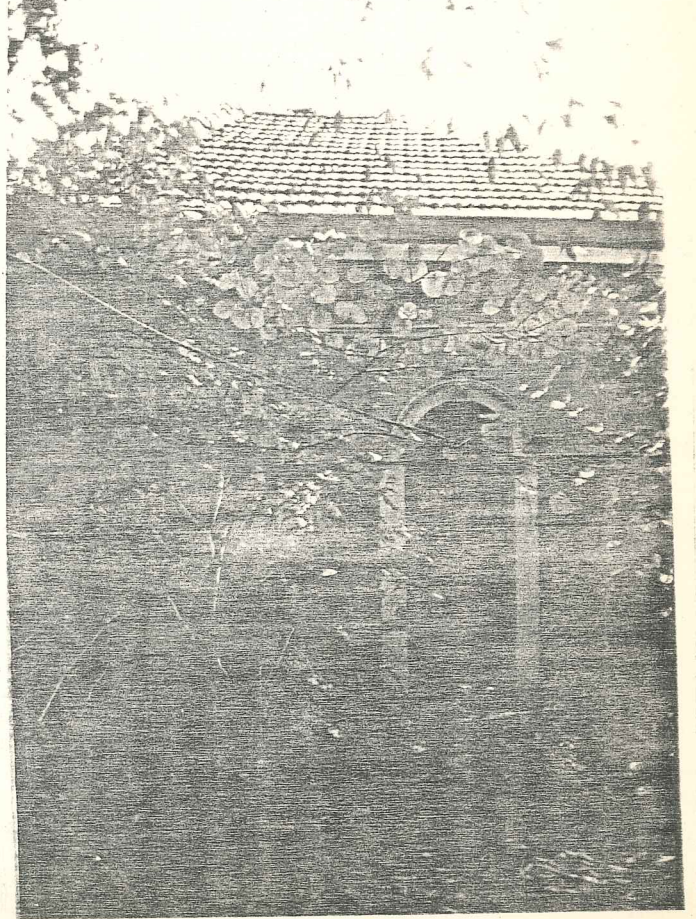

Resim 16- Şenlik Dede Mescidi

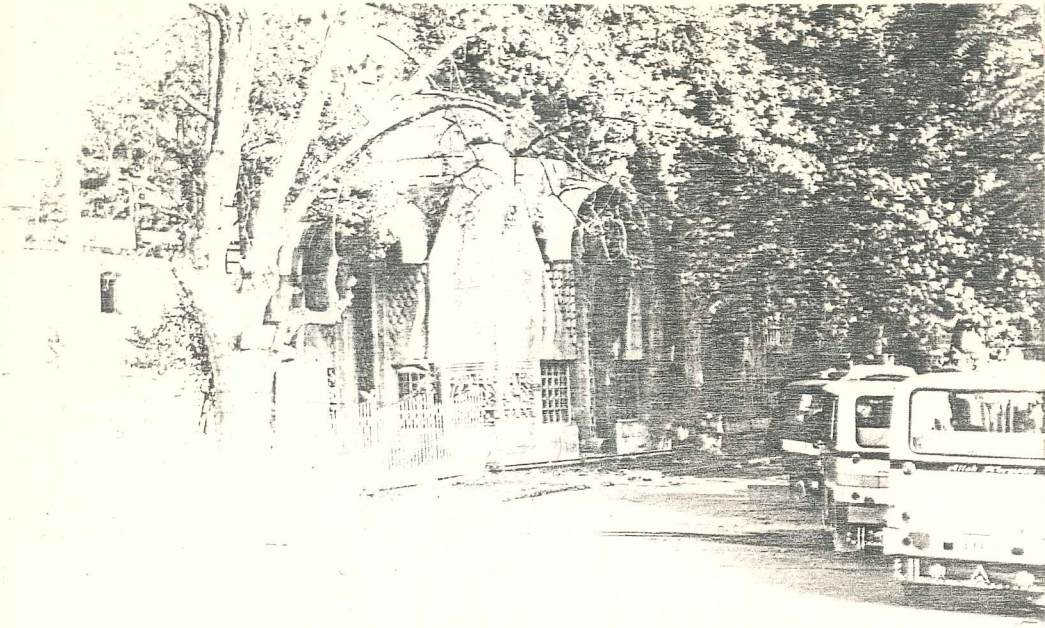

Resim 17- Barbaros Hayrettin

Paşa Türbesi

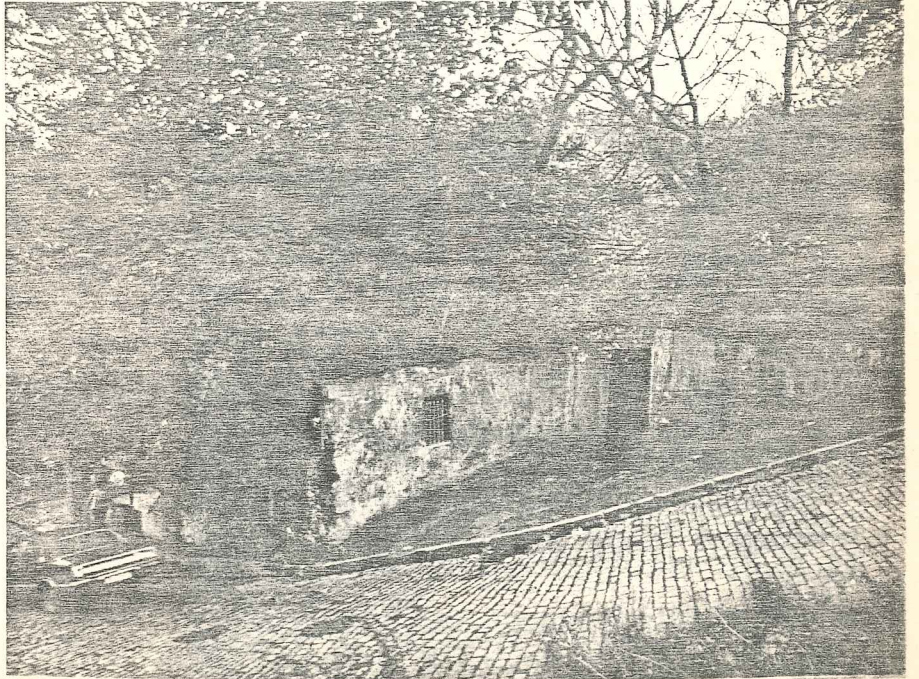

Resim 18- Yahya Efendi Türbesi

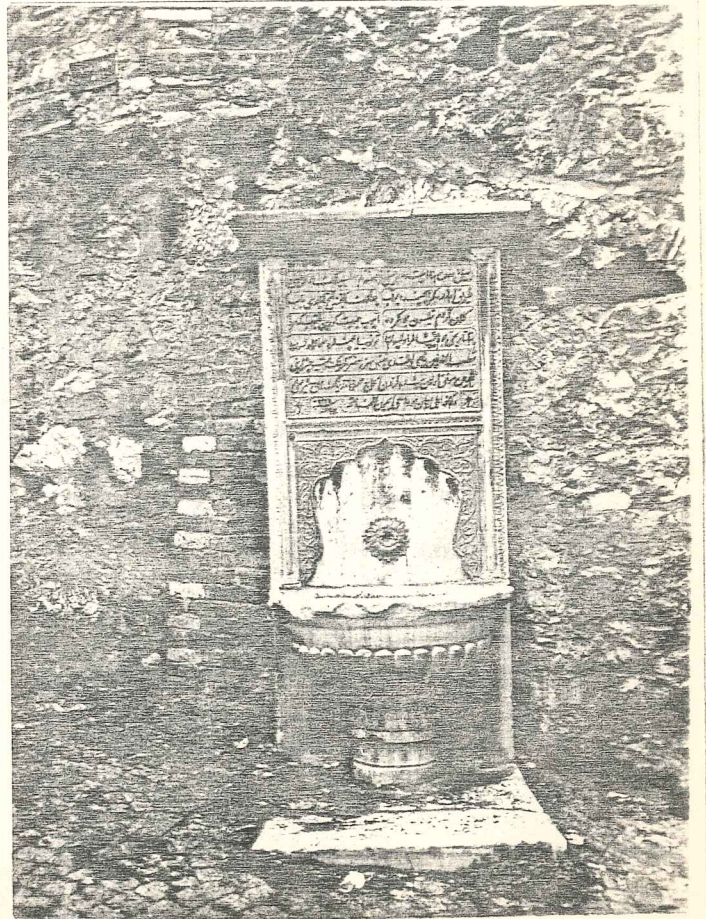
Resim 19- Şeyh Zafir Türbesi

Resim 20- Ahmet Devrani Ziyaretgâhı

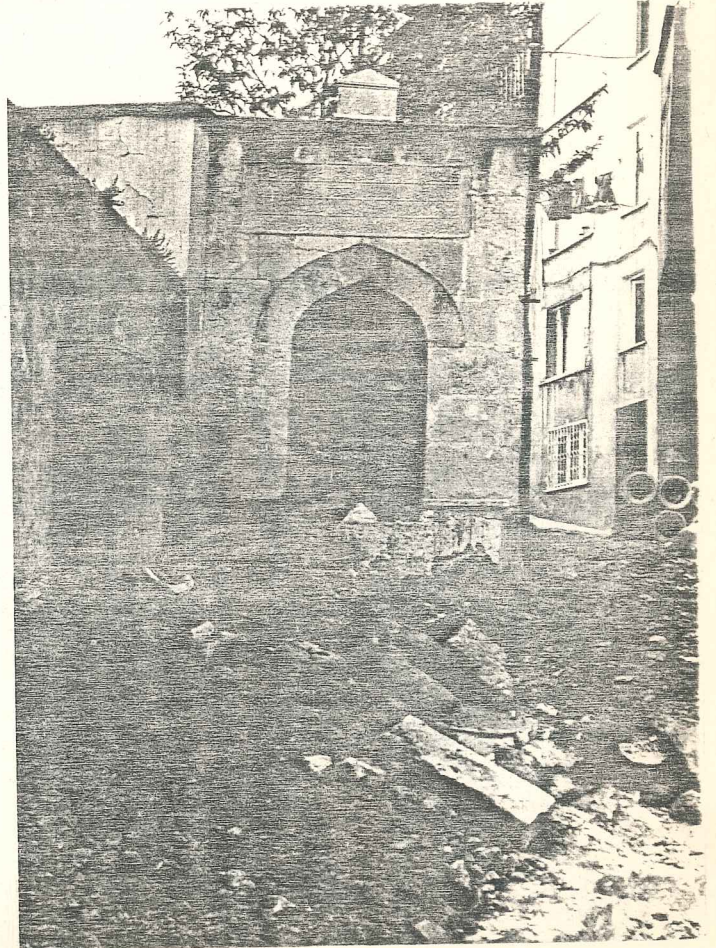
Resim 21- Yahya Efendi Tekkesi

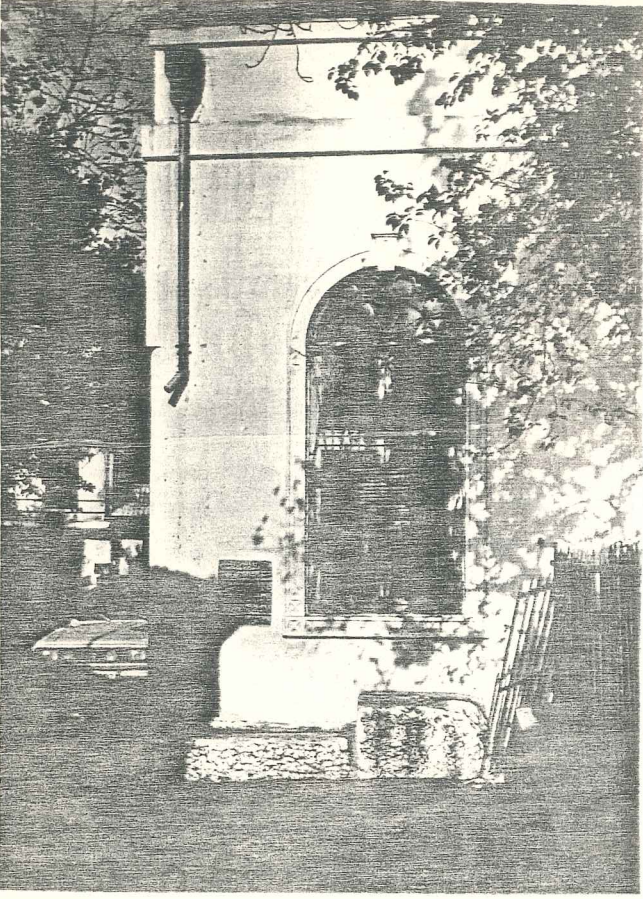
Resim 22- Yahya Efendi Çeşmesi

Resim 23- Şeyh Zafir Çeşmesi (avludan)

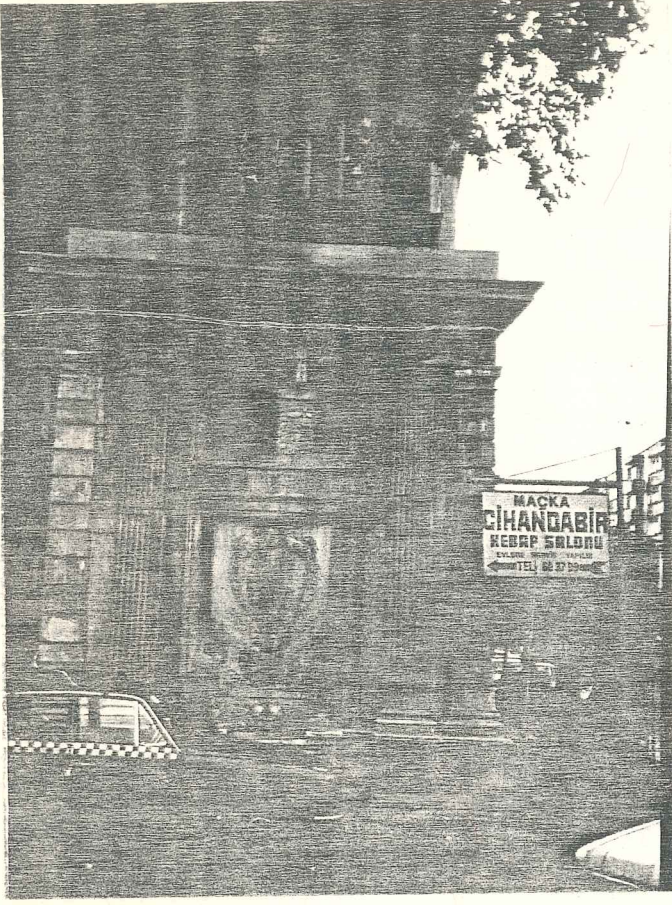
Resim 24- Abbas Ağa Çeşmesi

Resim 25- Neccarzade Tekkesi (Hacı
Beşir Ağa Çeşme Kitabesi)

Resim 26- III.Selim Çeşmesi

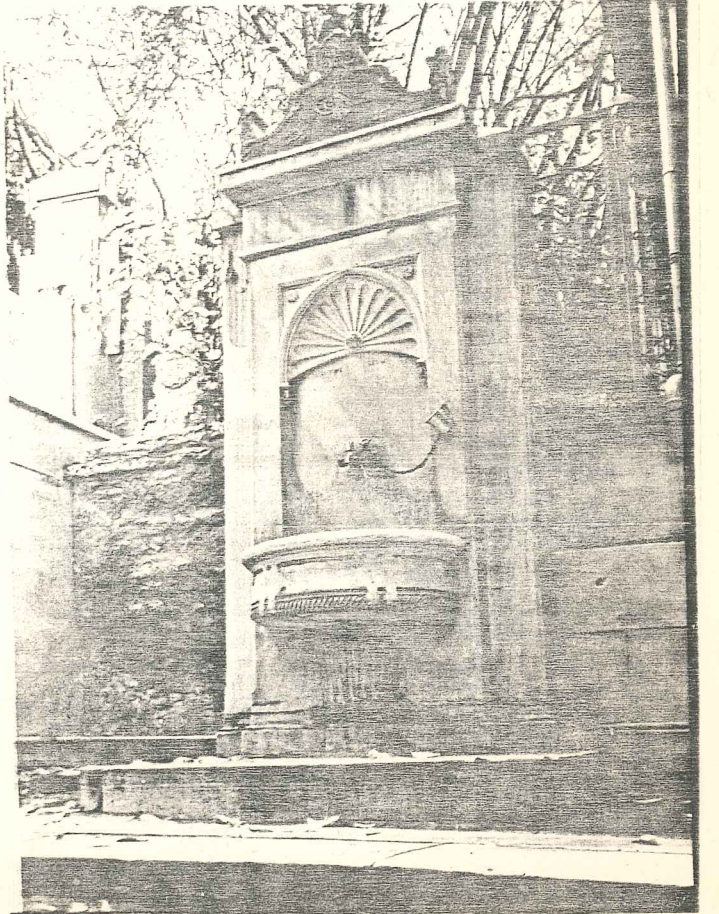
Resim 27- Bezm-i Âlem Valide Sultan
Çeşmesi

Resim 28- Abdülmecid Han ve
Zübeyde Hanım Çeşmesi

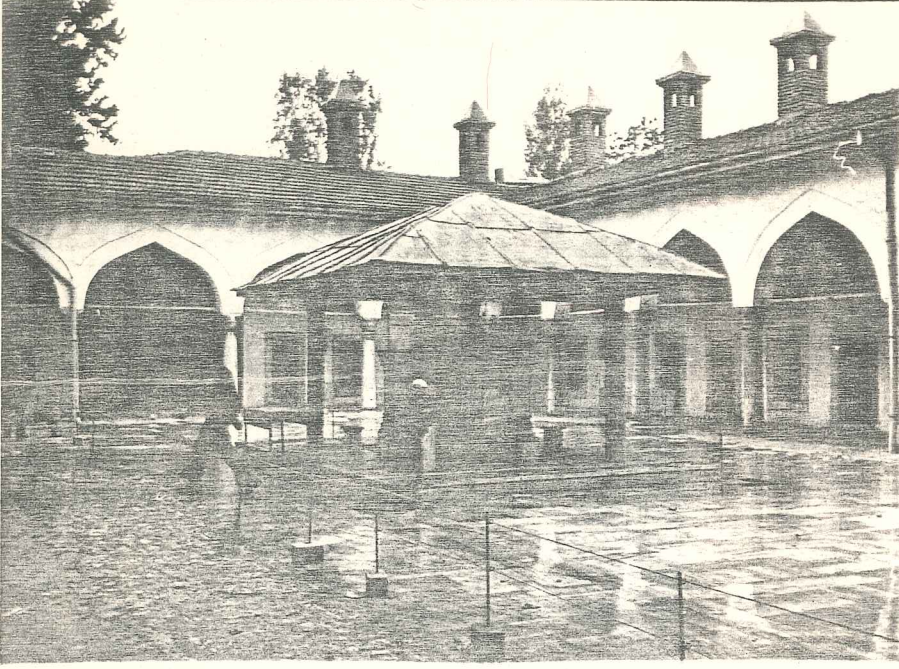

Resim 29- Ramiz Ağa Çeşmesi

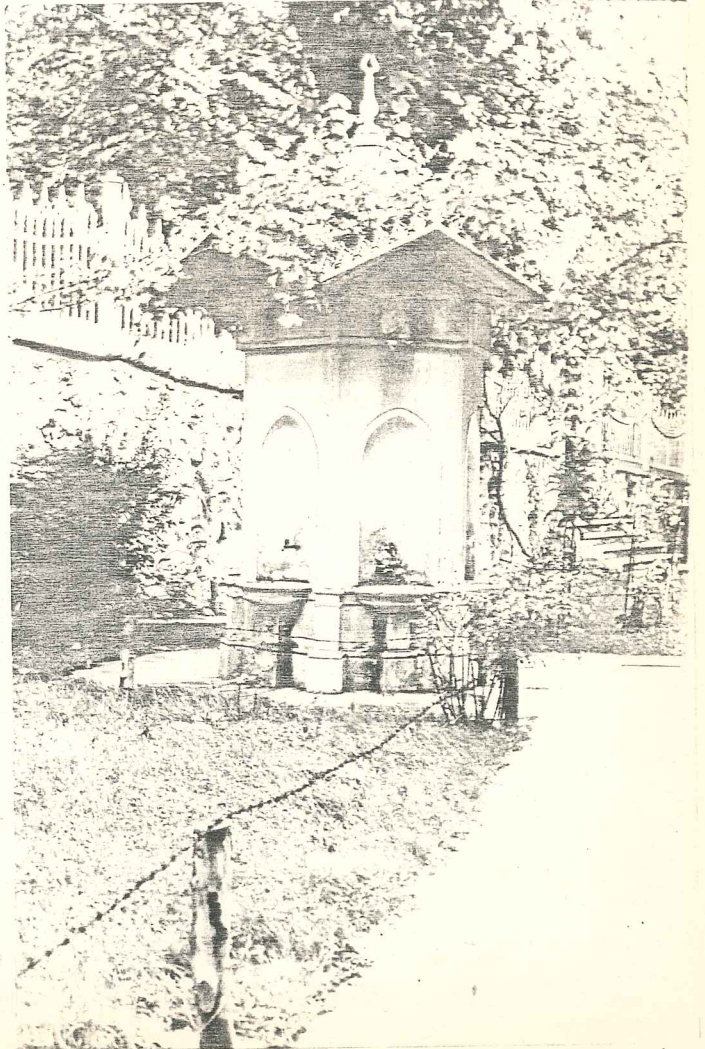

Resim 30- Yahya Efendi Dergâhı

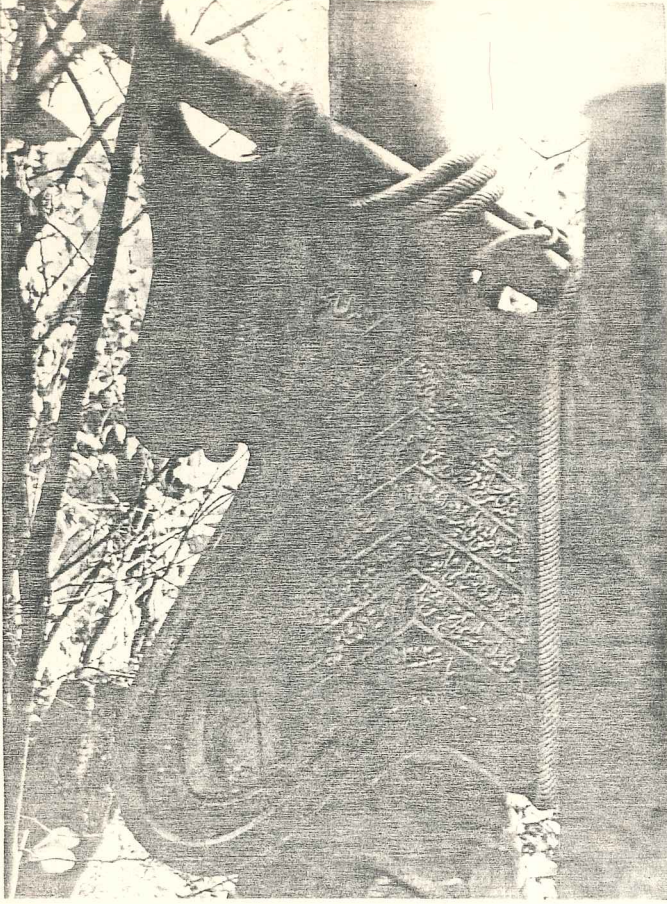
İçinde Hamidiye Çeşmesi

Resim 31- Sinan Paşa
Cami Şadırvanı

Resim 32- Ertuğrul Cami Şadırvanı
(II. Abdülhamit Çeşmesi)

Resim 33- Yahya Efendi Mezarlığında
Bir mezar taşı

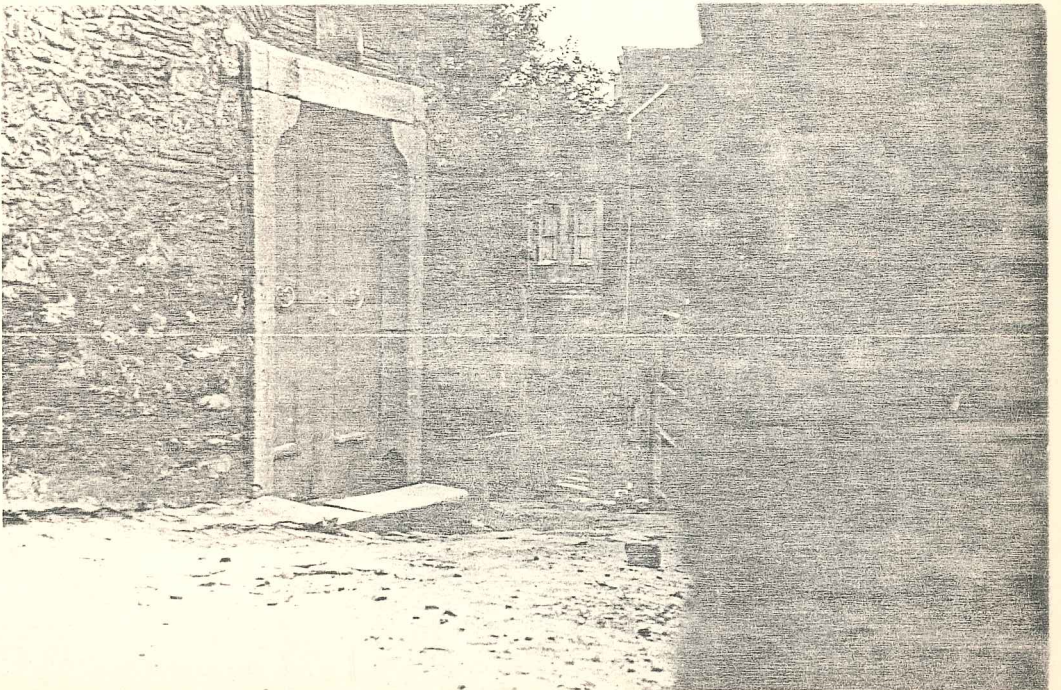
Resim 34- Ermeni Kilisesi

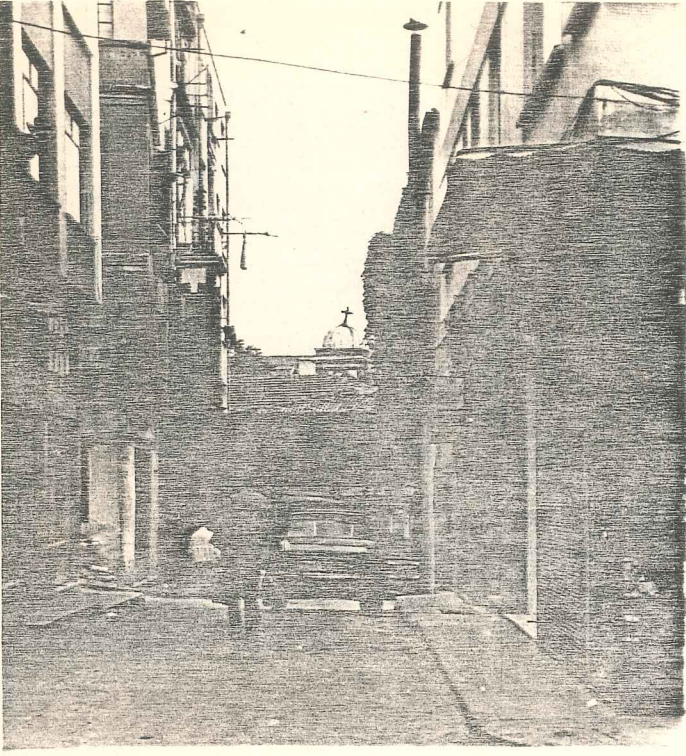

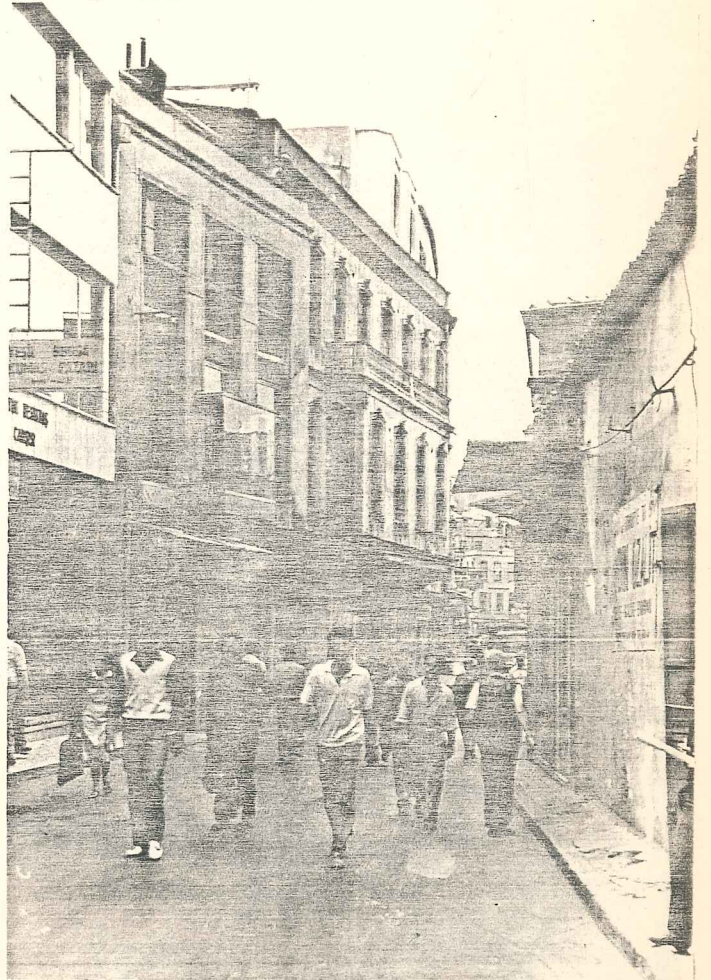
Resim 35- Ermeni Kilisesi

Resim 36- İlhan Sokağında Ermeni kilisesi giriş kapısı

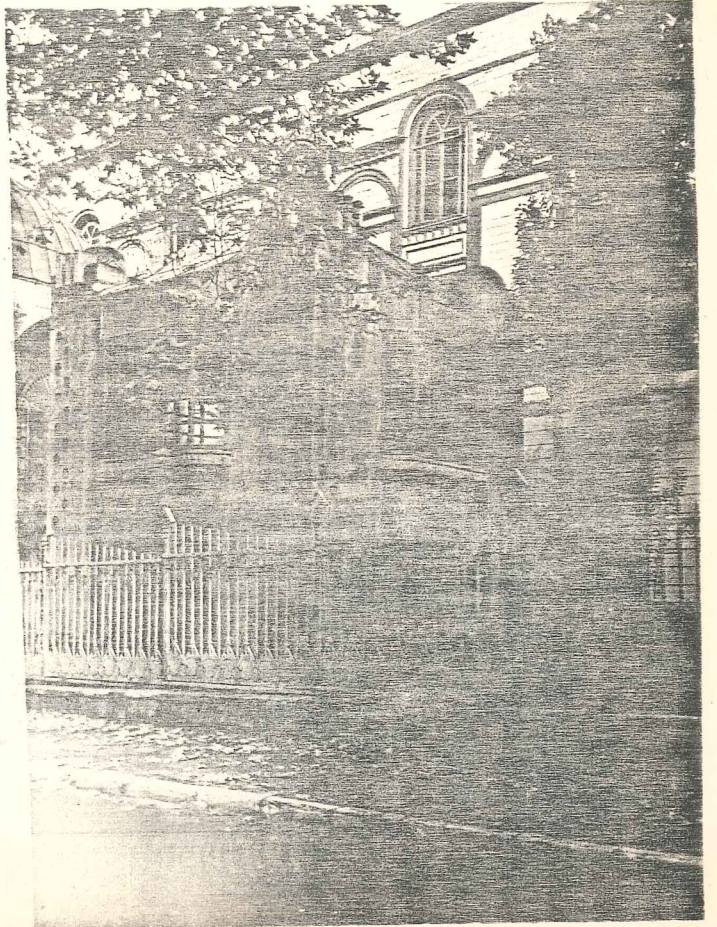
Resim 37- Köyiçi meydan sokağından
Rum Kilisesine bakış

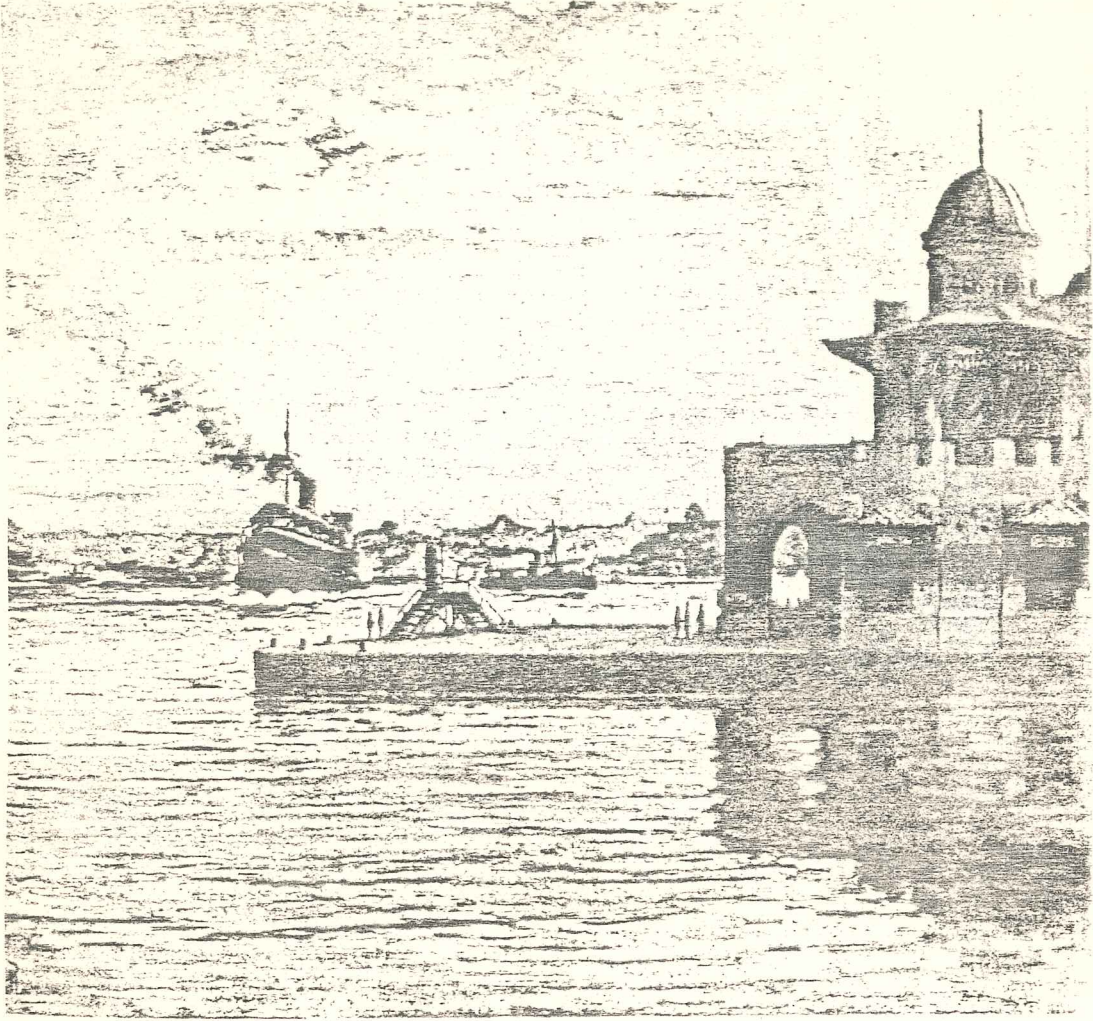
Resim 38- Köyiçi caddesinde Rum
Okulu ve karşısında
kilise duvarı.

Resim 39- Ermeni Okulu

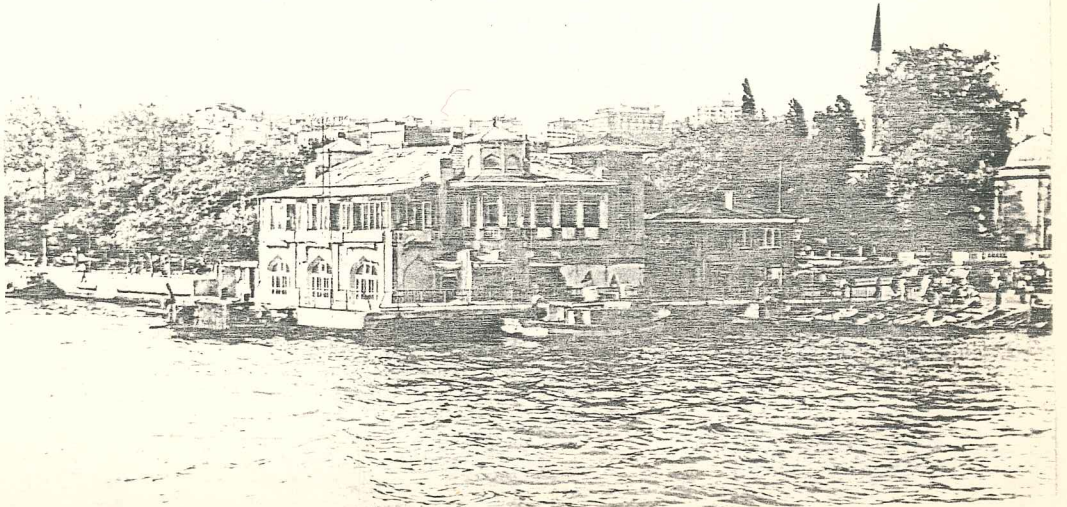
Resim 40- Şeyh Zafir Kitaplığı

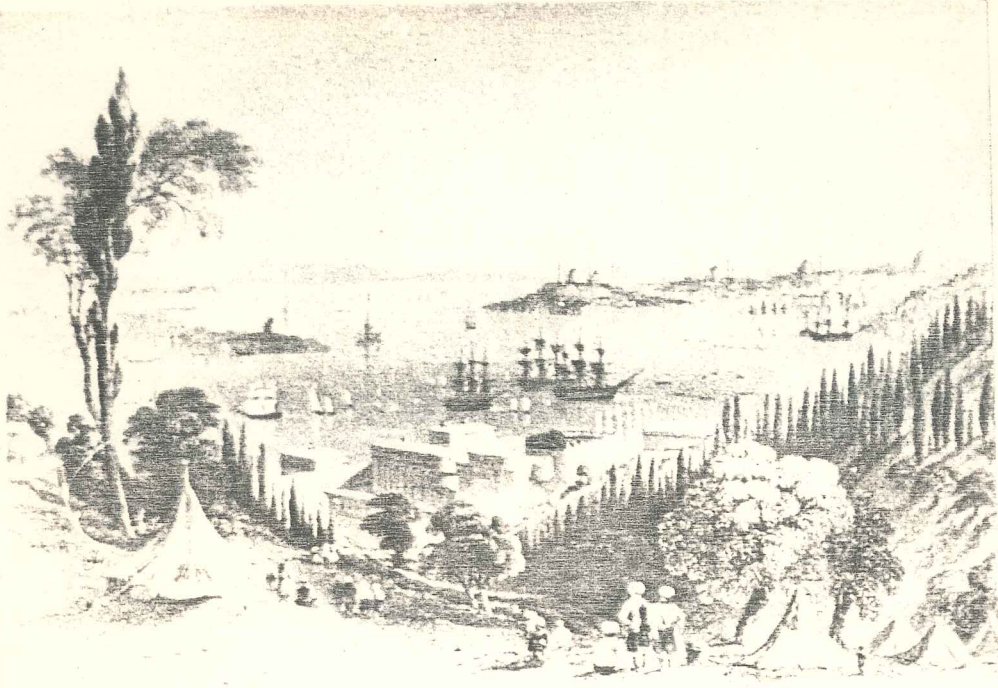

بشکطاش اسکله سی

Resim 41- Beşiktaş İskelesi (Şirket-i Hayriye'den)

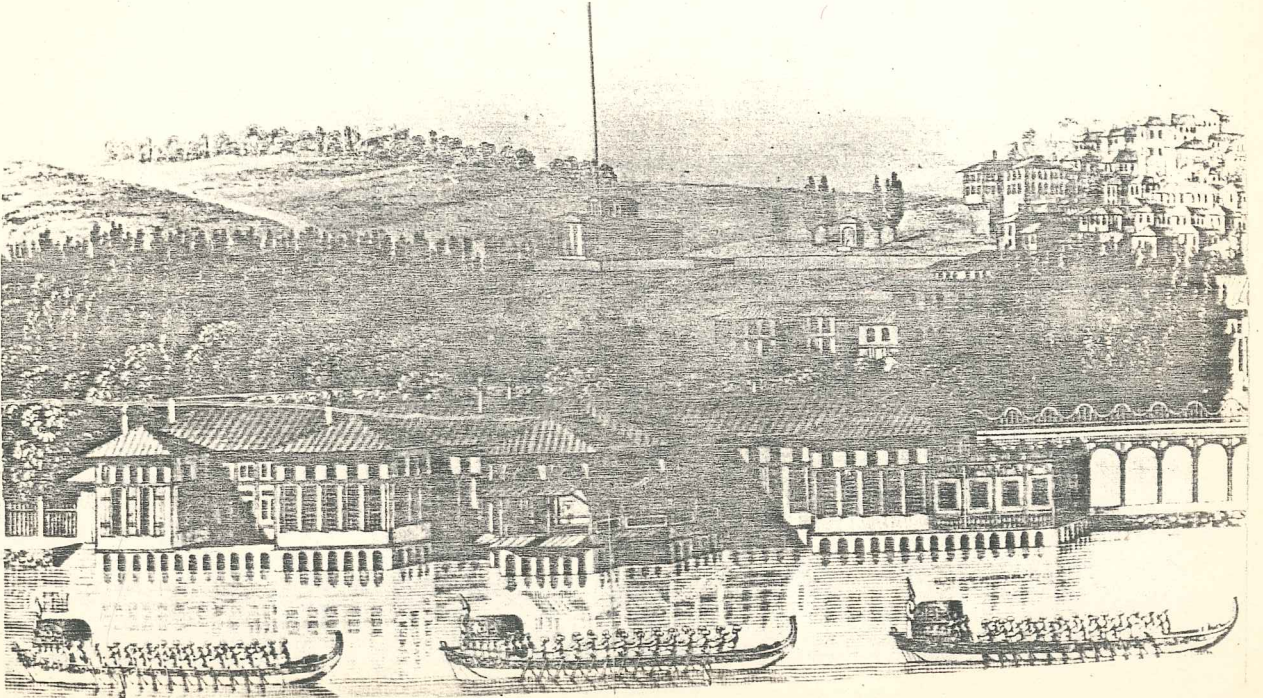
Resim 42- Beşiktaş İskelesi

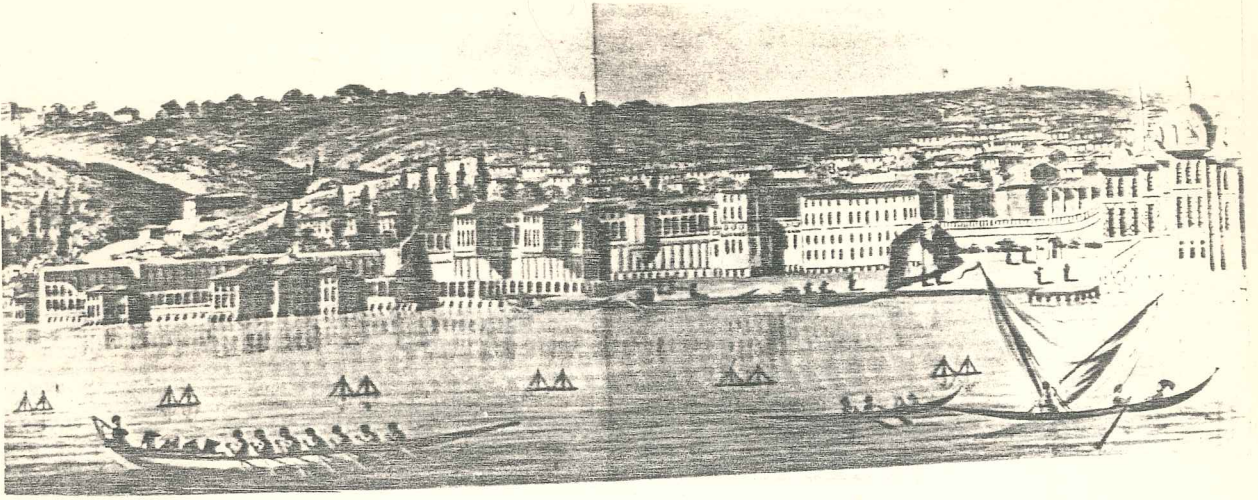

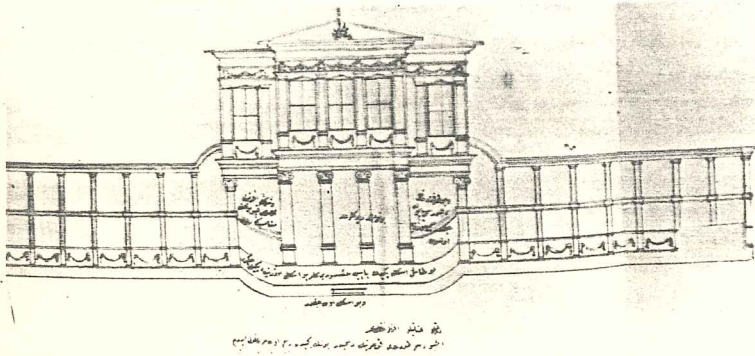
Resim 43- Eski Beşiktaş Sarayı (Allom)

Resim 44- Eski Beşiktaş Sarayı (Eldem)

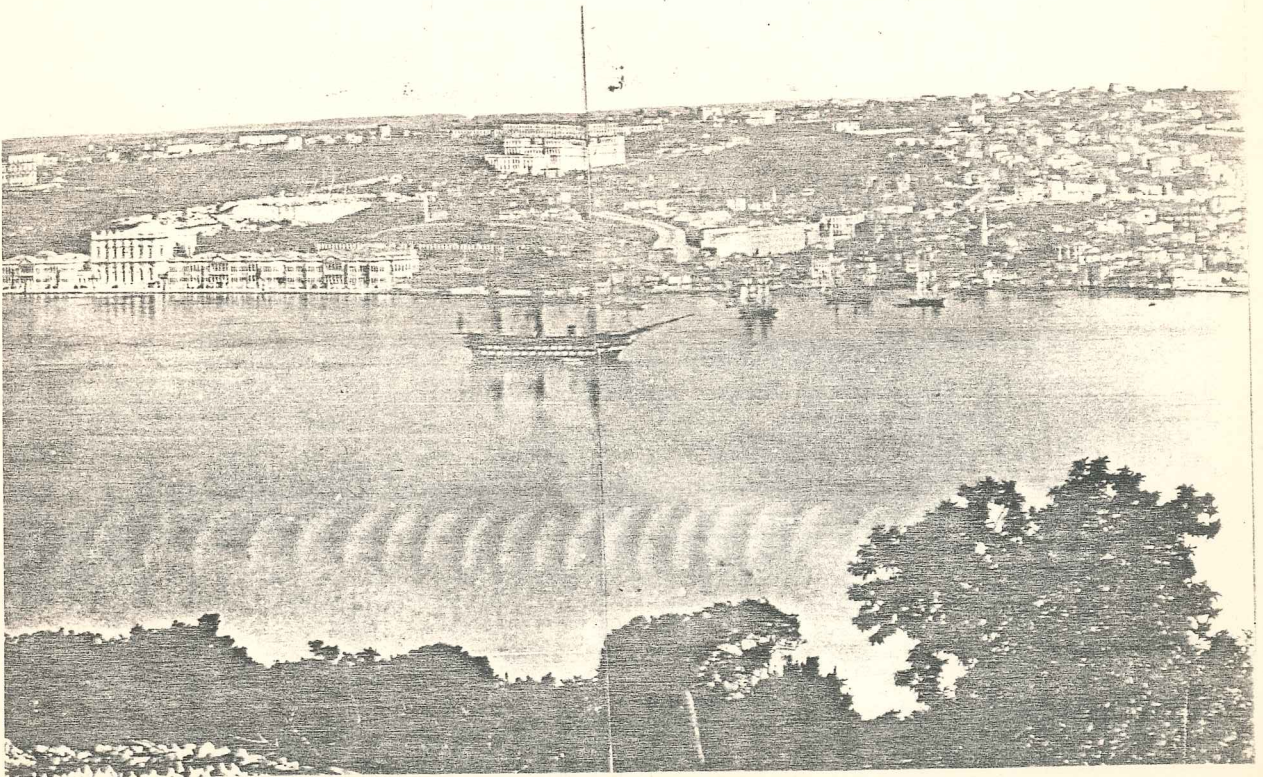

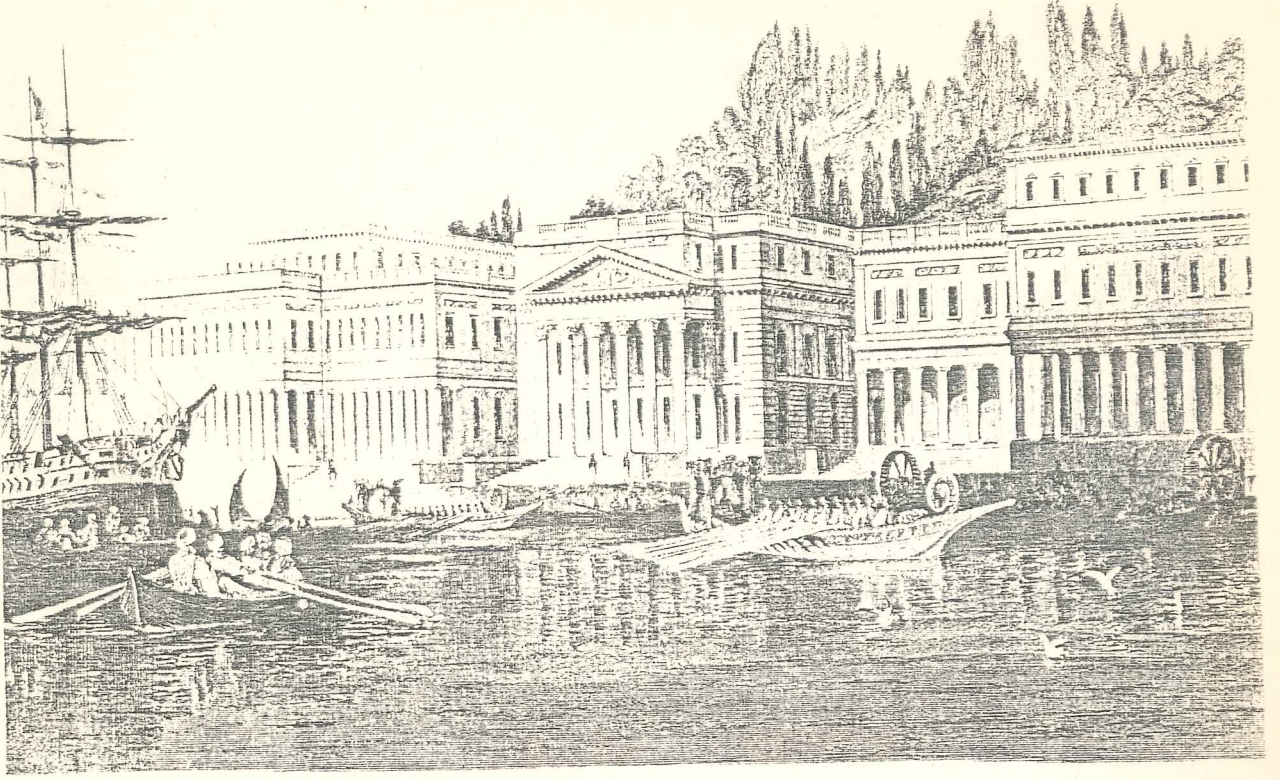
Resim 45- Eski Beşiktaş Sarayı (Eldem)

Resim 46- Todori Kalfa'nın Projesi (Eldem)

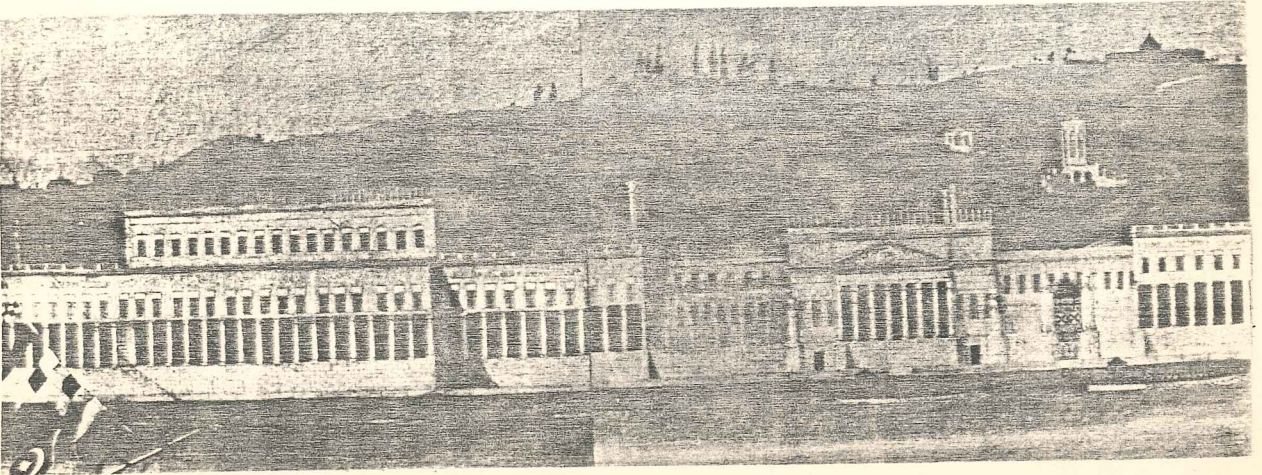

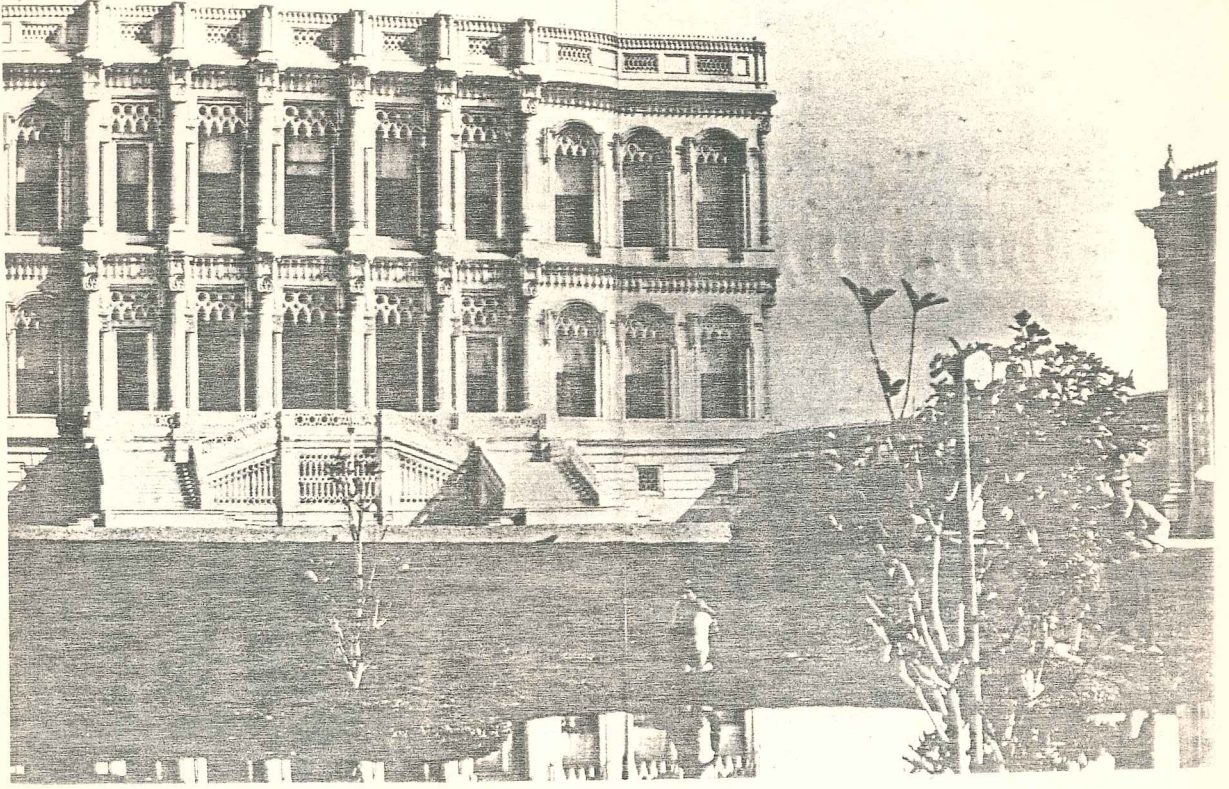
Resim 47- Üsküdar, Sultan Tepeden Beşiktaş'ın görünüşü

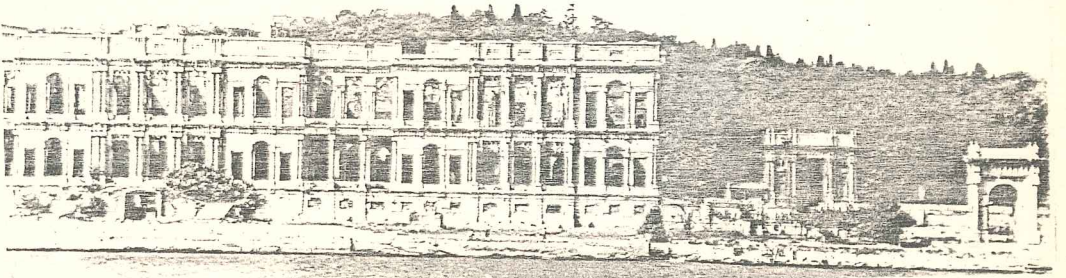
Resim 48- II.Mahmut dönemi Çırağan Sarayı

Resim 49- II.Mahmut Dönemi Çırağan Sarayı (Eldem)

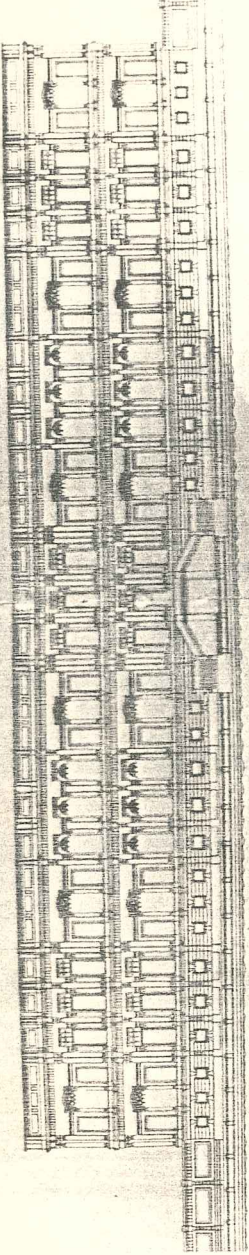

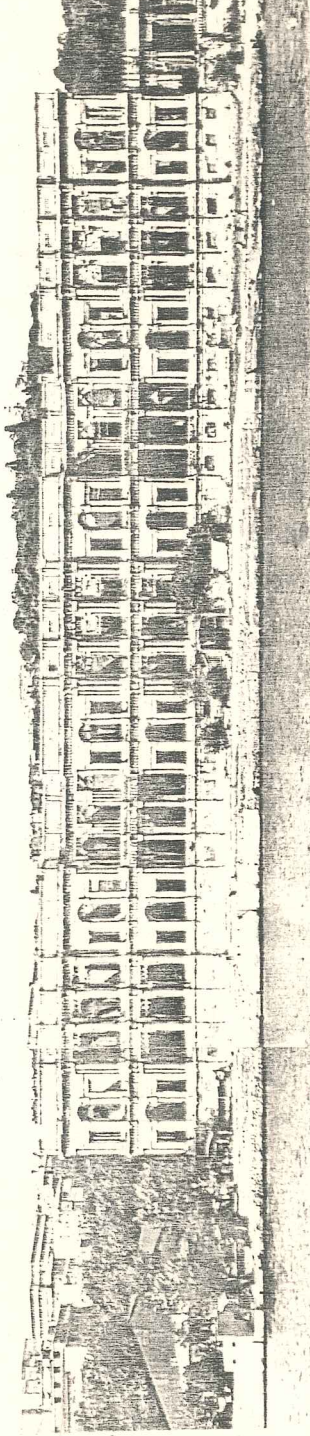
Resim 50- Çırağan Sarayı

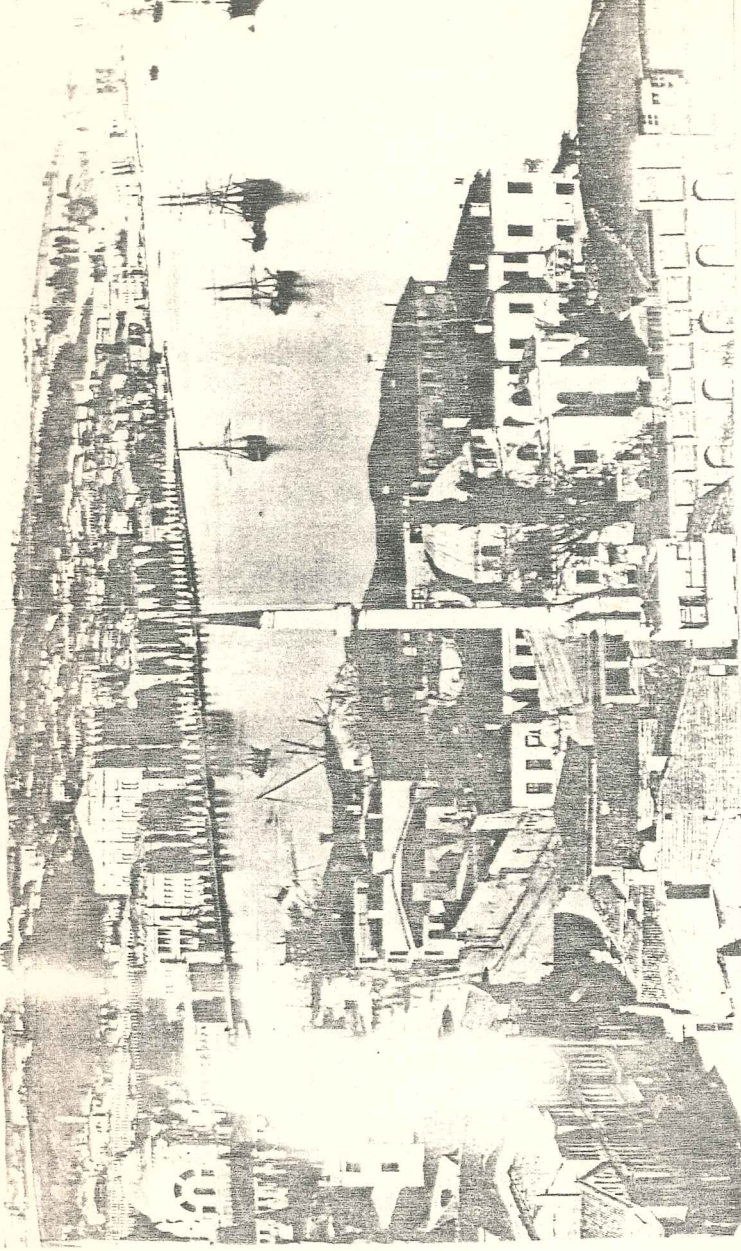
Resim 51- Çırağan Sarayı, 1982.

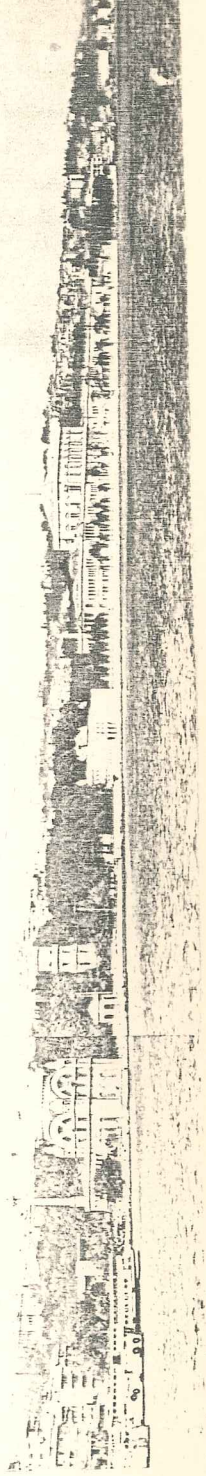
Resim 52- Çırağan Sarayı

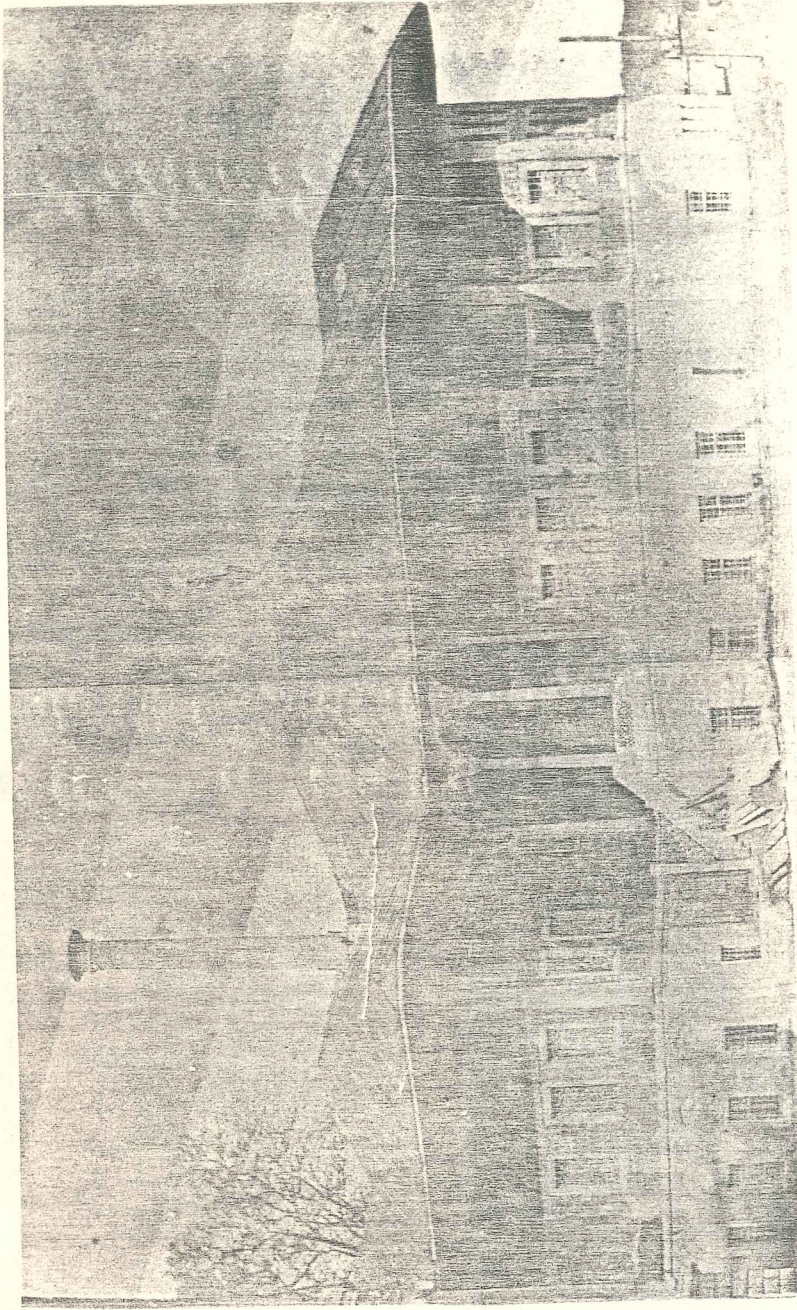
Resim 53- Çırağan Sarayı, 1982.

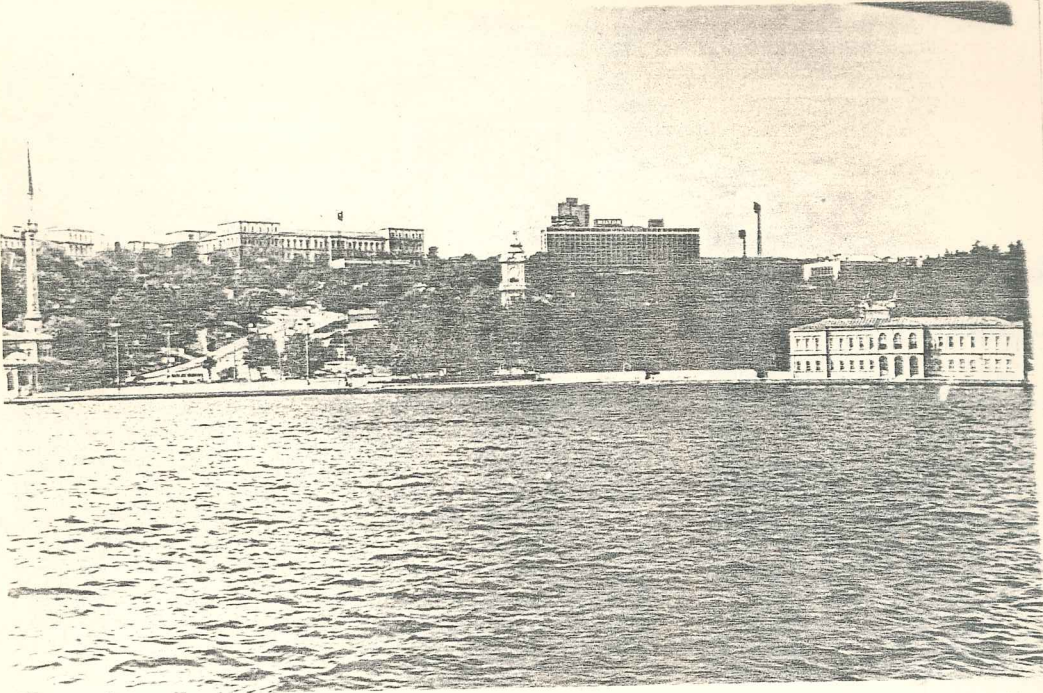
Resim 54- Dolmabahçe, Beşiktaş ve Yıldız Sırtlarına bakış

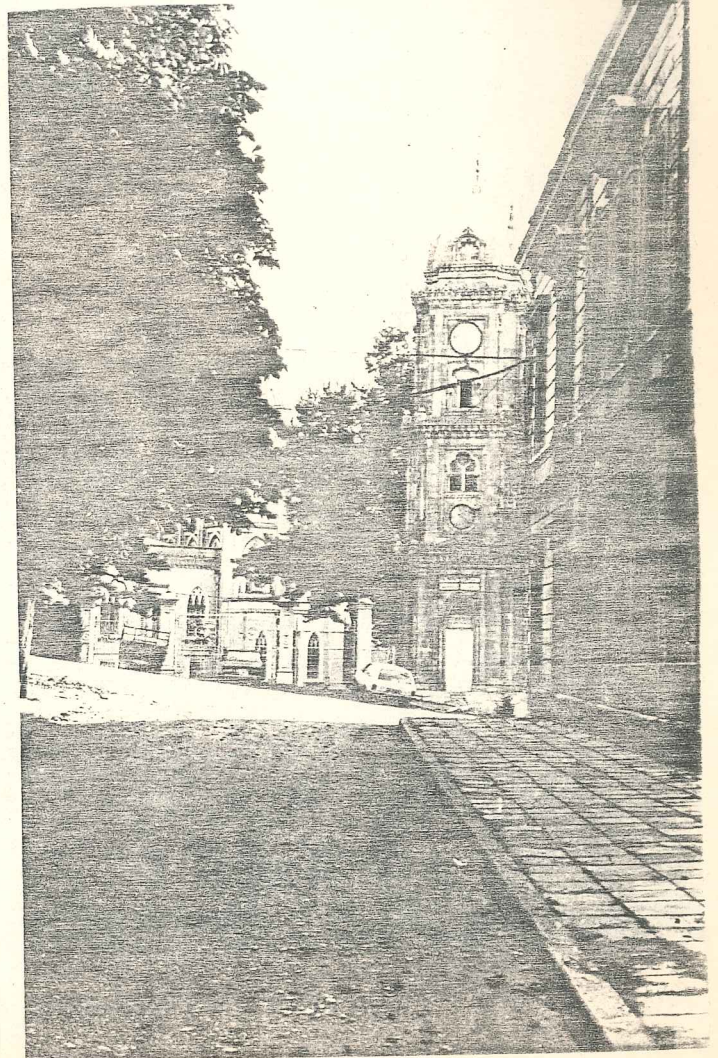
Resim 55- Dolmabahçe, Beşiktaş ve Yıldız Sırtları, 1982.

Resim 56- Çinili Köşk, 1854 te son durumu.

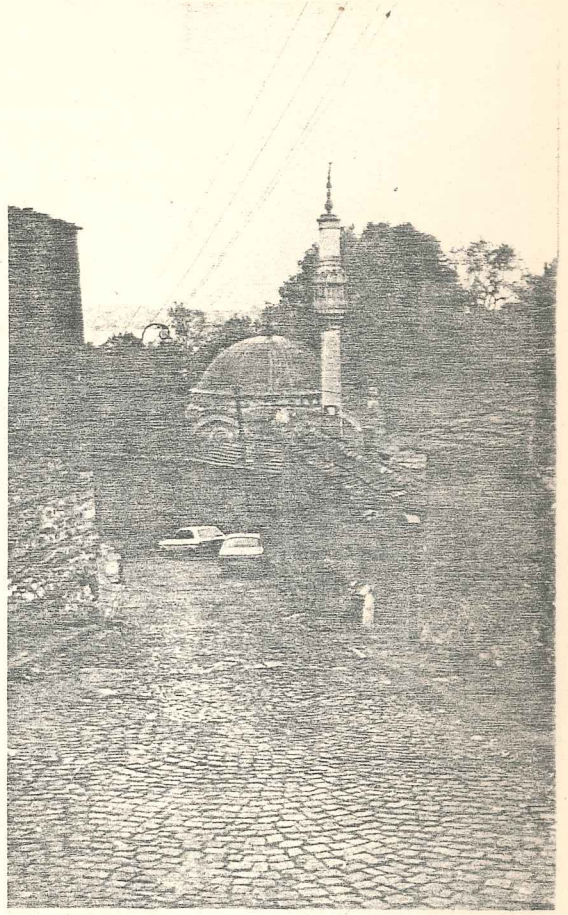
Resim 57- Dolmabahçe Saat Kulesi

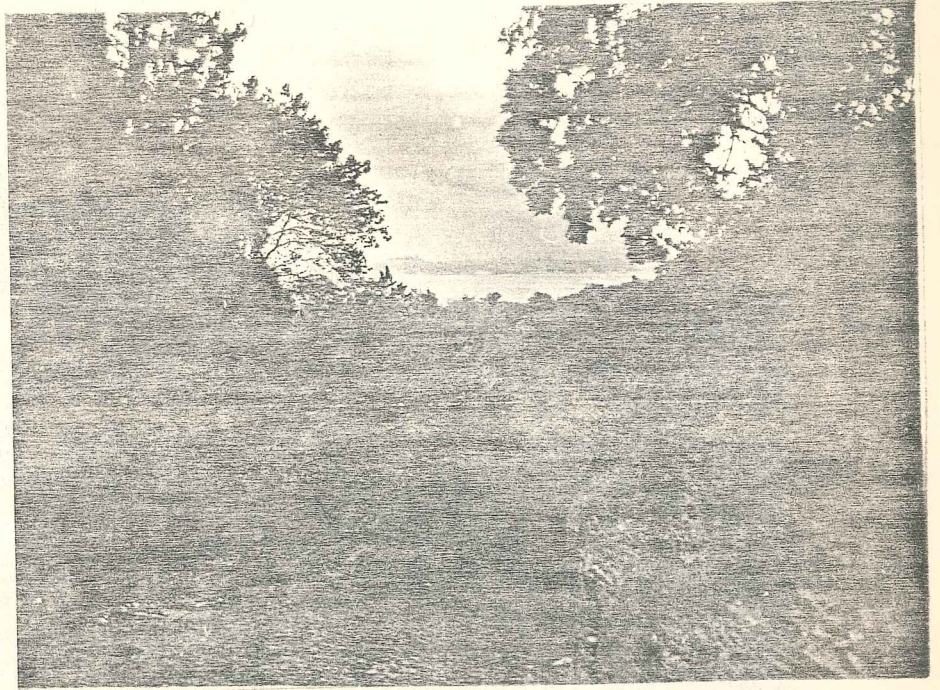
Resim 58- Yıldız Saat Kulesi

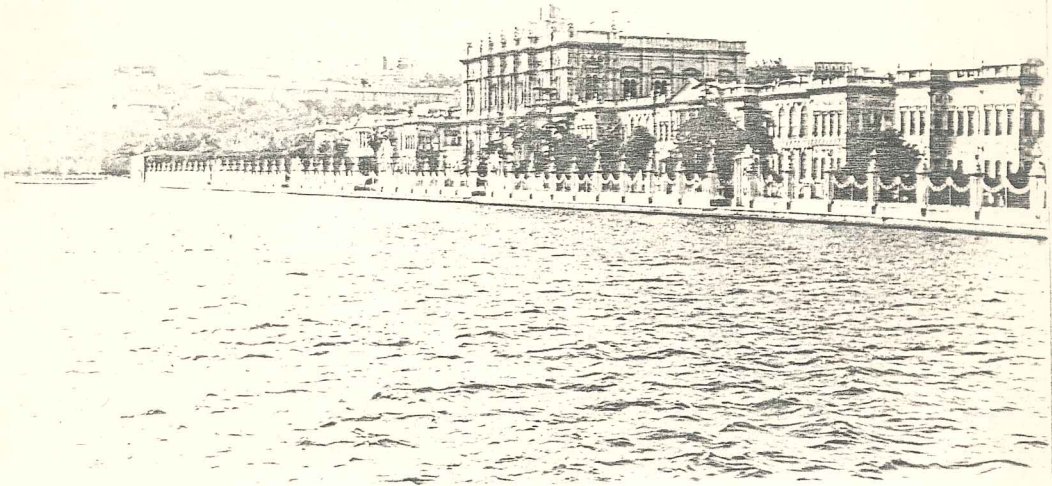
Resim 59- Çırağan Sarayı - Taç Kapı

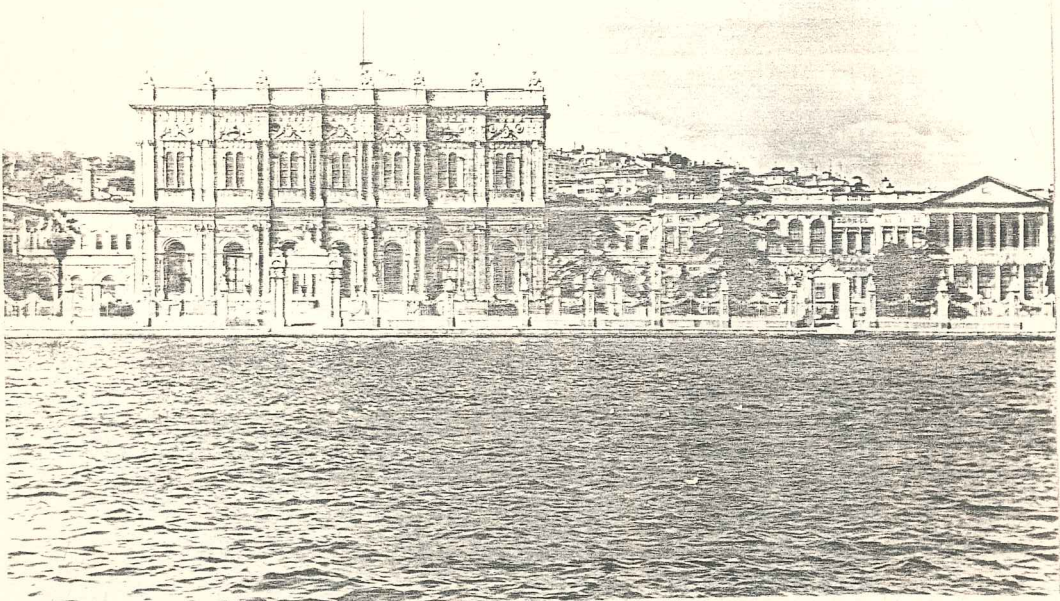
Resim 60- Yahya Efendi Yokuşundan
Mecidiye Cami

Resim 61- Yahya Efendi Yokuşundan

Resim 62- Dolmabahçe Sarayı

Resim 63- Dolmabahçe Sarayı

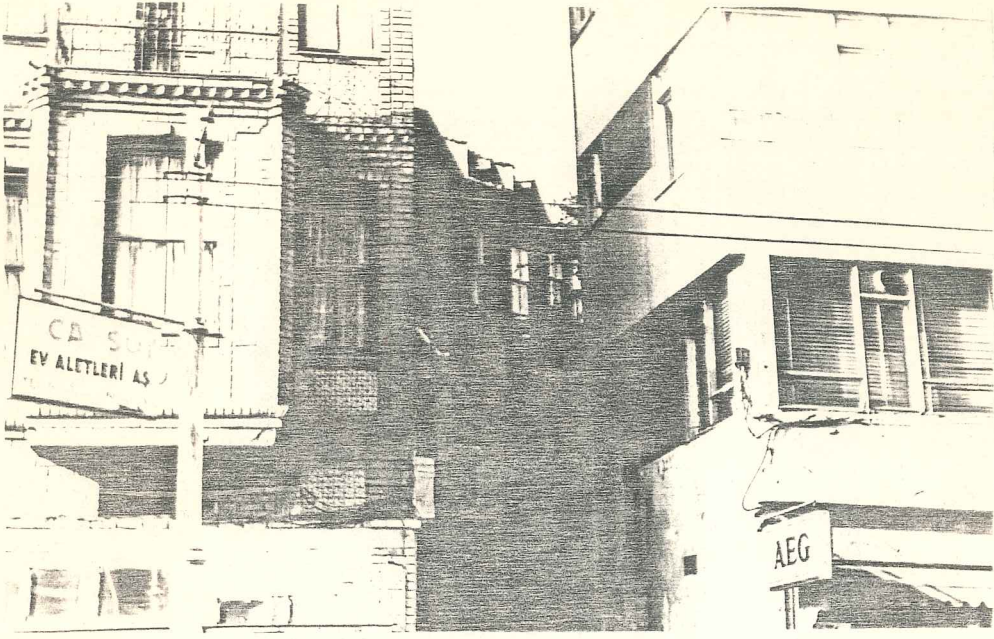
Resim 64- Akaretlerde
konut tipleri

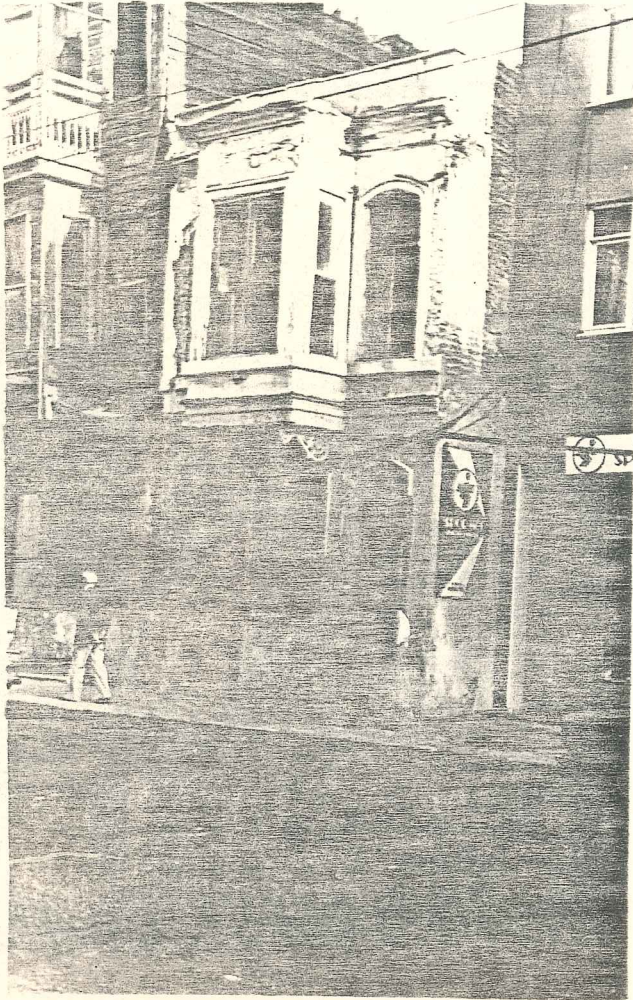
Resim 65- Akaretler
(Bkz. Çizim 20, 22)

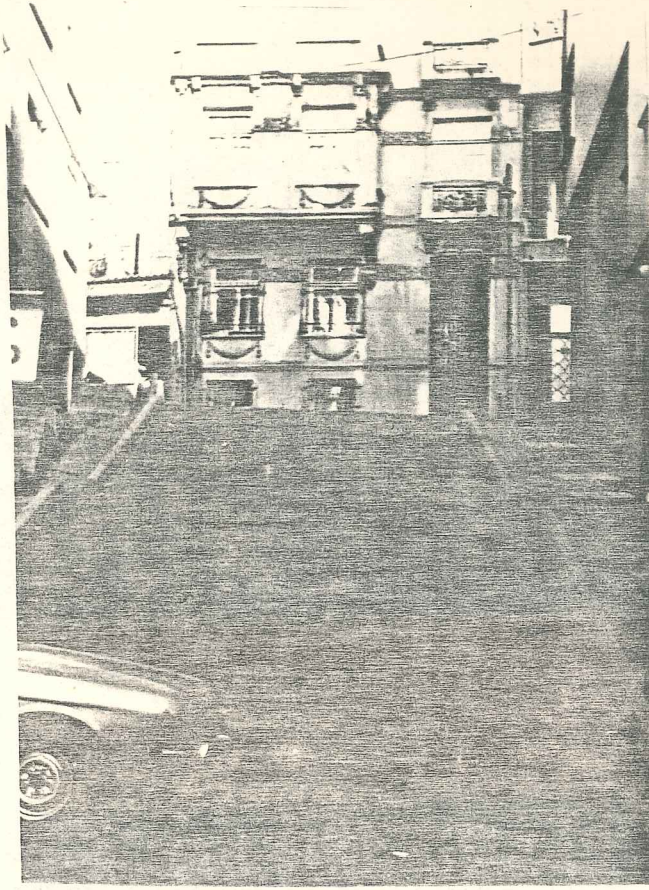
Resim 66- Akaretler
(Bkz. Çizim 19)

Resim 67- Çırağan Caddesi Peri Çıkmaşı

Resim 68- Çırağan Caddesi

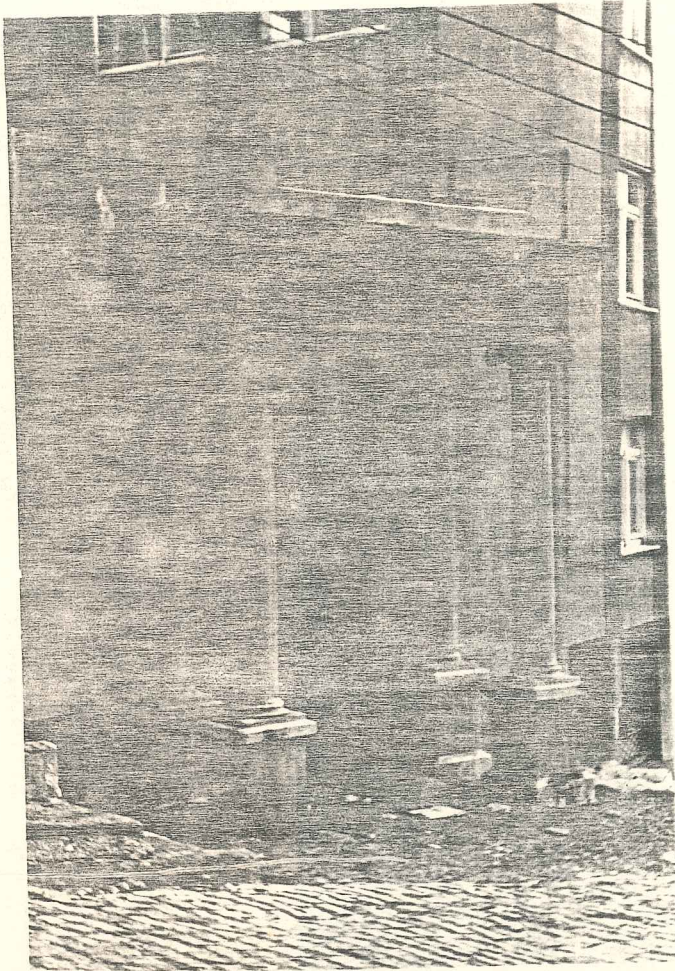
Resim 69- Cihannuma Sokak, No 22

Resim 70- Cihannüma Sokak, No 26

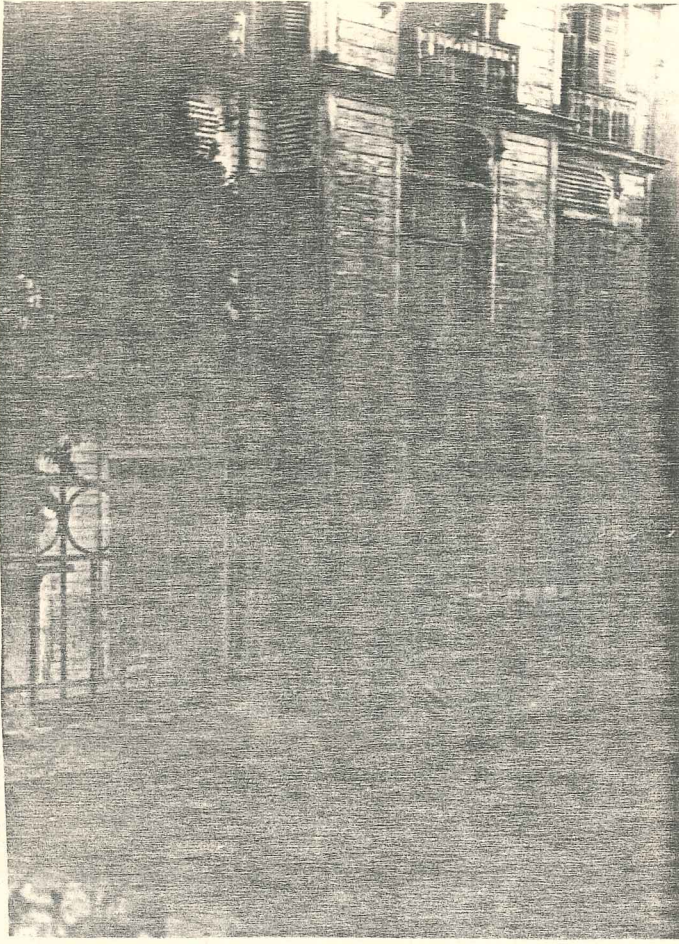

Resim 71- Serencebey Yokuşu

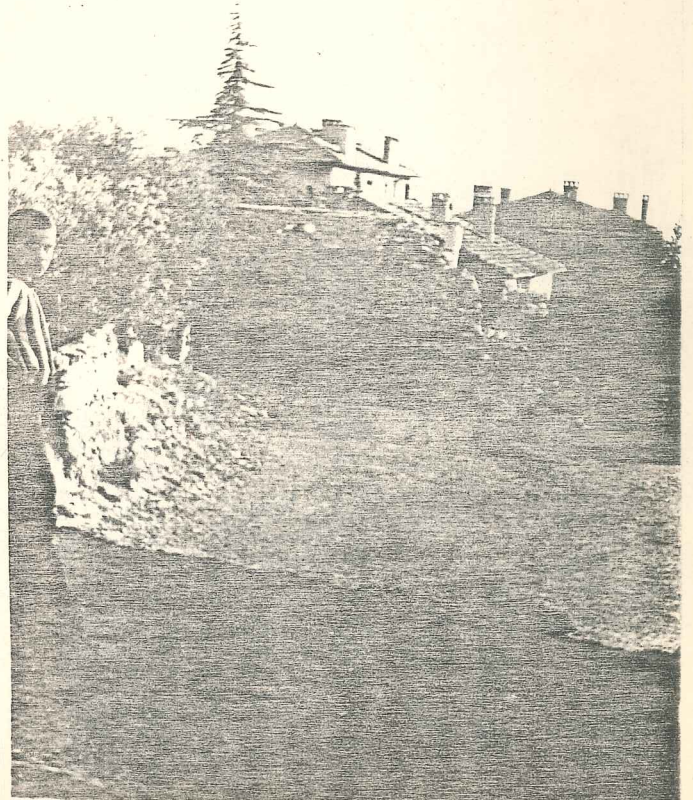

Resim 72- Serencebey Yokuşu, No 40.

Eski kapı-Yeni yapılar

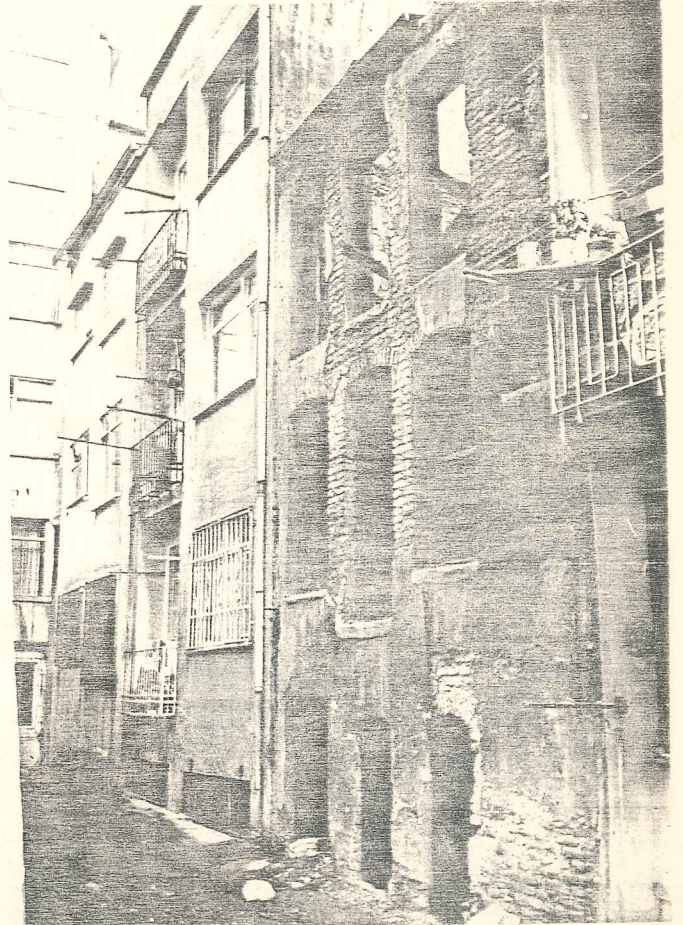
Resim 73- Hasırcı Veli Sokak, No 612

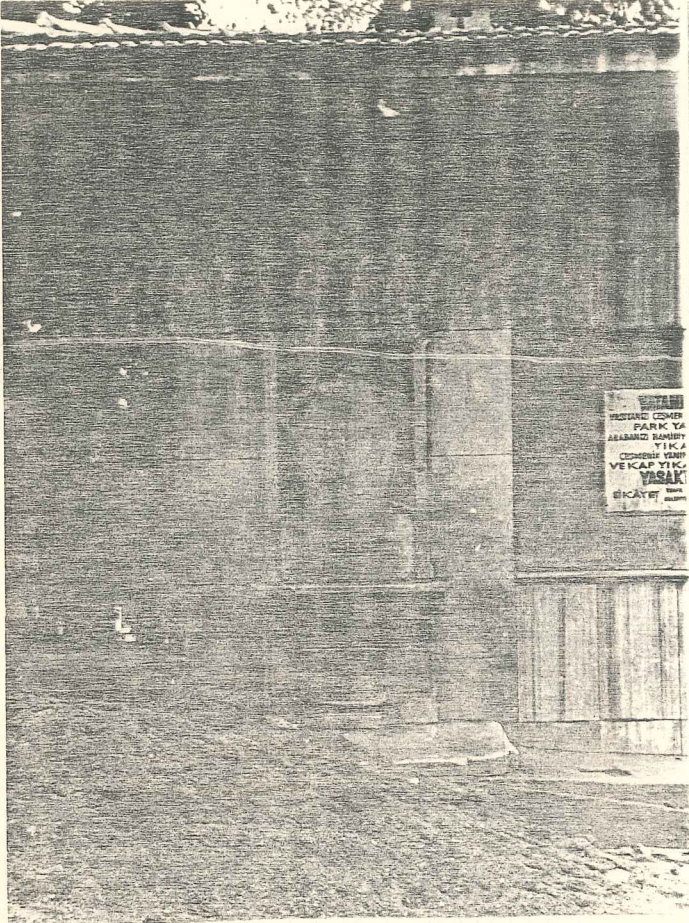
Resim 74- Hasırcı Veli Sokakta duvar kalıntısı

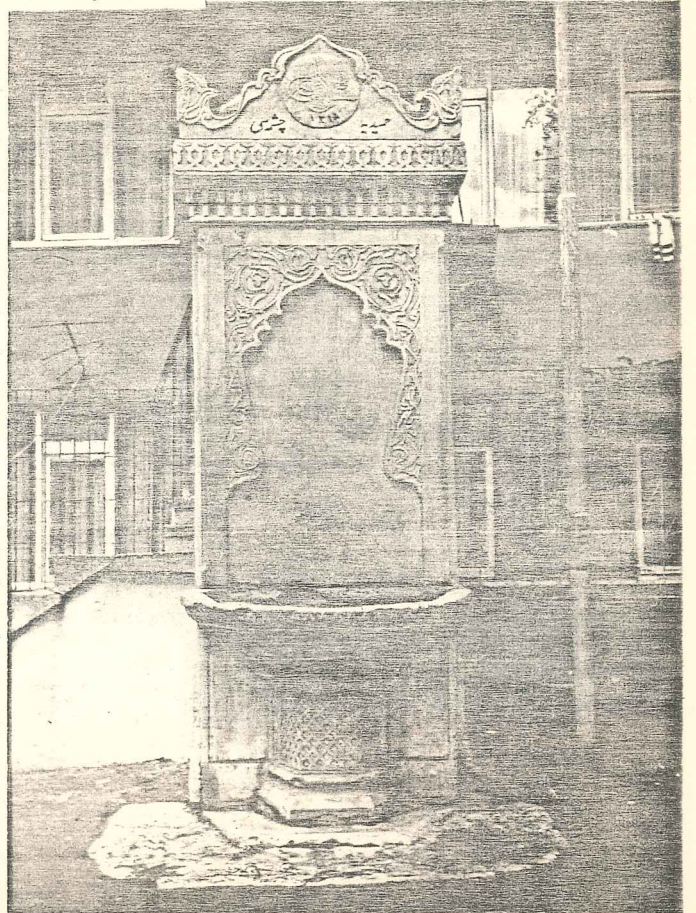
Resim 75- Sinan Paşa
Mescidi Sokak

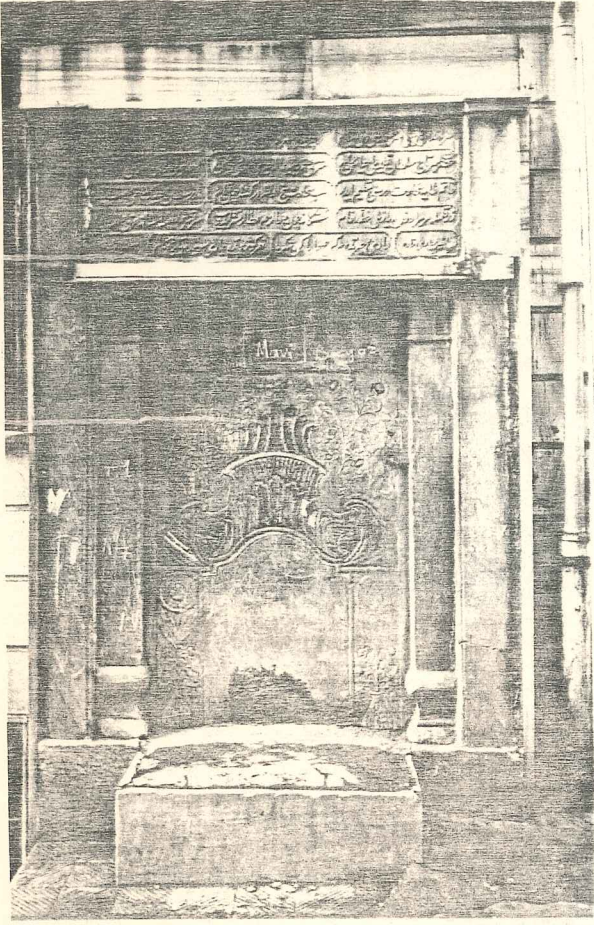
Resim 76- Sinan Paşa
Mescidi Sokak

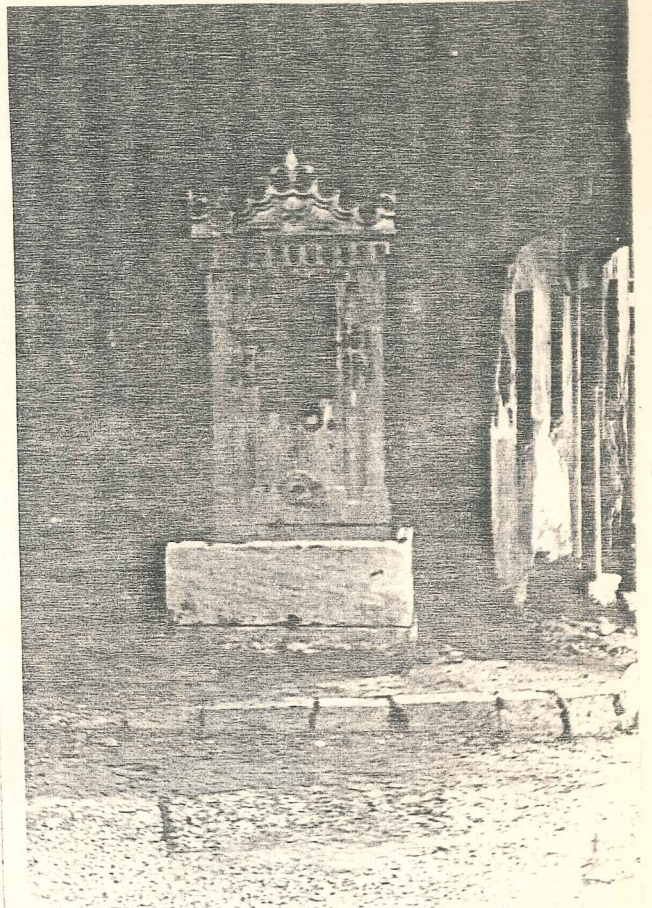
Resim 77- Maşuklar Sokağında bir çeşme

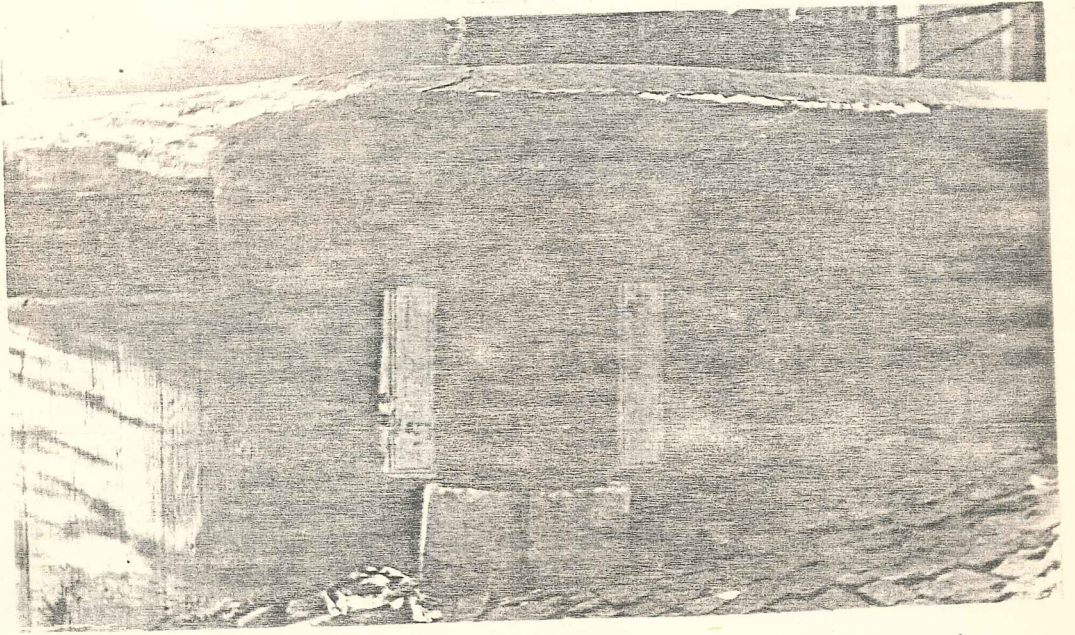
Resim 78- Eğri Çınar Sokağında bir çeşme

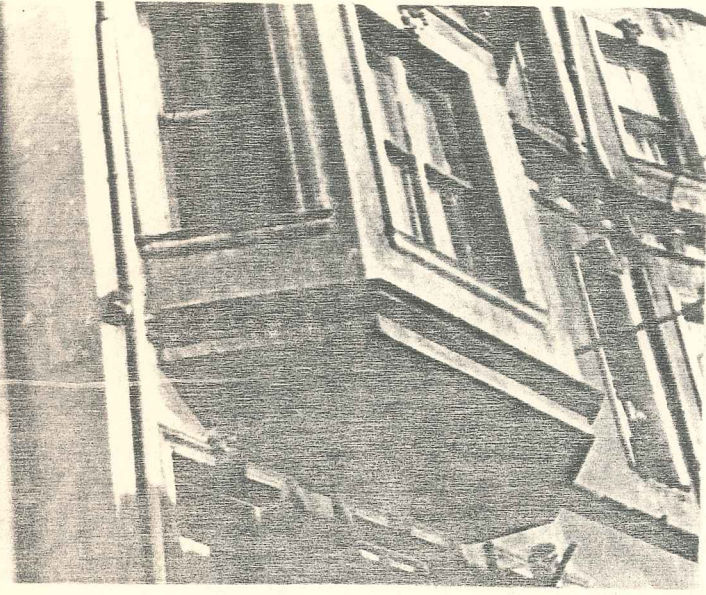
Resim 79- Serencebey Yokuşunda
bir çeşme

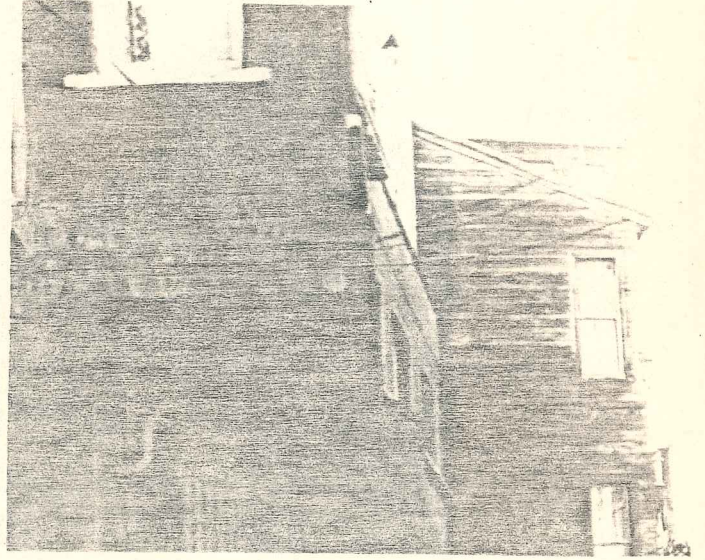
Resim 80- Şair Nahifi Sokağının
Serencebey yokuşuyla kesişti-
ği köşede bir çeşme

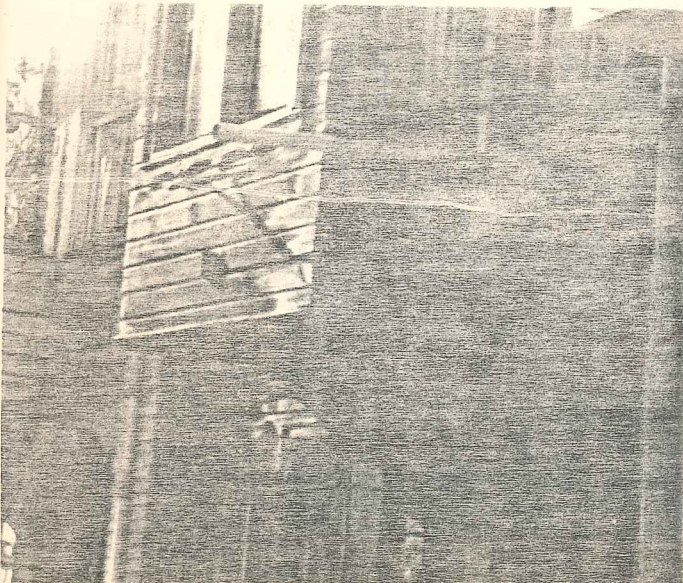
Resim 81- Serencebey Yokuşunda Amber Ağa Çeşmesi.

Resim 82- "a" tipi çıkma

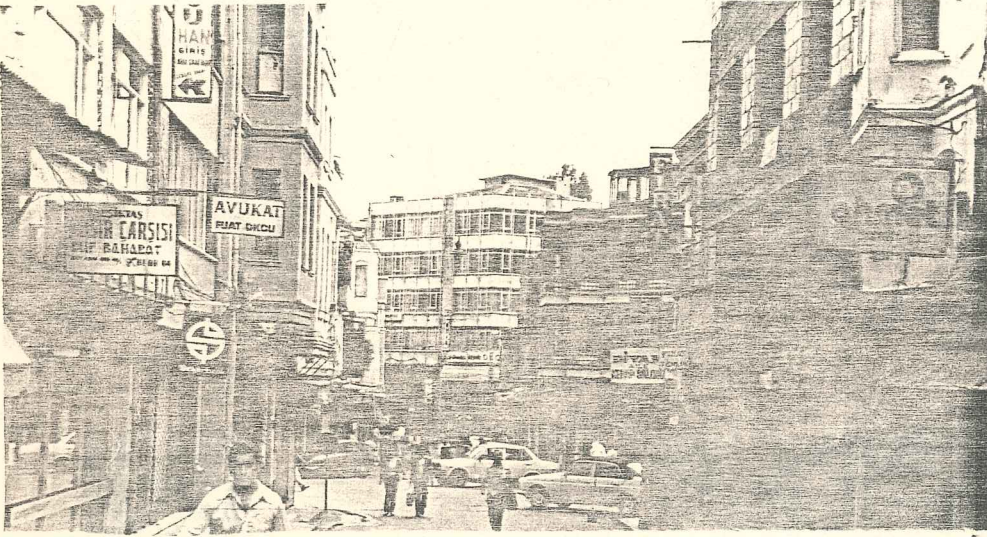
Resim 83- "b" tipi çıkma

Resim 84- "c" tipi çıkma

Resim 85- Köyiçi Caddesi

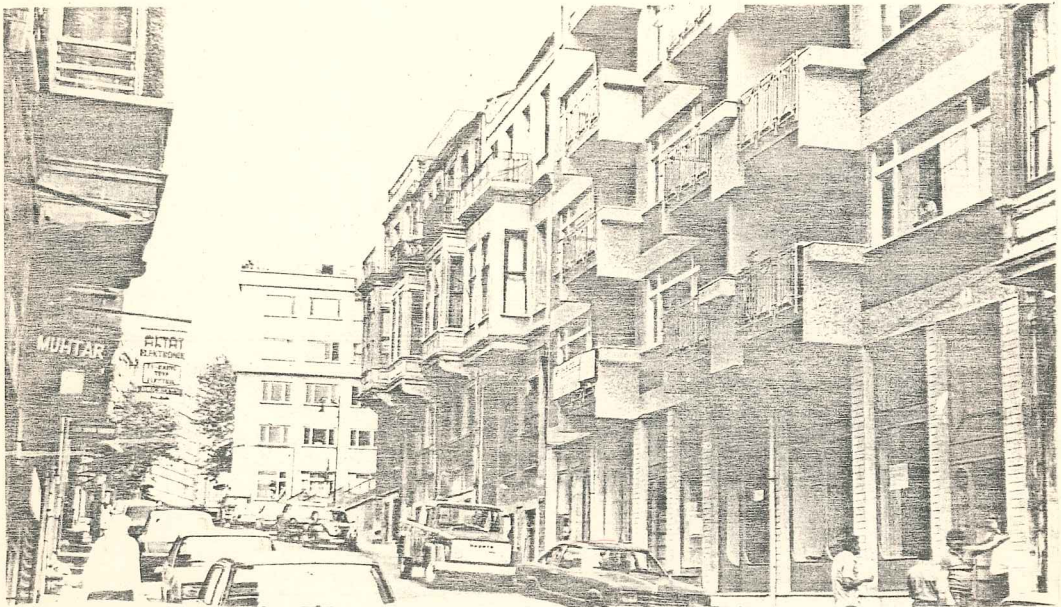
Resim 86- Maşuklar Sokağı

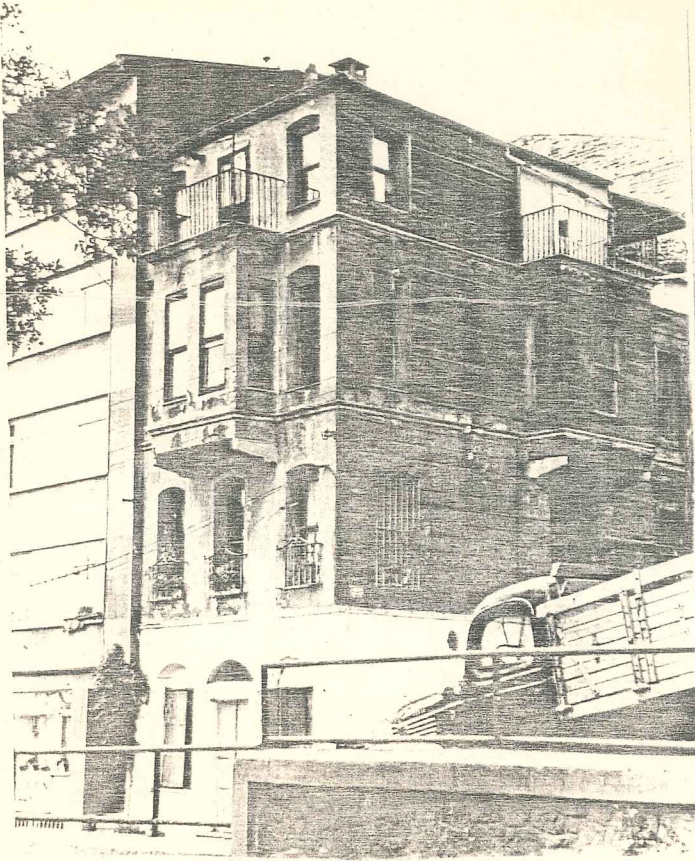
Resim 87- Maşuklar Sokağı

Resim 88- Yıldız Posta Caddesi, No 10, 12

Resim 89- Yıldız Posta Caddesi, No 18, 20, 22, 24

Resim 90- Abbasaga Kuyu Sokak, No 1-5

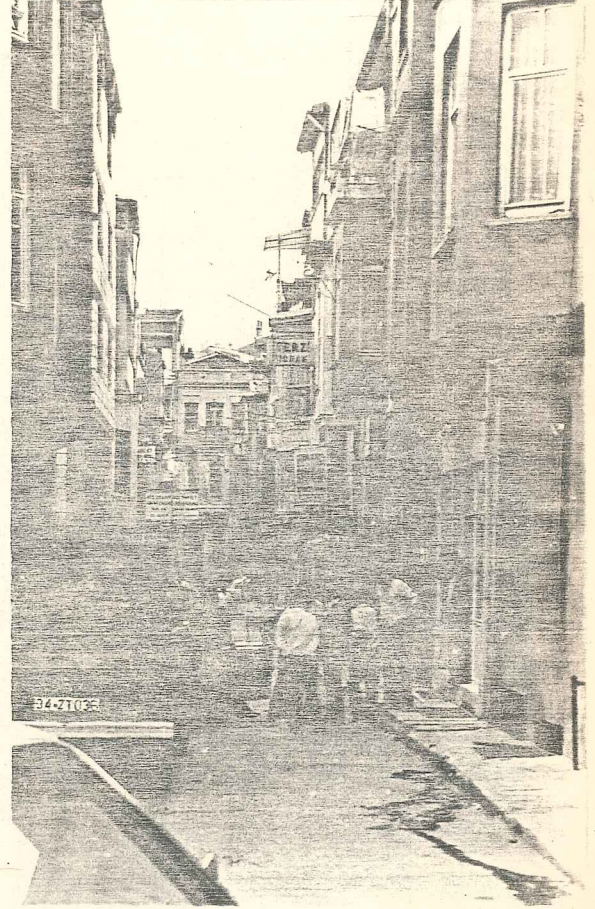
Resim 91- Abbasaga Kuyu Sokak, No 7, 9, 11, 13

Resim 92- Jandarma Mektebi Sokak, No 13, 15, 17, 19

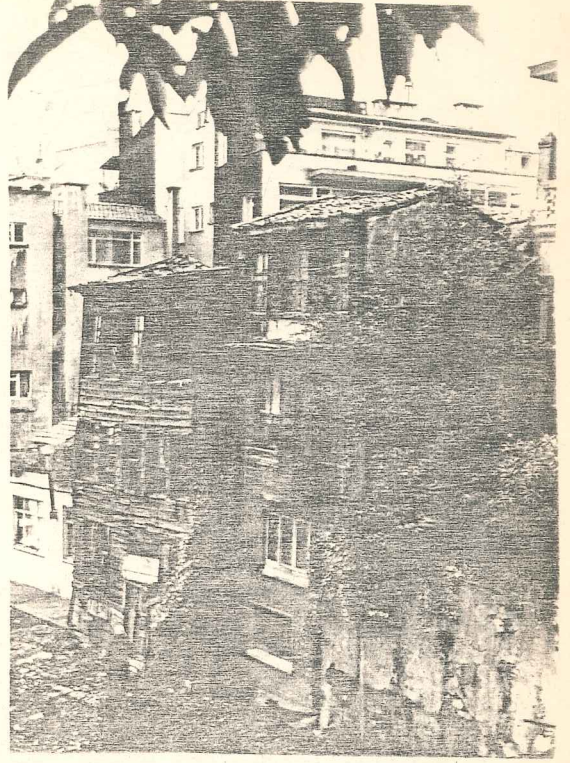
Resim 93- Çömezler Sokak, No 14-16

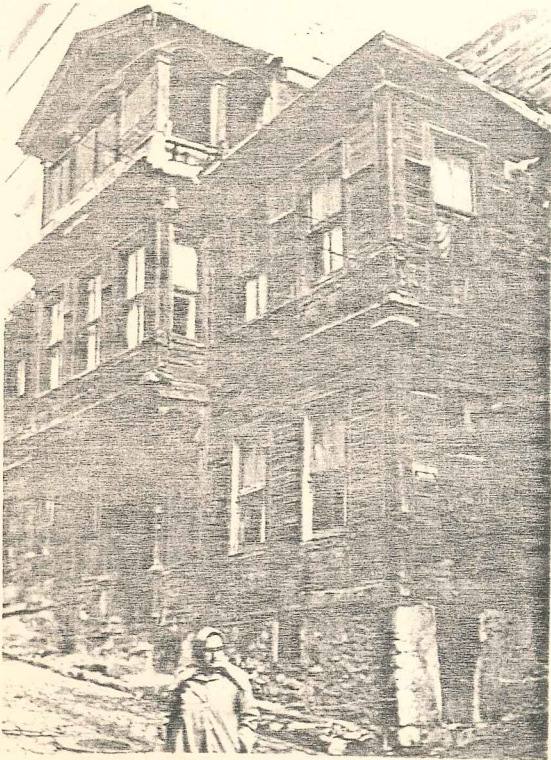
Resim 94- Alay Beyi Sokak

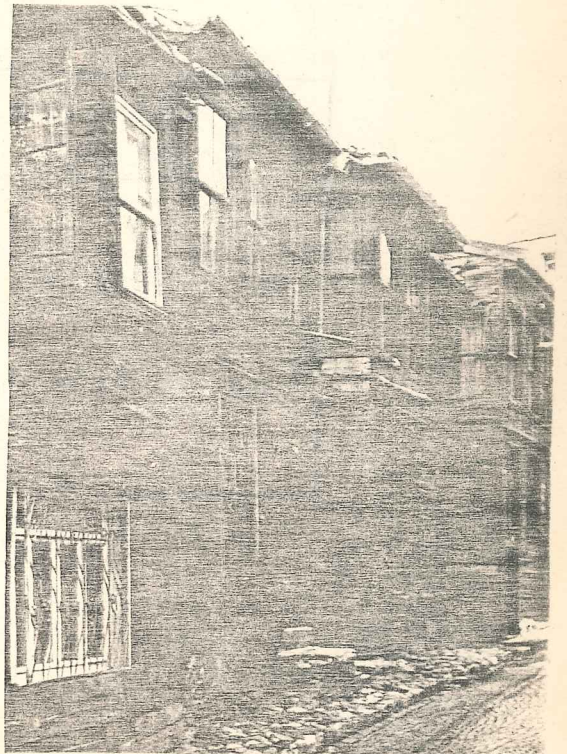
Resim 95- Vişnezade, Çavdarıcı Sokak

Resim 96- Vişnezade, Çavdarıcı Sokak

Resim 97- Vişnezade Mahallesiinde
bir konak

Resim 98- Vişnezade, Enis Akaygen
Sokağı

Y.Ü. Mim. Fak.	1500 TL
Restorasyon	
72.03	378.242
Demi 39957	
1/17	
R 151 67	42228